

Міністерство освіти і науки України

Чернігівський національний технологічний університет

**ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМИ СИСТЕМАМИ
В УМОВАХ ТРАНЗИТИВНИХ ЗМІН**

Колективна монографія

*Чернігів
2017*

УДК 35.071
ББК 65.(4 Укр)
П 88

Рекомендовано до друку вченою радою Чернігівського національного технологічного університету (протокол № 11 від 27 листопада 2017 р.).

Рецензенти:

В.М. Левківський, д-р екон. наук, проф., професор кафедри математики та економіки Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка;

І.Г. Лук'яненко, д-р екон. наук, проф., завідувач кафедри фінансів Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Публічне управління соціально-економічними системами в умовах транзитивних змін: кол. моногр. / за заг. ред. Сугоняко Д.О. – Ніжин: ФОП Лук'яненко В.В., ТПК «Орхідея», 2017. – 146с.

ISBN 978-617-7609-06-2

У монографії здійснено систематизацію науково-теоретичних підходів стосовно методології публічного адміністрування, наведено методологічно-прикладні підходи застосування технологій публічного адміністрування, досліджений світовий досвід відносин державно-приватного партнерства в агропромисловому виробництві, визначені напрямки трансформації публічного управління в умовах проведення реформи децентралізації. Основними результатами проведеного в монографії дослідження є визначення проблем та напрямків розвитку публічного управління.

Монографія призначена для широкого кола наукових працівників, викладачів та студентів вищих навчальних закладів економічного профілю, керівників підприємств, установ, організацій, представників державних і місцевих органів влади та інших зацікавлених осіб.

УДК 35.071
ББК 65.(4 Укр)

ISBN 978-617-7609-06-2

Авторський колектив:

Вдовенко С. М., д. н. з держ. упр.

Вдовенко Ю. С., к.е.н., доцент

Дорошенко О. К.

Косач І. А., к.е.н., доцент

Ладонько Л. С., д.е.н., проф.

Лілікович П. В.

Михайловська О. В., к.е.н., доцент.

Муринець О. О.

Парубець О. М., д.е.н., доцент

Рогова О. В., к.е.н., доцент

Савченко В. Ф., д.е.н., професор, заслужений
економіст України

Старченко Г. В., к.т.н., доцент

Сугоняко Д. О., к.е.н., доцент

Філіпова Н. В., к.е.н., доцент

ЗМІСТ

Розділ 1 ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВІДНОСИН РІЗНИХ СФЕР ДІЯЛЬНОСТІ У КОНТЕКСТІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ.....	5
1.1. Продовольче забезпечення людства	5
1.2. Світовий досвід відносин державно-приватного партнерства в агропромисловому виробництві	33
1.3. Перспективи розвитку міжнародного франчайзингу в Україні.....	49
Розділ 2 МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ	58
2.1. Методологія публічного адміністрування в добровільних об'єднаннях	58
2.2. Публічно-методологічні основи формування інноваційної системи економічних відносин	70
2.3. Методологічно-прикладні підходи застосування технологій публічного адміністрування.....	77
Розділ 3 РОЗВИТОК ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	89
3.1. Комунікаційний процес як основа публічного управління в умовах децентралізації влади в Україні.....	89
3.2. Парадигмальні засади формування інноваційного потенціалу регіональних виробничо-економічних систем... ..	110
3.3. Напрямки трансформації публічного управління в умовах проведення реформи фінансової децентралізації..	123
3.4. Проактивний підхід в управлінні програмами та проектами в публічній сфері.....	132

Розділ 1

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВІДНОСИН РІЗНИХ СФЕР ДІЯЛЬНОСТІ У КОНТЕКСТІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

1.1. Продовольче забезпечення людства

*Савченко В.Ф., д.е.н., професор,
заслужений економіст України*

Інтереси збереження і покращення здоров'я націй вимагають забезпечення умов, спрямованих на задоволення потреб населення у повноцінному харчуванні з урахуванням національних традицій, географічного розташування, релігійних поглядів та ін. На це повинні бути націлені сплановані зусилля держави.

Споживання продуктів харчування, задовольняючи фізіологічні потреби організму в поживних речовинах, повинно здійснювати профілактичні та в певній мірі лікувальні функції. Головним пріоритетом агропродовольчої політики держави має бути досягнення найбільш високого рівня самозабезпеченості продовольством через нарощування обсягів виробництва необхідних продуктів, покращення їх постачання, доступність продуктів харчування до кожного громадянина.

Продовольчий фактор був важливим на всіх етапах розвитку людської цивілізації. При переході з однієї формації до іншої забезпечення населення продовольством приймало різні форми в залежності від особливостей процесу виробництва, знарядь і засобів праці, поєднання виробництв тощо.

З часом формувалася сама дефініція «продовольча безпека», яка була сформульована в міжнародних документах і внутрішніх нормативних актах для характеристики стану продовольчого ринку країни, союзу (об'єднання) країн, а також світового

співтовариства. Офіційно зареєстрований термін «продовольча безпека» був введений у міжнародний обіг після світової зернової кризи 1972 – 1973 років, яка стала першопричиною розробки програм продовольчої безпеки провідних країн (США, Японія) та їх об'єднань (Європейський Союз).

Термін трактується як забезпечена здатність окремої території, незалежно від внутрішніх і зовнішніх умов, задовольняти потреби населення в цілому та кожного громадянина окремо в продуктах харчування, питній воді й інших харчових інгредієнтах в обсягах, якості та асортименті, необхідних і достатніх для фізичного та соціального розвитку особистості, забезпечення здоров'я і розширеного відтворення населення.

Генеральна асамблея ООН у резолюції «Міжнародні зобов'язання щодо забезпечення продовольчої безпеки у світі» визначила зміст даного поняття як «... забезпечення гарантованого доступу всіх жителів і в будь-який час до продовольчих ресурсів світу в кількості, необхідній для активного здорового життя [1].

Проблема стабільного забезпечення населення продовольством не втрачає актуальності для сучасної людської цивілізації. Вона набрала в певній мірі глобального масштабу, що полягає в нестачі продовольства для калорійного та раціонального харчування.

За оцінками Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО) і Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), середня норма харчування для однієї людини має становити 2300-2400 ккал на добу. Чітко виражене недоїдання настає коли показник нижчий 1800 ккал, а очевидний голод – при 1000 ккал і менше. Фактично середній показник калорійності харчового раціону у світі складає 2700 ккал за рахунок країн, що підтримують середньодобове споживання на душу населення на рівні 3400 ккал. При цьому економічно розвинуті країни мають високий рівень самозабезпечення

продовольством: США і Франція – 100%, Німеччина – 93%, Італія – 78% [2;3].

Виділяють 5 рівнів продовольчої безпеки: світової спільноти у цілому, окремих країн, адміністративних одиниць, домогосподарств і конкретної людини (рис. 1).

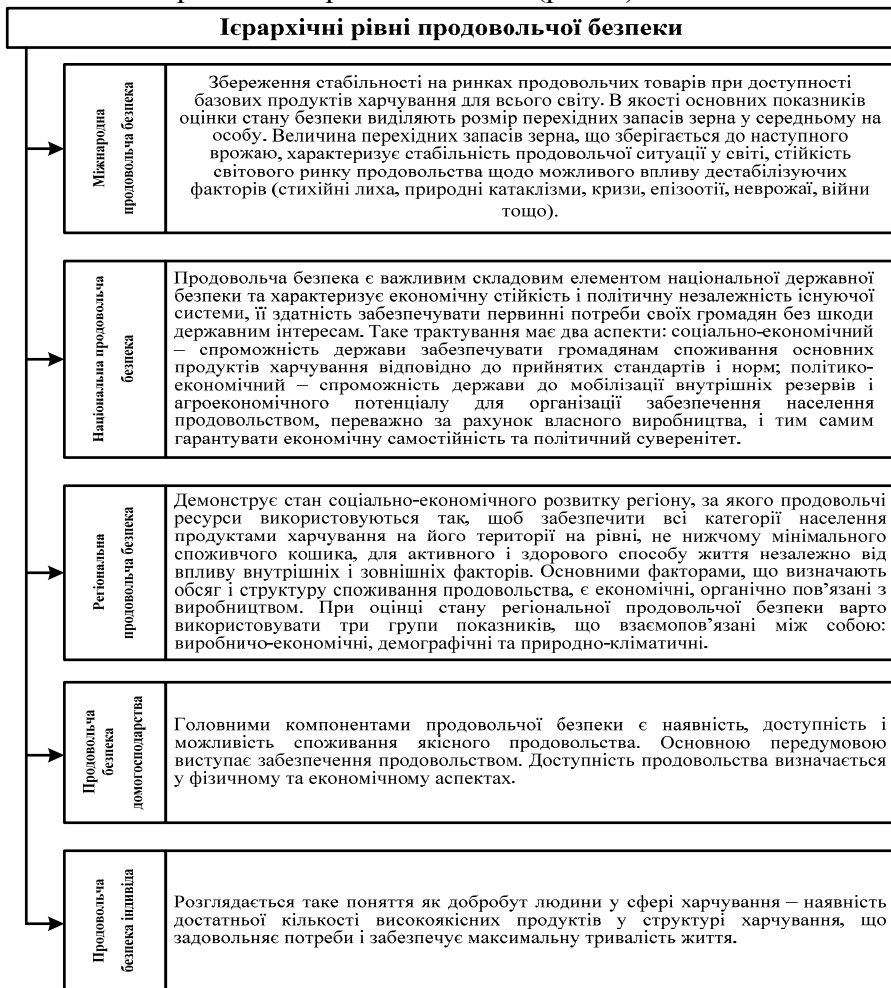

Рис. 1. Характеристика рівнів продовольчої безпеки
Джерело: [4, с. 21], доопрацьовано автором

Документом, що регулює питання забезпечення міжнародної продовольчої безпеки, вважається прийнята у 1996 році Римська декларація «Про всесвітню продовольчу безпеку», положення якої визначають політику щодо боротьби з голодом, комплексну стратегію подолання світової продовольчої кризи на глобальному та регіональному рівнях.

В ній виражені основні стратегічні напрямки забезпечення міжнародної продовольчої безпеки за допомогою національних систем регулювання конкретного виробництва:

– створення умов, щоб сільськогосподарська політика вела до встановлення продовольчої безпеки для всіх шляхом орієнтованої на ринок світової торговельної системи;

– дотримання політики продовольчого розвитку на територіях, тобто мобілізація і максимальне використання ресурсів кожної держави, що в кінцевому рахунку сприятиме посиленню загальносвітових ресурсів продовольства.

На одному з нижчих рівнів вирішення проблеми продовольчого забезпечення знаходиться домашнє господарство як група населення, сформована згідно отримуваних доходів, принципів господарювання, способів придбання продуктів харчування тощо. Продовольча безпека на цьому рівні забезпечується коли домогосподарства мають доступ до безпечних для здоров'я і повноцінних продуктів харчування, адекватних з точки зору кількості, якості, традицій і менталітету, в той же час відсутній надмірний ризик втрати такого доступу. Близьке до цього трактування терміну «продовольче забезпечення індивідів».

Для формування і підтримки стабільної системи продовольчої безпеки потрібний комплексний підхід, який дозволить досягти економічної незалежності, забезпечить розвиток та захист інтересів держав і їхніх складових [4, с. 21-23].

Розглянемо теоретичні напрацювання щодо поняття продовольчої безпеки. Значну увагу її дослідженню приділено у

монографії П. Саблука, О. Білоруса, В. Власова «Глобалізація і продовольство», де проаналізовано взаємозв'язок динаміки населення та обсягів продовольчого забезпечення, проблеми і можливості розвитку сільського господарства і соціально-економічні питання забезпечення людства продуктами харчування [5, с. 88].

Суттєвий внесок у дослідження питання забезпечення продовольчої безпеки зробили такі вчені як Б. Пасхавер, Ю. Лузан, В. Береговий [6, с. 42; 7, с. 78; 8, с. 73], які розглядають її як елемент економічної безпеки країни. Питання щодо продовольчої безпеки висвітлюється і в інших працях вітчизняних авторів.

Складові забезпечення продовольством населення у глобальному масштабі розглядають американські вчені Кемпбел Р., Маконел та Стенлі Л. Брю, автори підручника «Економікс: принципи, проблеми і політика», у якому вони висвітлюють можливості та перешкоди на шляху подолання всесвітньої проблеми голоду.

Таким чином можна дійти до висновку, що у вітчизняних та зарубіжних публікаціях приділено значну увагу дослідженню продовольчої безпеки. В той же час не всі її складові повністю висвітлено. Це стосується прогнозування, механізмів, наслідків і, головне, шляхів вирішення.

Необхідність визначити стратегічні напрями агропродовольчої політики держав у світовому просторі, що гарантують ефективний розвиток агропромислового комплексу як основи продовольчого забезпечення населення відповідно до раціональних норм харчування на основі фізичної та економічної доступності до продуктів різних соціальних груп, вимагає розроблення відповідних теоретико-методологічних основ продовольчої безпеки, формування її концепції, кількісних і якісних параметрів [9, с. 37-38].

Перехід до ринкової економіки, реформування аграрного сектора відповідно до вимог ринку зумовлюють підвищену

увагу до формування і забезпечення продовольчої безпеки. З огляду на сучасну ситуацію, коли особливо помітні недоліки та помилки в аграрній реформі, актуальним є питання розроблення наукових засад формування системи критеріїв продовольчої безпеки України, що відповідають принципам функціонування ринкової економіки.

На досягнення та підтримку необхідного рівня продовольчої безпеки впливають деструктивні чинники, що знижують вірогідність отримання оптимальних показників. До них можна віднести:

- невисокий сукупний попит на вітчизняні товари;
- низькі темпи підвищення рівня життя населення;
- невідповідність між зростанням цін на товари і послуги та доходами, зниження зайнятості;
- недостатня ефективність торгових комплексів із-за слабкої організації та контролю за їх роботою;
- невідпрацьованість кредитно-грошової, податкової та митної політики;
- відсутність дієвих методів планування і стратегічного прогнозування в умовах ринкових відносин;
- недосконалі облік і контроль за використанням ресурсів та факторів виробництва суб'єктами господарювання;
- слабка інформаційна база, що не дозволяє правильно оцінювати резерви і можливості;
- низький рівень нововведень у сфері матеріального виробництва, особливо у харчовій і переробній промисловості;
- нестабільна нормативно-правова база щодо регламентування діяльності;
- відсутність дієвого механізму ціноутворення;
- засилля імпорتنих товарів, витіснення з ринку вітчизняних товаровиробників;
- слабкий розвиток інфраструктури ринку [10, с. 41-42].

Необхідність забезпечення соціальної злагоди змушує регулювати ситуацію на продовольчому ринку, підтримувати платоспроможний попит населення та дії аграрних виробництв.

Вирішення проблем, пов'язаних із забезпеченням продовольчої безпеки, потребує планування щодо виконання стратегічних цілей та реалізації потенціалу країни.

Стратегія продовольчої безпеки – фактично довгостроковий план розвитку аграрного сектора економіки, забезпечення його і населення необхідними ресурсами. При цьому гарантується постачання продовольства в кількості і якості, які відповідають науково обґрунтованим нормам незалежно від погодних умов, кон'юнктури світового ринку, міжнародних відносин і проблем.

Стратегія розвитку аграрного сектора економіки до 2020 року – головний в Україні стратегічний документ на сучасному етапі, який на законодавчо-нормативному рівні гарантує продовольчу безпеку, визначає напрямки її забезпечення. До нього входять основні складові, рис. 2.

Даний перелік характеризує структуру і його можна використовувати при розробці подібних документів. При цьому стратегія має ґрунтуватися на ресурсному потенціалі, виробництві, внутрішньому ринку та якості харчування. Зазначене дозволить:

- провести об'єктивну оцінку стану досліджуваної проблеми;
- виявити переваги та загрози.

В результаті будуть розроблені заходи, спрямовані на вирішення проблем, що в подальшому підвищить ефективність реалізації стратегії та контролю за її виконанням.

Метою стратегії в частині виробництва є досягнення стабільності роботи підприємств сільськогосподарської галузі. При цьому найбільшими загрозами виступають незадовільний стан техніки і обладнання, а на внутрішньому ринку – зниження конкурентоспроможності продукції. Для забезпечення якості харчування негативом є зростання бідності, недосконала соціальна політика держави.

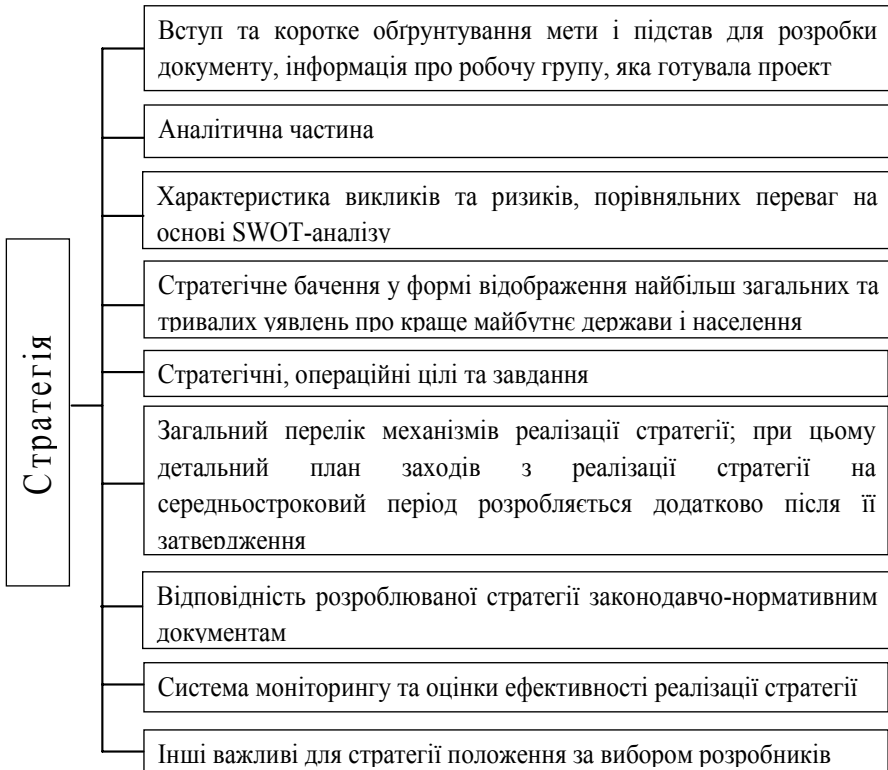

Рис. 2. Складові Стратегії розвитку аграрного сектора економіки

Джерело: [11], доопрацьовано автором

Реалізація стратегії продовольчої безпеки пов'язана з ризиками, до основних з яких можна віднести [11].

1. На внутрішньому ринку:

- політичні – агресія Росії і події на Сході, залежність від країн-експортерів та імпортерів продукції і ресурсів, діяльність органів влади, недосконала аграрна політика, регіональна відмінність, поляризація рівнів заможності соціальних груп;
- макроекономічні – зниження цін на окремі вироби вітчизняного експорту і підвищення вартості імпортних

продовольчих товарів, погіршення кон'юнктури на світових ринках;

– торгово-економічні – несприятливі зміни в економічній діяльності країни, рівні і якості державного управління.

2. У виробництві:

– технологічні – підвищення собівартості через порушення технологічної дисципліни, фізичне і моральне старіння обладнання, нераціональна експлуатація виробничих потужностей, невикористання ефекту масового виробництва;

– техногенні – можливість небезпечних явищ, погіршення стану довкілля через промислові викиди при виробничій діяльності.

3. Соціальні:

– розрив між рівнем життя у місті і на селі;
– збільшення частки незабезпечених і взагалі бідних людей;
– нереальність купівлі наявних у магазинах продуктів харчування із-за відсутності коштів.

4. Якість харчування:

– технологічні – виробництво неякісної продукції через зношення обладнання, порушення технологій і їх застарілість, перевищення припустимих рівнів викидів та, як наслідок, отримання неякісної продукції рослинництва і тваринництва;

– агроекологічні – нераціональне використання ґрунтів, надмірне навантаження на них.

5. Ресурсний потенціал:

– вірогідність руйнування верхнього шару ґрунту, що може викликати загрозу його виснаження і втрати родючості внаслідок деградації.

Стратегія продовольчої безпеки у виробництві включає у себе забезпечення підприємств сільського господарства можливістю виробляти, зберігати та реалізовувати споживачам продукти харчування в обсягах, необхідних для задоволення нормативних потреб населення, для чого потрібно досягти таких стратегічних цілей [12, с. 52]:

1. Реалізація державних програм впровадження нових технологій, які підвищують продуктивність праці та сприятимуть ресурсозбереженню.

2. Розвиток інтеграції і кооперації при виробництві, переробці та збуті продукції сільського господарства.

3. Забезпечення доступності до кредитів більшості товаровиробників.

4. Зростання темпів розширеного відтворення, інвестиційної привабливості та впровадження інновацій у сільське господарство через оптимізацію міжгалузевих відносин.

Стратегічний напрямок якості харчування повинен забезпечити рівність соціальних груп у можливості придбання продуктів для формування оптимального раціону споживання. При цьому необхідно враховувати попит і пропозицію на продовольство та сільськогосподарську сировину.

Прогнозування здійснюється на основі формування щорічного балансу попиту та пропозиції сільськогосподарської продукції і продовольства, що включає у себе заміну резервів, виробництво, експорт, імпорт та внутрішнє споживання.

Необхідною передумовою ефективної реалізації стратегії продовольчої безпеки є вдосконалення нормативно-продовольчої бази функціонування підприємств сільського господарства, формування аграрної політики, створення інформаційних ресурсів.

При реалізації стратегії потрібно здійснювати оцінку стійкості економіки до змін на світових ринках продовольчої сировини, враховувати стан продовольчого забезпечення регіонів і міст, які залежать від зовнішніх постачань харчової продукції.

Відпрацьована стратегія може стати основою для розробки державних програм та інших документів з метою реалізації завдань по забезпеченню продовольчої безпеки країни [13, с. 41-42].

Ситуація у сфері продовольчої безпеки України, а також існуючі параметри функціонування її продовольчого ринку висувають певні вимоги щодо вдосконалення методики оцінки продовольчої безпеки як держави у цілому, так і її регіонів. Основна вимога до методики – вона повинна відображати реальну ситуацію і одночасно бути зручною у практичному використанні, в тому числі стосовно надходження необхідної аналітичної інформації та об'єктивності отриманих результатів.

Доцільно відмовитися від практики отримання узагальненого показника. З однієї сторони, подібний підхід дозволяє чітко ранжувати регіони, проте разом з тим він не здатний стати базою для розробки практичних заходів, оскільки не вказує на причини, які можуть бути абсолютно відмінними. Тому доцільне розроблення системи індексів (показників), що всебічно охарактеризують ситуацію і нададуть вірогідні вектори її виправлення [14, с. 88-89].

В умовах дещо стихійного процесу трансформації ринкової економіки ставляться нові вимоги до методів економічних досліджень, оскільки існує необхідність детального вивчення стану, механізмів формування та використання потенціалу сільського господарства, розвитку аграрного виробництва, врахування дії тіньової економіки, оцінки перспектив суб'єктів господарювання.

Надамо загальні положення теорії когнітивного моделювання, яку доцільно використати в даному випадку. Вперше вона була запропонована вченим Р. Аксельродом і заснована на моделюванні суб'єктивних уявлень експертів. Складовими методології є:

- структуризація ситуації – надання знань експерта у вигляді когнітивної карти;
- методи аналізу ситуації.

Методологія когнітивного моделювання в даний час розвивається через вдосконалення апарату аналізу та моделювання ситуації. Цей напрям, зокрема, опрацьовують вчені

Трахтенгерц Е. А. та Прангішвілі І. В. [15; 16], які проаналізували впливи при управлінні слабоструктурованими соціально-економічними системами, що зумовлює можливість наочного зображення аналізованої системи та прийняття управлінських рішень.

Фінансові результати діяльності сільського господарства дозволяють визначити напрями підвищення ефективності виробництва та інвестиційної привабливості галузі.

Формування системи ринкових відносин потребує застосування маркетингових методів дослідження. При цьому основними завданнями є: вивчення особливостей функціонування та характеристик продовольчого ринку, визначення його можливостей; аналіз сегментів, часток сільгоспвиробників та переробних підприємств; дослідження ринків збуту і каналів реалізації гуртової продукції; оцінка ділової активності, товарів-замінників зарубіжних конкурентів, реакції споживачів на нову продукцію; ціноутворення; прогнозування та ін.

Таким чином система методів і моделей при визначенні стану та перспектив розвитку сільськогосподарського виробництва має забезпечувати:

- тенденції і результати інноваційності при виборі технології виробництва;
- різноманітність форм власності та господарювання;
- стратегічні цілі і основні складові соціально-економічного розвитку;
- територіальні особливості відтворювальних процесів [17, с. 27].

Продовольчі проблеми в окремих країнах, в тому числі в Україні, наростають і перетворюються у світову проблему. Особливо гостро це відчувається в умовах глобальної нестабільності, що характерно для сучасних економічних процесів. Глобальна продовольча криза полягає в недостатньому задоволенні потреб людей у повноцінному харчуванні.

Тенденції динаміки проблеми не мають одновекторного руху, тобто кількість голодуючих, хоч і повільними темпами, але все-таки зменшується, проте в періоди кризових явищ – навпаки, зростає.

Глобальна продовольча проблема – це не самотійна біда населення. Вона розвивається у взаємозв'язку з глобалізацією у цілому. Всі ці явища виникли під впливом змін у світовому господарстві, посилення глобалізації та нерівномірності економічного розвитку окремих країн на різних континентах.

Сучасні проблеми людства не виникають спонтанно, а з'являються із вже існуючих. Глобалізація є одним з факторів появи та розгалуження глобальних проблем, але водночас вона може стати запорукою їх вирішення, оскільки подолання негативних явищ світового масштабу неможливе без скоординованої праці спільноти.

В основі глобальної продовольчої проблеми лежить економіка. Нестача продовольства має тісний взаємозв'язок з розвитком сільського господарства, торгівлі, зовнішньоекономічних контактів та інше. Тому у значній мірі вона є проявом кризового стану сучасних світових господарчих зв'язків. Можна виділити чотири рівні прояву глобальної продовольчої проблеми (рис. 3).

Перші три рівні складають «прихований» і справжній голод, а четвертий, хоча і забезпечений харчуванням, шкідливий для здоров'я людини через споживання разом з продуктами харчування небезпечних речовин.

Поняття «глобальна продовольча проблема» означає систематичне недостатнє задоволення першочергової потреби у повноцінному харчуванні. Вона має всесвітній характер розповсюдження і несе загрози для здоров'я, в першу чергу малозабезпеченого населення світу.

Розглянемо ще одну сторону глобальної продовольчої проблеми на сучасному етапі.

Рис. 3. Рівні прояву глобальної продовольчої проблеми
Джерело: [17, с. 33]

В результаті створення світового економічного простору існує «вільний» ринок продовольчих товарів, який в найбільшій мірі сприяє надприбуткам розвинених держав, а країни третього світу і трансформаційної економіки залишаються не конкурентоспроможними, в результаті чого їх населення страждає від голоду.

Значущим проявом сучасних продовольчих криз також є період підвищення цін, в результаті чого знижується купівельна спроможність населення більшості країн світу, а отже і їх продовольча безпека. Через глобалізацію регіональні продовольчі кризи переростають у глобальні і зачіпають все більше людей [17, с. 32-33].

Глобалізація відкриває можливості індустріалізації сільського господарства всім державам з використанням досвіду розвинених країн. Проте напрошуються наступні неоднозначні висновки:

1. Кожній з цих країн необхідне підвищення якості та конкурентоспроможності продовольчих товарів, у зв'язку із загрозою збільшення імпорту, зі зростанням ВВП на душу населення.

2. Для подальшого економічного зростання потрібна диверсифікація всіх інших галузей економіки. Повноцінний розвиток аграрних країн не може будуватися тільки на збільшенні продукції АПК. Необхідний баланс між всіма сферами господарського комплексу.

3. В довгостроковій перспективі збільшення частки виробництва продуктів харчування у ВВП може призвести до зниження ВВП на душу населення. Тому необхідно коригувати структуру виробництва цих країн в сторону збільшення продовольчої продукції з високою доданою вартістю. Тільки стабільний економічний розвиток стане запорукою подолання проблем голоду у світі. Стабілізація світогосподарських продовольчих відносин може бути досягнута за умов дотримання пріоритетних напрямків економічного розвитку та вдосконалення агропродовольчої політики країн, які прогресують.

Ситуація у світовій агропродовольчій сфері актуалізує питання розвитку АПК нашої держави в умовах глобальних продовольчих проблем [18, с. 36].

Зміни клімату, які впливають на традиційні види аграрного виробництва, що відбивається на стані сільських поселень, стабільне збільшення населення планети разом із зменшенням природних ресурсів викликають глибоке занепокоєння вчених, підприємців, політиків, всіх людей.

При цьому завдання забезпечення продуктами харчування не можна розглядати окремо від розвитку сільських територій, про що вносяться відповідні зміни до документів законодавчо-нормативного характеру. Розвинені держави та міжнародні організації все більше уваги приділяють продовольчій безпеці, в окремих випадках надаючи допомогу бідним країнам. Останнім часом така допомога з постачання продовольства переходить до

заохочення розвитку аграрного виробництва і сільських поселень.

Згідно з нормами ООН, продовольча безпека держави гарантується у випадку якщо в ній виробляється не менше 80% продуктів, які споживаються, при цьому здійснюється їх додатковий випуск для поновлюваного страхового запасу у розмірі 17%.

Критерії продовольчої безпеки:

1. Доступність продовольства для різних категорій населення.
2. Залежність продовольчого та ресурсного забезпечення від імпорتنих поставок.
3. Задоволення фізіологічних потреб людей у продуктах харчування.
4. Запаси продовольства.
5. Рівень і темпи розвитку АПК.

Щороку відсоток осіб, які не мають достатньої кількості грошей щоб отримати необхідну їжу, зростає. Наприклад у 2013 році у порівнянні з попереднім лише в кількох країнах відбулося покращення продовольчої ситуації. В решті показники залишилися на попередньому рівні, наприклад у Австрії і Данії, а у більшості погіршилися. Останнє особливо стосується країн Африки.

Згідно з показниками «Світової продовольчої програми», кризовий стан продовольчої безпеки спостерігається і в окремих країнах пострадянського простору, серед яких Азербайджан, Киргизстан і Таджикистан, де не мають достатньо коштів для придбання необхідної їжі 65% населення.

В деяких економічно розвинених державах також збільшується кількість невдоволених харчуванням. Особливо це стосується Японії. Проте там претензії більшою мірою обумовлені загальним високим рівнем життя населення, що впливає на оцінку окремими особами свого продовольчого забезпечення. Причому японські споживачі перестають купувати

продукти з моменту, коли до завершення кінцевого терміну придатності залишається третина часу. Подібна «недостатньо свіжа» продукція не продається людям з обмеженими коштами. Її взагалі заборонено використовувати для харчування. Вона підлягає утилізації, на що витрачаються великі кошти.

Для більшості держав Африки зростання на кожний відсоток чисельності населення, яке не має достатньо грошей для придбання їжі, означає подальший спад рівня забезпечення. Це спонукає до підвищення ймовірності виникнення в майбутньому внутрішніх конфліктів, збільшення числа мігрантів, які, переселившись з бідних країн до багатих, створюють там напружену ситуацію як це нещодавно відбулося у окремих країнах Європейського Союзу.

Моніторинг Всесвітньої продовольчої програми ООН встановив, що станом на 2014 рік список країн з незадовільним рівнем продовольчого забезпечення поповнили:

- Сирія – внаслідок збройного протистояння порушено постачання продовольства, зросли ціни на їжу;
- Філіппіни – від тайфунів у постраждалих районах 27% населення потребують продовольчої допомоги;
- Ємен – внаслідок політичної нестабільності та зростання цін голодують понад 10 млн чол.;
- Зімбабве і Малаві – постраждали через неврожай;
- Сомалі, Кенія і Танзанія – голод внаслідок посухи [19, с. 178-179].

Без розробки та втілення реальних довгострокових планів розвитку територій фінансування сільського господарства керівництвом держав і міжнародними організаціями приносить тільки тимчасове покращення.

Проблеми продовольчого забезпечення населення можна розділити на ті, що викликані причинами природного характеру, а також політичною нестабільністю. Обидві можуть за певних обставин перейти з рівня окремої країни на міжнародний внаслідок поглиблення конфлікту та зростання кількості

біженців, що вносить деструктивні елементи у суспільний устрій інших держав (терористичні акти, масові заворушення тощо). Для країни, де проблема виникла, це означає занепад сільських територій і аграрного виробництва (особливо небезпечно в умовах спекотного клімату Африки).

Прийняті на національному рівні і міжнародними асоціаціями програми засвідчують, що продовольча безпека в основному розглядається з точки зору забезпечення сільськогосподарською продукцією, ігноруючи розвиток самих поселень. При цьому чим вищий рівень економічного розвитку країни, тим більша увага приділяється територіям, забезпеченню їх привабливості для проживання, особливо молоді, а від цього, в кінцевому рахунку, залежить і рівень продовольчого забезпечення як окремих країн, так і, в певній мірі, світової спільноти [19, с. 183].

Особливе місце в оздоровленні населення відводиться харчуванню, тобто якості споживаних продуктів. Для забезпечення здорового харчування необхідно враховувати:

- якість та енергетичну цінність продуктів, умови їх зберігання;
- спосіб приготування їжі, що забезпечує смакові та поживні властивості страв і їх енергетичну цінність;
- періодичність та час прийняття їжі;
- добову кількість і калорійність їжі;
- посилення харчування при інтенсивних навантаженнях.

Умови життя людини внаслідок розвитку цивілізації значно покращилися, проте це позитивно не вплинуло на рівень здоров'я. Основні причини ситуації:

- екологічні та соціальні фактори;
- дієтичні і побутові деформації у способі життя;
- шкідливі звички, в тому числі куріння, алкоголізм, наркоманія.

Наукові дослідження показують, що існує прямий зв'язок між якістю їжі, характером харчування та ймовірним ризиком

захворювань. Рівень здоров'я на 50% залежить від соціально-економічних умов і способу життя, найважливішою складовою якого є харчування.

Людство шляхом технологічної переробки звільнило природну сировину від корисних для здоров'я компонентів. Так борошно першого та другого сортів практично позбавлене вітамінів і мінеральних речовин, що містяться в зерні пшениці. У рафінованих жирах відсутні фосфоліпіди, у цукрі – цінні мікронутрієнти, які є в цукрових буряках. В індустріальному суспільстві, що в основному проживає в агломераціях, значно зменшене споживання населенням свіжої рослинної їжі, яка відіграє провідну роль у забезпеченні вітамінами та мінеральними речовинами.

Харчування особливо впливає на здоров'я у підлітковому віці, коли в період швидкого росту виникають посилені потреби у поживних речовинах та енергії. Багато молоді в умовах глобалізації і економічної кризи, особливо важкої для малозабезпечених верств населення, вибирають дешеві джерела енергії, які містять велику кількість жирів та цукру, що може мати наслідком нестачу мікронутрієнтів, ожиріння та інше.

Основою раціонального харчування є 7 головних законів, сформованих на базі сучасних наукових знань:

1. Кількісної достатності – енергоцінність раціону має відповідати енерговитратам організму. Маса тіла повинна бути оптимальною і в дорослої людини залишатися незмінною.

2. Якісної повноцінності – у раціоні має бути достатня кількість речовин, необхідних для енергетичних процесів та регулювання фізіологічних функцій.

3. Збалансованості – харчування має бути збалансованим за вмістом різноманітних складових.

4. Режиму – їжа повинна надходити до організму у певний час, через рівні проміжки, найкраще 4-5 разів на день.

5. Адекватності – склад їжі має відповідати не тільки індивідуальним потребам (вік, стать, енерговитрати), але і

можливостям організму (стан здоров'я і травлення, обмін речовин тощо).

6. Естетичного задоволення – їжа повинна мати приємні зовнішній вигляд, аромат, смак.

6. Безпеки – продукти повинні бути нешкідливими, тобто не містити хвороботворні мікроорганізми, радіонукліди, токсини, важкі метали.

Майбутнє держави нерозривно пов'язане з її здатністю підтримувати безперерйне виробництво екологічно безпечних продуктів харчування в єдиному циклі «виробництво сільськогосподарської продукції – заготівля – зберігання – перероблення – споживач», що унеможливує забруднення продуктів на різних етапах їх створення, а також надає умови для вироблення продукції, яка відповідає встановленим нормативам та негативно не впливає на здоров'я людей, тварин і стан довкілля [20].

Наявність продуманої соціально-економічної політики щодо здорового харчування, використання науково обґрунтованих підходів до переробки сировини, медико-біологічних рекомендацій і вимог до якості виробленої продукції може забезпечити кардинальні зміни у структурі харчування населення, що стане вагомим чинником здоров'я нації, її інтелектуального розвитку і тривалості життя.

Переходячи до України, основні пріоритети у якості та безпеці продуктів харчування тут наступні:

- подальше удосконалення нормативно-правової бази, зокрема розроблення медико-біологічних вимог і санітарних норм щодо якості продовольчої сировини і харчових продуктів;

- організація навчання населення відносно профілактики харчових отруень та негативного впливу дії чинників довкілля;

- контроль за якістю і безпекою продовольчої сировини, супутніх матеріалів і харчових продуктів;

– надання населенню юридичної підтримки у відшкодуванні їм матеріальних і моральних збитків у разі заподіяння шкоди від використання небезпечних продуктів харчування;

– контроль за якістю імпоротної продукції, особливо генетично модифікованих організмів [21, с. 27-28].

Аграрний сектор України в силу специфіки вироблюваної продукції не настільки гостро як інші галузі національного господарського комплексу відчуває кризу платоспроможного попиту, що підвищує його стабільність. Цьому також сприяє орієнтація вітчизняних виробників і трейдерів на зовнішні ринки та досить успішне закріплення на них.

Проте відносно високі економічні показники, які сільськогосподарська галузь показує протягом останніх років, не повинні заспокоювати у силу низької технологічної підготовки, односторонньої орієнтації виробництва, кадрових проблем на селі.

Тривожить також висока частка агропродовольчої продукції у вітчизняному експорті, що доводить занепад інших галузей і водночас може остаточно закріпити статус України як світового постачальника сільськогосподарської сировини, що автоматично переводить її у ранг економічно відсталих держав «третього світу».

Метою затвердженої в Україні у 2015 році Єдиної комплексної стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015-2020 роки визначено підвищення конкурентоспроможності аграрного виробництва і сприяння розвитку сільських населених пунктів відповідно до стандартів Євросоюзу.

Зазначене спрямовує на забезпечення достатньо високого позиціонування сільського господарства країни у глобальному просторі, акцентує увагу на необхідності досягнення сталого розвитку сільських місцевостей.

Інтереси України у сфері продовольчого виробництва й експорту полягають у стабільному насиченні внутрішнього

ринку високоякісною та доступною за ціною продукцією, а також у продажі її надлишків. При цьому економічна виправданість експорту означає цілеспрямоване і тривале закріплення на ринку продукції, що має нижчу цінову волатильність, специфічні конкурентні переваги та інше. Передусім це стосується органічної продукції, а також інноваційної та з великою ступінню переробки.

Одним з першочергових завдань держави є стимулювання об'єднання окремих малих підприємств у ті, що стануть конкурентоспроможними за кількістю і якістю (розпаювання землі та індивідуальні господарства, у кращому разі, могли дати ефект тільки на певному перехідному етапі). При цьому їм повинні бути надані пільги для створення агропереробних підприємств, що забезпечить повну реалізацію виробничого потенціалу і стабілізацію доходів.

Підвищення доданої вартості в аграрному секторі – це також розвиток тваринництва. Воно дає не тільки насичення внутрішнього ринку відповідною продукцією, а в перспективі додатково експортні поставки, забезпечення рослинництва органічними добривами, виробництво біогазу, що в певній мірі посилить енергонезалежність країни [22, с.6-9].

Виробництво зерна є домінуючою складовою рослинництва. Свідченням цього маємо, що в 2014 році у зерновому кліні частка посівів займає 41,5% від всієї ріллі.

Високі урожаї зернових і зернобобових культур отримано за рахунок підвищення їх урожайності майже до середньосвітового рівня (табл.1).

Рентабельність зернової продукції в 2014 році склала 25,8%. На одного жителя України вироблено 1485 кг зерна, що істотно перевищує всі попередні періоди.

В останні роки закріпилася стабільна тенденція укрупнення господарств та збільшення кількості агрохолдингів, які застосовують інтенсивні методи господарювання. Вирощування

рослин проводиться за новітніми технологіями, що дозволяє нарощувати їх виробництво [23, с. 23].

Таблиця 1.

Динаміка виробництва зерна в Україні

Показники	Роки						
	1990	1995	2000	2005	2010	2013	2014
Посівні площі, млн га	14583	14152	13646	15005	15090	16210	14801
Виробництво зернових культур, тис. т	51009	33930	24459	38016	39271	63051	63859
Урожайність, ц/га	35,1	24,3	19,4	26,0	26,9	39,9	43,7

Джерело:[23], доопрацьовано автором

На глобальному рівні на ринок зерна в Україні мають вплив такі чинники:

- демографічний – зростання населення планети;
- енергетичний – виробництво біопалива;
- транснаціональний – присутність ТНК на вітчизняному ринку зерна.

Водночас ринок зернових продовжує залишатися ринком покупців, які із-за значної пропозиції диктують цінову політику зерновиробникам [24, с. 146].

Причини стримування експорту зерна в Україні: бездіяльність аграрних бірж, ринкова влада впливових експортерів (як правило транснаціональних компаній), відсутність державного контролю та механізмів регулювання щомісячного ресурсу запасів, нерозвиненість портової інфраструктури, бездіяльність аграрних бірж.

На території держави функціонують світові зернові трейдери, вплив яких на початковому етапі розвитку ринку зерна був визначальним. Після 2007 року з'явилися і вітчизняні компанії-трейдери.

Територіальна структура зерновиробництва вимагає вирішення таких завдань [25, с. 102; 26]:

- впровадження глибокої спеціалізації базових областей відносно вирощування зерна;
- раціональне розміщення потужностей заготівельно-переробної сфери з метою оптимізації обсягів і строків тривалого зберігання зерна, транспортних витрат тощо;
- вдосконалення розміщення зернових культур по природно-кліматичних зонах з врахуванням наявних еродованих, малопродуктивних та екологічно і радіаційно забруднених земель.

Прогноз експорту зернової продукції свідчить, що Україна входить до групи чистих експортерів. Наприклад зростання експорту пшениці з 2016 по 2022 роки складе 20,6% і досягне 17,1 млн т, ячменю – 5,6% і 5,9 млн т, кукурудзи – 2% і досягне 8,5 млн т відповідно.

В цілому можна зробити висновок, що в державі наявна тенденція збільшення обсягів виробництва зернових культур і площ посівів сільгосптоваровиробників [27, с. 111-116].

З попереднього матеріалу очевидно, що найбільш ефективними зерновими виробниками і реалізаторами є агрохолдинги. Крім них існують великі товаровиробники (у минулому в основному колгоспи), які теж зайняли свою сільськогосподарську нішу. Проте земля на селі розпайована, вона належить особистим господарствам, а також дрібнотоварним фермерам. Це теж велика аграрна сила якщо її вміло підтримати.

З метою підвищення ефективності державного сприяння даним формам господарювання необхідно впровадити такі заходи:

- організувати кооперативи сільгоспвиробників;
- розробити основні напрямки і сформувати структуру товарно-фінансових потоків;
- створити матеріальну базу;

– оптимізувати розміщення кооперативів як вузлів системи руху продукції.

Використання кооперативів для виробництва сільсько-господарської продукції вписується у соціально-економічне середовище. Вони стають надійними партнерами для великотоварних виробників і органів влади. Створення широкої мережі кооперативів також сприятиме зростанню податкових надходжень в бюджети всіх рівнів, зниженню ролі тіншового ринку, росту ділової активності сільських жителів, скороченню безробіття на селі [28, с. 227-228]. Проведені дослідження та узагальнення дозволяють зробити наступні висновки:

1. Здоров'я націй, як фактор існування держав, вимагає забезпечення умов, спрямованих на задоволення потреб населення у повноцінному харчуванні з урахуванням географічного положення, національних традицій, релігійних постулатів та інше.

2. Продовольчий фактор був визначальним на різних етапах розвитку людської цивілізації. При переході з однієї суспільно-економічної формації до іншої забезпечення населення продовольством приймало ті чи інші форми у залежності від особливостей процесу виробництва, знарядь і засобів праці, поєднання виробництв та інше.

3. Актом, що регулює питання забезпечення міжнародної продовольчої безпеки, вважається прийнята у 1996 році Римська декларація «Про всесвітню продовольчу безпеку», положення якої визначають політику щодо боротьби з голодом, комплексну стратегію подолання продовольчої кризи на глобальному та регіональному рівнях.

4. Необхідність забезпечення соціальної злагоди змушує країни регулювати ситуацію на продовольчому ринку, підтримувати платоспроможний попит населення та аграрних виробників.

5. Стратегія продовольчої безпеки країни – фактично довгостроковий план розвитку аграрного сектора економіки,

забезпечення його і населення необхідними ресурсами. При цьому гарантується постачання продовольства у кількості та якості, які відповідають науково-обґрунтованим нормам незалежно від погодних умов, кон'юнктури світового ринку, міжнародних відносин і проблем.

6. В результаті створення глобального економічного простору існує «вільний» ринок продовольчих товарів, який в найбільшій мірі сприяє надприбуткам розвинених держав, а країни третього світу і трансформаційної економіки залишаються неконкурентоспроможними, в результаті чого їх населення страждає від голоду.

7. Тільки економічний розвиток стане запорукою подолання проблеми голоду у світі. Стабілізація світогосподарських продовольчих відносин може бути досягнута за умов дотримання пріоритетних напрямків розвитку та вдосконалення агропродовольчої політики країн, що прогресують.

8. Відносно високі економічні показники, які сільськогосподарська галузь України показує протягом останніх років, не повинні заспокоювати у силу низької технологічної підготовки, односторонньої орієнтації на рослинництво, кадрових проблем на селі. Інтереси нашої держави у сфері продовольчого виробництва насамперед полягають у стабільному насиченні внутрішнього ринку високоякісною та доступною за ціною продукцією.

Література:

1. Саблук П. Т. Продовольча безпека України / П. Т. Саблук, О. Г. Білорус, В. І. Власов // Економіка АПК. - 2009. - №10. - С. 3-7.

2. ФАО [Електрон. ресурс] Режим доступу: http://www.fao.org/index_en.htm

3. Мостенська Т.Г. Продовольча безпека на рівні домогосподарств / Т.Г. Мостенська // Економіка і соціальний розвиток : наукові праці НУХТ.-2015.-Т.21.-№1.-С. 121-133.

4. Артимонова І.В. Теоретичні підходи до формування системи продовольчої безпеки / І.В.Артимонова // Формування ринкових відносин в Україні .-2016.- №3[Ел. р.].- С. 19-23.

5. Саблук П.Т. Глобалізація і продовольство [Текст] / П.Т. Саблук, О.Г. Білорус, В.І. Власов. – К.: ННЦ ІАЕ, 2008.- 632 с.

6. Пасхавер Б. Сучасний стан продовольчої безпеки [Текст] / Б. Пасхавер // Економіка України. – 2006.- №4.-С. 43-50.

7. Лузан Ю. Збалансованість попиту та пропозиції на продовольчому ринку України [Текст] / Ю.Лузан // Економіка АПК.-2011.-№8.-С. 27-36.

8. Береговий В. Проблеми продовольчої безпеки України [Текст] / В.Береговий // Економіка АПК.-2011.-№5.-С. 71-78.

9. Стежко Н.В. Методологічні підходи до визначення категоріального апарату світової продовольчої безпеки / Н.В. Стежко // Економіка і регіон.-2014.-№4.-С. 41-51.

10. Стежко Н.В. Теоретико-методологічні підходи до визначення факторів та критеріїв світової продовольчої безпеки / Н.В. Стежко // Економіка і регіон.-2014.-№5.-С. 41-51.

11. Гуменний В. Д. Погляд на продовольчу безпеку України / В. Д . Гуменний, С. Г. Кириченко, С. Г. Шаловило, П. М. Музика // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. Гжицького. - 2012. - Т. 14, № 3 (4). - С. 149-169.

12. Гранкин В.Ф., Цемба Н.М. Стратегія управління продовольственными ресурсами // Вестник Курской государственной сельскохозяйственной академии. – Вып. №8.- 2013.- С. 52-56.

13. Мостова А.Д. Стратегія продовольчої безпеки держави: теоретико-методичний аспект / А.Д.Мостова // Економіка та держава.-2016.-№5.- [Ел.р.]. - С. 38-42.

14. Зеленська О.О. Методичні підходи до оцінки рівня продовольчої безпеки / О.О. Зеленська, С.М.Зеленський, Н.О. Алешугіна // Економіка АПК.-2015.-№5.-С. 88-91.

15. Трахтенгерц Э.А. Компьютерная поддержка принятый решений / Э.А. Трахтенгерц. - М.:СИНТЕГ, 1998.-360 с.

16. Прангишвили И.В. Системный подход и общесистемные закономерности / И.В. Прангишвили.-М.: СИНТЕГ, 2000.-528с.

17. Румик І.І. Методи економічного дослідження продовольчого забезпечення / І.І. Румик // Агросвіт.-2015.-№12[Ел.р].-С. 23-29.

18. Халатур С.М. Продовольча забезпеченість в умовах глобального розвитку сільськогосподарських відносин / С.М. Халатур // Агросвіт.-2014.-№13.- С. 32-36.

19. Куліш І.М. Продовольча безпека в системі пріоритетів економічної політики держави: глобальний вимір / І.М. Куліш // Регіональна економіка.-2015.-№4.- С. 177-184.

20. Бомба М.Я. Екологічні аспекти покращення якості продуктів харчування / М.Я. Бомба // Новітні тенденції у харчових технологіях та якість і безпечність продуктів: зб. ст. IV Всеукр. наук.-практ. конф.-Львів: ЛІЕТ, 2012.-С. 10-17.

21. Чорна Н.П. Якість продуктів харчування – запорука здоров'я нації / Н.П. Чорна // Економіка та держава.-2016.-№2[Ел.р].- С. 23-28.

22. Шубравська О.В. Розвиток агропродовольчого виробництва країни: завдання і виклики / О.В.Шубравська // Економіка АПК.-2016.-№4.- С. 5-12.

23. Майстро С.В. Ринок зерна в Україні: сучасний стан та напрямки державного регулювання [Електронний ресурс] / С.В. Майстро, М.Г. Хірамагомедов // Державне будівництво.- Харків : ХарРІ НАДУ, 2012.-№2.- Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2012-2/doc/2/01.pdf>

24. Амонс С.Е. Стан, завдання і перспективи зернового виробництва в умовах ринку / С.Е. Амонс, В.Я. Мельник //

Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки.-2010.- №3.- С. 68-75.

25. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) / [Присяжнюк М.В., Зубець В.Я., Саблук П.Т. та ін.]: за ред. М.В. Присяжнюка, В.Я. Зубця, В.Я. Месель-Веселяка, М.М. Федорова.- К.: ННЦІАЕ, 2011. - 1008 с.

26. Лавринчук О.В. Перспективи розвитку ринку зерна України / О.В. Лавринчук // Облік і фінанси АПК: науково-виробничий журнал.-2011.-№3.- С. 144-152.

27. Ванг Тао. Продовольча безпека в контексті виробництва / Ванг Тао, Лі Зяанге // Формування ринкових відносин в Україні .-2016.-№1 [Ел.р].- С. 111-114.

28. Палаткин И.В. Укрепление продовольственной безопасности региона путем формирования саморегулируемой системы товародвижения сельскохозяйственной продукции малых форм хозяйствования / И.В. Палаткин, К.Ю Чех, И.А. Еременко // «Актуальні проблеми економіки». - 2016.-№7.- С. 223-230.

1.2. Світовий досвід відносин державно-приватного партнерства в агропромисловому виробництві

*Косач І.А., к.е.н., доцент
Дорошенко О.К.*

У відповідності до нових реалій постіндустріалізму в промислово розвинених країнах ставка в сучасному управлінні робиться не на конкуренцію, а на співпрацю як основу розвитку бізнесу. В цих реаліях варто оцінити специфіку інтеграції підприємств з урахуванням використання можливостей інституту публічно-приватного партнерства. Саме проекти державно-приватного партнерства дозволяють об'єднати інвестиційну активність держави і приватного капіталу.

Термін «державно-приватне партнерство» з'явився на початку 90-х рр. ХХ в. і зв'язаний, головним чином, з «британською моделлю». В 1992 р. уряд Д. Мейджора оголосило про так звану «приватну фінансову ініціативу», яка була модернізованою концепцією управління держвласністю. Суть полягала в тому, щоб в рамках договорів і угод про державно-приватне партнерство передати приватному сектору функції фінансування (будівництва, реконструкції, експлуатації, управління і т. п.) об'єктів соціально-культурної і виробничої інфраструктури, що знаходяться в державній власності. Дана кардинальна зміна системи державного управління у Великобританії спричинила за собою істотну трансформацію в інституційному середовищі, а також у взаємостосунках держапарату і приватного бізнесу.

Термін “державно-приватне партнерство” є усталеним перекладом з англійської мови “public-private partnership”, що також можна перекласти як «публічно-приватне партнерство». Найбільш близьким до відображення змісту концепції є поняття “публічно-приватне партнерство”, до того ж воно найбільш точно відтворює її сутність відносин, оскільки в якості публічного партнера в закордонній практиці часто виступають не лише органи державної влади, але й органи місцевого самоврядування, потужні громадські організації та благодійні фонди. Проте у працях українських і російських науковців найчастіше використовується поняття “державно-приватне партнерство” як таке, що більш однозначно сприймається українською громадськістю [8].

На сьогоднішній день немає єдиного терміна, що означає партнерство бізнесу і влади. Так, наприклад, Світовий банк, ВМФ, ОЕСР і більшість країн Європи використовують аббревіатуру PPP (Public-Private Partnership) [8]. При цьому в Великобританії застосовується термін «приватна фінансова ініціатива» (Private Finance Initiative -PFI), у Франції - «концесія» і «співтовариства змішаної економіки» (SEM), у США, Австралії

та Канаді - позначення РЗ або Р-Р Partnerships. [1] Зазначимо, що у зарубіжній практиці публічними партнерами часто виступають не лише органи державної влади, але й органи місцевого самоврядування та громадські організації, благодійні фонди. Натомість країни із перехідною економікою, де інститути громадянського суспільства знаходяться на етапі формування, найчастіше використовується поняття «державно-приватне партнерство», оскільки згідно із нормативно-правовою базою державно-приватного партнерства в цих країнах держава виступає ініціатором більшості проектів державно-приватного партнерства, визначає пріоритетні галузі економіки, розвиток яких є неможливим виключно зусиллями держави. За таких умов термін «державно-приватне партнерство» використовується в Україні.

В Законі України «Про державно-приватне партнерство» державно-приватне партнерство трактується як співробітництво між державою Україна, Автономною Республікою Крим, територіальними громадами в особі відповідних органів державної влади та органів місцевого самоврядування (державними партнерами) та юридичними особами, крім державних та комунальних підприємств, або фізичними особами – підприємцями (приватними партнерами), що здійснюється на основі договору [6].

Визначені ознаки дозволяють окреслити ППП як інституціональну та організаційну систему взаємодії держави та бізнесу, направлену на спільну участь у взаємовигідних проектах, заснованих на спільному використанні ресурсів, розподілі ризиків та доходів.

Виникаючи на стику державного і приватного секторів економіки і поєднуючи в собі їхні елементи, воно фактично являє собою якісно нове явище, яке теоретично можна розглядати як третій (поряд з приватним і державним) сектор економіки.

На даний час в системі сучасних економічних відносин сформувалися загально визнані базові ознаки ППП:

- сторонами ППП є держава і приватний бізнес;
- взаємодія сторін в ППП закріплюється на офіційній, юридичній основі (угоди, контракти і т.п.);
- взаємодія вказаних сторін має партнерський, рівноправний характер (тобто в обов'язковому порядку повинен дотримуватися паритет, баланс обопільних інтересів);
- ППП має публічну, суспільну спрямованість (його головна мета – задоволення державного інтересу);
- в процесі реалізації проектів на основі ППП консолідується об'єднуються активи (ресурси і внески) сторін;
- фінансові ризики і витрати, а також досягнуті в ППП результати розподіляються між сторонами в пропорціях згідно взаємним домовленостям, зафіксованим у відповідних угодах, договорах, контрактах і т. п.

Як показав проведений аналіз, при класифікації організаційних моделей державно-приватного партнерства, що використовуються у світовій практиці, доцільно виділяти: експлуатаційну модель, концесійну модель і коопераційну модель.

За умов використання експлуатаційної моделі приватний економічний суб'єкт приймає на себе обов'язки по частковій або повній експлуатації будь-якого об'єкта, що належить державі, і отримує від держави винагороду керуючого. При концесійній моделі приватний економічний суб'єкт здійснює роботу чи надає певні послуги безпосередньо кінцевим споживачам (населенню) і отримує, таким чином, право безпосередньо фінансувати свої витрати з винагороди або плати за користування. При коопераційної моделі (в економічній літературі використовується також термін «суспільна модель») громадські функції покладаються на спільне підприємство, яке створюється державним партнером разом з одним або кількома приватними компаніями [0].

Незважаючи на очевидні переваги ППП для всіх зацікавлених сторін, існують певні перепони у реалізації механізму державно-приватного партнерства. До них слід віднести наступні :

- недосконала регуляторна політика (оподаткування, тарифи, дозвільна система, контролюючі органи, непрозорість тощо);
- надмірне регулювання здійснення ППП з боку публічної влади;
- відсутність відповідної інституційної інфраструктури (підготовка, відбір, моніторинг форм ППП);
- недостатній професіоналізм публічної влади (система державної підтримки, критерії відбору проектів, оцінка пропозицій, нерозвиненість механізмів і договірної бази тощо);
- політична нестабільність, відсутність правонаступництва;
- негативне відношення публічної влади та населення до приватного сектору та його участі у інфраструктурних проектах.

Аналіз світового досвіду свідчить про те, що відносна роль державно-приватного партнерства в розвитку АПК відрізняється в різних країнах, але проявляється явна тенденція до зростання її впливу на процес підвищення ефективності підприємств АПК та активізації інноваційних процесів. Виняткова значимість державно-приватного партнерства як ефективного інструменту розвитку АПК в контексті національної економіки, по-перше, характеризується розвитком відповідної інфраструктури з урахуванням інтересів і при активній участі бізнесу, по-друге, підвищенням ефективності використання державної власності та бюджетних витрат; по-третє, стимулюванням приватного сектору до розвитку підприємницької активності. Зазначені напрями знаходять своє конкретне відображення в законодавчих ініціативах та розробці програм розвитку партнерства.

Взагалі в Європейському Союзі, за оцінками European PPP Expertise Centre, у 2010–2015 рр. реалізовується 473 угоди із загальним обсягом фінансування понад 98,5 млрд євро [3]. Найбільша частка ППП серед країн ЄС у цей період

реалізується у Великобританії, Франції, Німеччині, Іспанії, Італії, Нідерландах. Починаючи з 2004 р., ДПП активно застосовується у країнах Азії – Китаї, Індії, Японії (на Китай припадає більше 10 % світових інвестицій у ДПП. На ці регіони припадає понад третини всіх проектів ППП і майже половина всіх інвестицій. Більша частина проектів ППП реалізується у Китаї (18,7% угод та 2,1% світових інвестицій у проекти ППП) та Індії (12,8% угод і 13,4% світових інвестицій у проекти ППП) [3].

Розгляд досвіду зарубіжних країн із впровадження та розвитку відносин ДПП з метою активізації розвитку агропромислового комплексу дозволяє виявити перспективні напрямки форм і механізми їх реалізації з урахуванням інтересів держави та приватного сектору. Так, в Японії та США стан продовольчого забезпечення відкрито визнається найважливішим показником національної безпеки, і продовольча безпека нації усвідомлюється урядами цих країн як найважливіша умова суверенітету держави, квінтесенція внутрішньої політики, як серйозний індикатор її незалежності в міжнародних відносинах. Завдяки зазначеній політиці, рівень продовольчої самозабезпеченості в США та Франції становить понад 100%, у Німеччині – 93%, в Італії – 78% і навіть відносно бідна на родючі ґрунти Японія забезпечує себе продовольством майже на 50%.

Виняткова значимість державно-приватного партнерства як ефективного інструменту реалізації політики щодо розвитку АПК визначається, по-перше, розвитком агропромислового виробництва та інфраструктури з урахуванням інтересів і при активній участі бізнесу, по-друге, підвищенням ефективності використання державної власності та бюджетних коштів, що спрямовуються на підтримку АПК; по-третє, стимулюванням приватного сектора до розвитку підприємницької активності в областях, які мають найбільший потенціал якісного економічного росту. Зазначені напрями знаходять своє конкретне відображення у витратах державного бюджету країни,

законодавчих ініціативах та розробці стратегічних програм розвитку державно-приватного партнерства.

Слід зазначити, що величезні капітали були вкладені в сільське господарство в першу чергу за рахунок прискорення науково-технічного прогресу. Так, зокрема, державна підтримка фермерам в Європейському Союзі досягає 1053 долара на гектар

Світове лідерство в галузі впровадження ДПП належить Великобританії, США, Франції та Німеччині. Взагалі доцільно виділити наступні схеми інституціональної взаємодії в сфері відносин приватного сектору та держави, які суттєво відрізняються як за методикою формування відносин партнерства, та і за масштабом змін. За першою схемою формування ДПП відбувалось шляхом адаптації наявного інституційного середовища до цілей, пріоритетів, напрямків та умов економічної політики держави. Досвід Великобританії, США, Канади, Японії, країн Латинської Америки та Нової Зеландії свідчить про взаємопроникнення нових принципів, норм і правил партнерства держави і приватного бізнесу в діючі інститути в умовах зміни економічної політики державного регулювання або в рамках зміни системи державного управління. Друга схема пов'язана з формуванням «з нуля» інститутів, що відповідають новим економічним умовам та визначають нове місце держави в регулюванні економічних і соціальних відносин. Ця схема реалізується в країнах Східної Європи та СНД [4]. Незважаючи на концептуальні відмінності функціонування вищезазначених схем, загальними рисами зарубіжної практики реалізації ДПП в агропромисловому секторі є розвинена і впорядкована нормативна база, що регулює контрактні відносини в різних галузях і дозволяє найбільш повно враховувати різноманітність умов функціонування різних сфер.

Розглянемо світовий досвід формування ДПП в агропромисловому секторі окремих країн. При цьому слід зазначити, що моделі приватно-державного партнерства і механізм їх реалізації в кожній країні свої, сформовані із

врахуванням власних національних особливостей. Різниця також полягає у складі та структурі учасників, а також характері відносин, що присутні в кожній моделі партнерства (таблиця 1).

Таблиця 1.

Світовий досвід формування ДПП в агропромисловому секторі

Країна	Напрямки ДПП в АПК
Великобританія	Фактична відсутність відповідного законодавства, що будь-яким чином обмежує відомство чи державний орган в питаннях укладання контрактів. Компенсація витрат приватного інвестора здійснюється або за рахунок доходів від експлуатації, або за рахунок платежів з бюджету. Найпоширенішими формами ДПП є концесія та договори.
США	У США кооперація влади і представників приватного бізнесу особливо широко поширена і має значну підтримку на муніципальному рівні державної ієрархії. Органи державної влади фактично не приймають участі в інвестуванні програм розвитку АПК, помість приватні інвестори мають досить високу активність. Значного поширення набули агропромислові кластери (виноробний кластер у Південному Вашингтоні, кластер з виробництва продуктів харчування у Південно-східному Огайо, сироробний кластер у Вермонті, птахівничий біотехнологічний кластер). У 2007 р. впроваджено Програму інноваційного партнерства в сфері сільгосптехнологій, яка формується навколо існуючих програм трансферу технологій та реалізується Службою сільськогосподарських досліджень.
Австралія	Орієнтація на інноваційний розвиток АПК. Підтримка наукових розробок шляхом надання конкурентних грантів та податкових пільг. Розробка і впровадження програм сприяння багатонаціональних фірм в становленні науково-дослідної бази.

Канада	<p>Канадська рада з питань державно-приватного партнерства визначає його як спільне підприємство між державним і приватним секторами, що базується на знаннях і досвіді кожного з партнерів і найкращим чином відповідає чітко визначеним запитам суспільства шляхом раціонального розподілу ресурсів, ризиків і доходів. Загальним підходом є розуміння того, що кожна зі сторін вносить в проект ті переваги, які вона має, маючи кінцевою метою максимально ефективно задовольнити потреби суспільства. Але при цьому не вихолощується основний принцип ринкової економіки: бізнес повинен приносити прибуток.</p> <p>Останньою тенденцією в цій країні є формування кластерів, котрі поєднують традиційні для агропромислового комплексу структури з підприємствами, що спеціалізуються на туризмі, інформаційно-комунікаційних технологіях, виробництві відновлювальних джерел енергії, нанотехнологіях тощо. На сьогодні діє одинадцять подібних структур, в тому числі: біофармацевтичний кластер у Монреалі; сільськогосподарський біотехнологічний кластер в Саскатуні; агротуристичний кластер Альберти; кластер природних технологій оздоровлення в Онтаріо та ін. На державному рівні підтримка таких ініціатив передбачає: створення спеціалізованої дослідницької інфраструктури, забезпечення висококваліфікованими кадрами, організаційну підтримку створення нових фірм та їх розширення, сприяння розвитку зовнішніх зв'язків, часткове ресурсне забезпечення .</p>
Білорусь	<p>Однією з поширених форм співпраці держави і бізнесу в Білорусі є державно-приватні підприємства у формі акціонерних товариств, які здійснюють виробничо-господарську діяльність на основі інтеграції приватного та державного капіталів. Одним з основних завдань, що стоїть перед державою при організації партнерства у формі спільного підприємства, є задача досягнення максимальної ефективності управління загальним капіталом підприємства, при якому відбувається не традиційно паралельне, переважно відособлене функціонування державної і приватної власності, а їх тісна взаємодія.</p> <p>В основному, це підприємства переробної промисловості за участю російського капіталу.</p>

Росія	<p>АПК входить в п'ятірку галузей, де реалізується найбільша кількість інвестиційних проектів на основі ДПП ((промисловість, ЖКГ, автодорожнє будівництво, розвиток територій). Активно формуються механізми фінансової держпідтримки у вигляді прямих субсидій сільсько-господарським товаровиробникам, метою яких є не покриття витрат, а підвищення прибутковості господарств. Подібний підхід має місце і в співфінансуванні великих проектів. Активну роль в цьому процесі відіграють органи регіональної і муніципальної влади, їх мета - спільна діяльність з бізнесом щодо залучення позабюджетних коштів на розвиток сільської інфраструктури, житлове будівництво, підготовку кадрів для галузі. Органи влади на місцях за рахунок об'єднання інвестиційних регіональних програм мають можливість вирішувати в комплексі відразу кілька завдань: розвивати аграрне виробництво і підтримувати соціальну інфраструктуру села. Напрямки інвестування приватних організацій - будівництво шкіл, лікарень, дитячих садків, спортивних об'єктів, а функція регіональних або муніципальних органів влади полягає у використанні цих об'єктів за призначенням на умовах оренди з правом подальшого викупу. Крім розглянутих форм, ДПП здійснюється переважно у вигляді використання коштів Інвестиційного фонду РФ та інших джерел фінансування великих інвестиційних проектів, що відповідають основним напрямкам стратегічного розвитку РФ.</p>
-------	--

Джерело: узагальнено на основі [4]

Основною проблемою, з якою стикаються національні економіки багатьох країн в процесі становлення відносин державно-приватного партнерства, є узгодження протиріч державного сектору та бізнесу і мінімізація ризиків кожної із сторін проекту ДПП. Найчастіше з метою мінімізації ризиків в процесі реалізації проектів ДПП використовуються такі форми державної підтримки, як державні гарантії і прямі умовні зобов'язання (бюджетні субсидії), основою яких є виплати певних сум відшкодування з боку держави у випадках, передбачених угодою. Особливо це стосується відносин малого

бізнесу та держави, які у розвинених країнах грають немаловажну роль.

Одним із дієвих інструментів ДПП, що застосовується в АПК США, Канади та країн Західної Європи є агрострахування, що ставить за мету підтримку економічної продуктивності виробників та захист від негативних наслідків несприятливих подій. В Україні страхується менше 5% посівних площ, тоді як у Канаді, США, Європі цей показник перевищує 60%. У Австрії рівень охоплення страхуванням сільськогосподарської продукції становить 78%, на Кіпрі – 100%, у Німеччині – 43%, в Чеській Республіці – 35%, в Іспанії – 26% тощо [5]. Наприклад, в США діє Федеральна програма страхування врожаю сільськогосподарських культур, яка забезпечує захист від найбільш небезпечних ризиків для зменшення збитків виробників. У структурі Міністерства сільського господарства діють урядова Федеральна корпорація зі страхування врожаїв і Агенція з управління сільськогосподарськими ризиками.

Державно-партнерський напрям агрострахування в Канаді орієнтований на підтримку прибутковості виробника на основі ефективно діючих Програм, в центрі уваги яких – всі галузі агропромислового виробництва, федеральний та провінційний уряди беруть участь у страхових фондах за кожною програмою. Програми агрострахування характеризуються достатньою комплексністю, що визначається додатковими видами страхування, такими, як: страхування життя і здоров'я, страхування майна агропромислових підприємств.

В таблиці 2 надано характеристику основних програм із агрострахування, що діють у США та Канаді.

Таблиця 2.

Основні програми з агрострахування: досвід США та Канади

№	Назва програми	Основний зміст програми
США		
1	Програма страхування виробництва(виросування) сільськогосподарської	Спрямована на страхування сільськогосподарських культур від ризиків та компенсацію логістико-

	продукції (МРСІ)	польових витрат на їх відновлення. За умови вибору програми виробнику надаються субсидовані державні гарантії.
2	Програма страхування на випадок зменшення врожайності в певному окрузі (GRP)	Заснована на припущенні, що при зменшенні врожайності сільськогосподарських культур в окремому регіоні обсяги валового збору для більшості господарств зменшуються.
3	Програма страхування доходів	Розповсюджується на випадок зменшення оптових цін на сільськогосподарські культури та зменшення врожайності. Об'єктом страхування є маржинальні доходи за всією сукупністю сільськогосподарської продукції агровиробника.
4	Програма захисту від катастрофічних ризиків	Основний напрям програми – відшкодування втрат врожаю, які перевищують 50% очікуваного валового збору за ціною, що становить 55% від фактичної ринкової вартості відповідної сільськогосподарської культури. Витрати на страхування від катастрофічних ризиків фінансуються із федерального бюджету. Для участі в Програмі сільгоспвиробники сплачують адміністративний збір в розмірі 100 доларів.
Канада		
5	Страхування сільськогосподарських культур на випадок повної або часткової загибелі (втрати) врожаю (CIP)	Програма комбінованого страхування, що поєднує страхування рівня врожайності та дії ринкових чинників. Страховий фонд складає в розмірі 5-7 % від 75-80% середньої вартості врожаю за останні 15 років.
6	Єдина Програма страхування врожаю сільськогосподарських культур та іншої супутньої продукції на випадок повної втрати врожаю або зниження рівня доходів у зв'язку з	Об'єктом страхування є валовий дохід сільгоспвиробника, що являє собою добуток маси врожаю та ринкової вартості сільськогосподарських культур. Страховий фонд формується на 46,66% із федеральних коштів, на 25 % - із коштів провінційних підприємств

	падінням гуртових цін на ринку (GRIP)	сільського господарства.
7	Страхування сільськогосподарської продукції, призначеної для реалізації на ринку.	Об'єктом страхування є дохід від реалізованої на ринку продукції.
8	Національна тристороння стабілізаційна програма (NTSP)	Метою програми є страхування сільськогосподарських ризиків при посіві сільськогосподарських технічних культур та тваринництві. Фінансування програми здійснюється рівними внесками федерального та провінційного урядів і сільськогосподарського виробника, розмір страхового фонду являє собою середній дохід від виробництва та реалізації продукції за попередні 5 років.
9	Програма страхування масових характеристик чистого доходу (NISA)	Передбачає відкриття іменного накопичувального безстрокового рахунку, що складається із наступних субрахунків: субрахунку фермера, на який вноситься 2 % суми доходу від реалізації продукції, і субрахунку, що на 1% складається з коштів федерального, а на 1 % - провінційного бюджетів від розрахункової величини доходу фермера. Первинний внесок виробника до участі у програмі складає 10000 доларів.

Джерело : узагальнено на основі [2]

Таким чином, розглянутий інструмент державно-приватного спрямований як на збільшення обсягів агропромислового виробництва, так і на забезпечення його стабільності та зменшення негативних природно-екологічних та економічних наслідків.

З метою стимулювання партнерських відносин в агропромисловому комплексі інституційні зміни лише в державному секторі, як показує досвід провідних країн, є

недостатніми. Згідно проведених досліджень соціальний капітал включає здатність індивідуумів в групі формувати відносини довіри, кооперації і спільної мети. Отже, він тісно пов'язаний з кооперативними і інтерактивними відносинами, які є фундаментальними для ефективного функціонування інтеграційних підприємницьких структур на засадах ДПП. Соціальний капітал як фактор партнерської взаємодії сприяє формуванню нових угруповань, посиленню мереж довіри та інформаційних потоків, зміні організаційної культури. Найбільший розвиток кооперативні відносини отримали у Данії, Норвегії, Швеції та Фінляндії. Система, заснована на спільній діяльності кооперативів та корпорацій, знайшла відображення у функціонуванні АПК Франції та Японії.

Застосованим є інструмент державних гарантій. Так, наприклад, в США виділяють у формі гарантій 10 млрд. доларів щорічно, не кажучи вже про інших формах реалізації державно-приватного партнерства. Співпраця держави і підприємств малого бізнесу передбачає по-перше: можливість застосування малими підприємствами сучасних технологій, створення нових робочих місць в агропромисловому секторі, зростання експорту продукції. Схожі інструменти державно-приватного партнерства застосовуються в Польщі, де функціонує Національний фонд кредитних гарантій, що гарантує надання кредитів малим та середнім сільськогосподарським підприємствам, та створено мережу регіональних фондів для підтримки аграрних регіонів [6]. У 2013р. польський державний банк розвитку - BGK, - започаткував інструмент портфельної гарантії на підтримку доступу малих сільськогосподарських підприємств до фінансування шляхом зменшення кредитних ризиків комерційних банків. За період менше року ця програма надала підтримку фінансуванню майже 15 000 МСП на суму більше USD 1,5 млрд [7].

Достатньо поширеним інструментом ДПП є система дорадчих послуг, що активно застосовується у США, Франції та

Нідерландах. Основними суб'єктами ринку дорадчих послуг є державні та галузеві установи, кооперативи та асоціації фермерів, а предметом їхньої діяльності є консультація з технічних та фінансових питань і підтримка політики публічно-приватного партнерства загалом. При цьому у США основним джерелом фінансування дорадчих послуг виступає держава, яка виконує і роль регулятора в цьому процесі. В Нідерландах, навпаки, ці послуги є приватними, і сільгоспвиробник самостійно обирає організацію, що надає послуги, і сплачує за них.

Участь державного сектора у фінансуванні значних інфраструктурних проектів – основна форма взаємодії держави і приватного партнера у країнах Латинської Америки та Південно-Східної Азії. Подібний досвід також є характерним для Марокко, Йорданії, Молдови та Словенії. Відзначимо, що ці проекти реалізовувалися як за допомогою державного капіталу, так і шляхом залучення приватного національного та іноземного капіталу (таблиця 3).

Таблиця 3.

Основні інфраструктурні проекти ДПП в агропромисловому комплексі

№	Зміст проекту ДПП	Країна
1	Будівництво, експлуатація та управління іригаційними проектами	Бразилія, Індія, Перу, Марокко, Йорданія
2	Будівництво та управління мережами компаній «холодного ланцюгу»	Філіппіни, Індія, Мексика, Пакистан
3	Будівництво, обслуговування та управління ринками для збуту фруктів, овочів та місцевої сільськогосподарської продукції	Філіппіни, Йорданія
4	Будівництво та експлуатація зернових терміналів у морських портах	Філіппіни
5	Будівництво та експлуатація сільськогосподарських сховищ (зернових елеваторів, цукрово-	Бразилія, Філіппіни

	перероблювальних заводів, заводів, що спеціалізуються на виготовленні добрив)	
6	Переробка відходів сільського господарства	Словенія, Молдова

Джерело: узагальнено автором за [3]

Таким чином, проведений аналіз зарубіжного досвіду показав, що публічно-приватне партнерство в світі широко використовується в різних секторах економіки, а також для розвитку інфраструктури АПК. В сільському господарстві це стосується проектів, які приносять користь малому бізнесу (реалізація науково-дослідної діяльності та впровадження інновацій на підприємствах аграрної галузі), та визначені необхідними для забезпечення продовольчої безпеки країни. Таким чином, необхідність застосування державно-приватного партнерства в АПК продиктована тими можливостями, які закладені в механізм ДПП, що використовує переваги приватного сектора як партнера держави, і дозволяє отримати суттєві вигоди для кожного учасника такого партнерства.

Література:

1. Брайловський І. А. Державно-приватне партнерство: методологія, теорія, механізми розвитку: дис. д-ра екон. наук: 08.00.01 – Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна. – Харків, 2015.-461 с.
2. Гасанов С. Зарубіжний досвід державно-приватного партнерства в агрострахуванні / С. Гасанов, С. Пеструха//Економіст.-2014.-№8.-С.17-22.
3. Левковець, О. М. Державно-приватне партнерство як інструмент економічних реформ (теоретичний аспект) / О.М. Левковець // Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого". Серія:

Економічна теорія та право : зб. наук. пр. - X. : Право, 2012. - 2012. № 4 (11). - С. 18-32.

4. Маховикова Г.А. Государственно-частное партнерство: зарубежный опыт и российские реалии / Г.А. Маховикова, Н.Ф. Ефимова. – СПб. : Изд-во СПбГЭУ, 2013. – 251 с.

5. Офіційний веб-сайт Продовольчої і сільськогосподарської Організації Об'єднаних націй [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fao.org>

6. Про державно-приватне партнерство [Електронний ресурс]: Закон України від 1 липня 2010 року № 2404-VI. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua>

7. Стратегія секторної конкурентоспроможності для України - фаза III. Політика щодо інвестування у сільське господарство: Україна. Звіт за підсумками проекту. Груд. 2015. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.oecd.org/globalrelations/Agricultural_Investment_Policies_Ukraine_UK_R.pdf

8. Ball R. The Private Finance Initiative in the UK [Text] / R. Ball, M. Heafey, D. King // Public Management Review. – 2007. – № 9 (2). – Pp. 289–310.

1.3. Перспективи розвитку міжнародного франчайзингу в Україні

Філіпова Н.В., к.е.н., доцент
Лілікович П.В.
Муринаць О.О.

Світова практика показала: франчайзинг - один з дуже ефективних способів розвитку бізнесу для фірм, що вже досягли успіху і бажають розвиватися далі. З іншого боку, франчайзинг - це можливість організувати власну справу для підприємця з найменшим ризиком банкрутства.

Спостерігається прагнення активної частини населення до відкриття своїх малих підприємств, здатних забезпечити постійне джерело доходів, а в майбутньому, можливо, змінити соціальний статус підприємця. Подібне явище в макро-соціальному плані в найближчі кілька років здатне помітно збільшити чисельність середнього класу, а також видозмінити структуру ВВП країни в частині створення малих і середніх компаній - виробників готової продукції та послуг.

Розвиток франчайзингу в Україні починається з середини 1990-х років, проте справжній бум почався в 2004 році. З тих пір кількість франчайзингових мереж щорічно збільшується в середньому на 30 %. В даний час принципи франчайзингу використовують (або тільки планують це робити) близько 450 компаній в 90 галузях. Як і в багатьох інших країнах, найбільша кількість франшиз представлена в роздрібній торгівлі, на другому місці - громадське харчування, потім - сфера послуг і виробництво. На українському ринку представлені як іноземні, так і вітчизняні франчайзери, причому частка останніх (у кількісному вираженні) становить приблизно 50 %. Деякі українські компанії мають франчайзингові об'єкти в інших країнах (наприклад, FFS, Arber, Джинси Суперціна, VD one). Найбільш відомі в Україні франшизи: Наша Ряба, Гаврилівські курчата, Піца Челентано, SELA, Форнетті, Ломбард Комод, Джинси Суперціна та інші.

Розвиток франчайзингу в Україні позитивно позначається не лише на мікрорівні – рівні підприємницького середовища, взаємодії суб'єктів підприємницької діяльності, але й на рівні всієї національної економіки. Це пов'язано з тим, що підприємницьке середовище, його стан, умови, тенденції вирішальним чином впливають на результативність і ефективність економіки. Вплив франчайзингу на підприємницьке середовище відбувається за такими напрямками:

- підвищення загальної культуру підприємницьких відносин;

- посилення правової захищеності малого та середнього бізнесу;
- створення нових робочих місць;
- ініціювання розробки нових ідей, методів та технологій в малому та середньому бізнесі;
- підвищення ефективності державного впливу на розвиток тих чи інших видів діяльності та на сферу підприємництва в цілому;
- передача позитивного досвіду ведення підприємницької справи, навчання без використання спеціальних бюджетів;
- залучення іноземних інвестицій в національну економіку.

В цілому, треба визнати, що українська економіка, українські суб'єкти підприємницької діяльності знаходяться на ранніх стадіях сприйняття франчайзингового способу розвитку підприємницької організації.

Незважаючи на значну кількість переваг, ринок франчайзингу в Україні має низку проблем юридичного, економічного, організаційного та соціально-психологічного факторів які заважають розвитку ринку франчайзингових послуг і потребують вирішення. Розподіл проблем показано в табл. 1

Таблиця 1.

Проблеми та їх вплив на розвиток франчайзингу в Україні

Проблеми	Вплив на франчайзинг
1) Законодавче забезпечення	
<ul style="list-style-type: none"> – франчайзинг не має юридичного оформлення; – законодавче поле не відповідає вимогам, що їх висуває ринок франчайзингових послуг; – відсутність типового договору франчайзингу. 	<p>Заміна поняття «франчайзинг» терміном «комерційна концесія» ускладнює процес підписання договорів на українському та міжнародному ринках. Світова практика франчайзингу свідчить, що договір франчайзингу підписується на тривалий строк (10 і більше років). Таким чином, створюється правовий фундамент для довготривалого франчайзингового співробітництва. В Україні формувати</p>

	такі довготривалі відносини дуже складно (скорочують до 3 р.)
2) Економіка	
<ul style="list-style-type: none"> – нестабільність економіки; – брак необхідного стартового капіталу у потенційних франчайзі; – недосконалість правового захисту інтелектуальної власності та антимонопольного регулювання. 	Зазначені чинники зумовлюють таку особливість українського товарного франчайзингу та франчайзингу сфери послуг, як відмова від необхідності сплати роялті франчайзі франчайзеру, а іноді й від інших платежів. Дуже обмежено використовується страхова функція початкового внеску.
3) Соціально-психологічний стан	
<ul style="list-style-type: none"> - неналежний рівень підготовки менеджерів і власників для усвідомлення франчайзингу; - відсутність необхідного досвіду організації франчайзингової мережі, рівня довіри до потенціалу франчайзингового механізмів розвитку; 	Українські власники і менеджери краще почувають себе в системі централізованого розвитку бізнесу, ніж в системі децентралізованого розвитку. Вони потребують інших навичок взаємодії, вмінь психологічно правильно формувати відносини між суб'єктами. Суто український варіант франчайзингових відносин характеризується обмеженим попитом з боку франчайзі до міжнародних франчайзерів, стриманим ставленням до пропозицій українських франчайзерів
4) Менталітет	
<ul style="list-style-type: none"> – Багато підприємств не готові платити за нематеріальний інтелектуальний капітал, що пропонується франчайзером 	Породжує недовіру до франчайзерів і в більшій мірі відтерміновує розвиток франчайзингу,

5) Інфраструктура	
<p>– недосконалість інфраструктури, що має обслуговувати суб'єктів підприємницького франчайзингового руху</p>	<p>Світова практика франчайзингу свідчить, що процес продажу франшизи супроводжується створенням мережі супутніх послуг (консультації, розробку бізнес-плану, кредитування, лізингові послуги, страхування самої франшизи, страхування факту кредитування придбанної франшизи та інші). Ці компоненти впливають на інтерес до франчайзингу, на стан попиту. Інфраструктура виконує не стільки технічну роль, скільки роль фактора прискорення чи уповільнення розвитку франчайзингових відносин.</p>

Прикро визнавати той факт, що закордонні франчайзери розглядають Україну як країну з нестабільною економічною та політичною ситуацією. Ці всі фактори становлять загрозу інвестиційним проектам. Відомі міжнародні мережі уникають можливості вийти на ринок України, натомість розглядають в якості партнерів інших країн Східної Європи, такі як Болгарію, Польщу, Угорщину, Чехію.

Проаналізувавши проблеми, які гальмують розвиток франчайзингу в Україні, слід зробити висновок про необхідність врегулювання даного виду відносин, як на державному так і на місцевому рівні.

Таким чином, для подолання перешкод розвитку франчайзингу необхідно:

- 1) врегулювати та впорядкувати законодавчу базу франчайзингу відповідно до міжнародних угод;
- 2) в Україні спеціальні норми, які регулюють питання франчайзингу з'явилися нещодавно з прийняттям Цивільного кодексу України (див. п. 3.2). Це призвело до появи не лише нового інституту, а й нового терміну «комерційна концесія» та

породило дискусії відносно співвідношення його із терміном «франчайзинг». Основна проблематика в тому, що в певній мірі, продавцями франшиз в Україні виступають закордонні фірми з країн, законодавство яких використовує саме термін «франчайзинг». Для запобігання колізій при укладанні договору з зарубіжними партнерами пропонується внести зміни до статті 1115 ЦК України, а саме замінити поняття «комерційна концесія» на поняття «франчайзинг»;

3) внести поправки та прийняти на базі розробленого проекту спеціальний Закон України «Про франчайзинг», оскільки для полегшення ведення комерційної діяльності та функціонування будь якого бізнесу потрібно мати ефективне правове поле. Також необхідно внести систему розвитку франчайзингу в урядову програму підтримки малого підприємництва;

4) сторони не можуть посилатися на договір комерційної концесії до його державної реєстрації (див. статтю 1118 ЦК України). Це ускладнює процедуру виникнення правовідносин в сфері договірних відносин. Відомий факт, що договір комерційної концесії підлягає державній реєстрації органом, який провів державну реєстрацію франчайзера. В статті 6 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб і фізичних осіб суб'єктів» зазначено, що реєстрацію договору франчайзингу здійснюють державні реєстратори [1]. Але проблема в тому, що законодавчо цей обов'язок не закріплений. І сама процедура реєстрації даного виду договору не визначена.

5) розвивати схеми пільгового кредитування для франчайзерів враховуючи франчайзинг як менш ризиковану сферу діяльності – розширяти доступ до фінансових ресурсів;

6) випуск методичних рекомендацій, збірників з рекомендаціями по веденню франчайзингового бізнесу в Україні, розроблення та проведення спеціальних семінари та курсів на базі Асоціації франчайзингу України або іншої організації для підготовки фахівців в даній сфері;

7) проводити виставки та конференції, де учасники будуть в змозі поділитися досвідом та показати результати своїх досягнень, що може переконати потенційних франчайзі для активної діяльності та викоринити сформований менталітет недовіри платити за нематеріальний інтелектуальний капітал;

8) розробити програми щодо страхування франчайзі від ризику неприбутковості, що зможе ще збільшити кількість франчайзі в Україні.

Ринок франчайзингу можна розглядати як перспективний напрямок ведення комерційної діяльності на території України та варто очікувати зростання кількості франчайзерів та, особливо, франчайзі. Основними чинниками, що сприятимуть зростанню ринку франчайзингу в майбутніх роках в Україні, будуть такі:

- зацікавленість населення у створенні власної справи з меншими фінансовими ризиками внаслідок зростання безробіття, оскільки купівля франшизи дає змогу з найменшим фінансовим ризиком заснувати власний бізнес під брендом вже відомої в країні або в світі компанії;

- розподіл бюджетних коштів на підтримку підприємств під час кризи буде відбуватись на користь великих корпорацій та фінансово-промислових груп;

- зниження вартості нерухомості та орендної плати в наслідок відгуків кризи зменшить початкові капіталовкладення під час заснування бізнесу на умовах франчайзингу.

Звичайно, темпи зростання франчайзингу в Україну зменшила фінансова криза, однак експерти впевнені, що з оздоровленням економіки позиції підприємців ще більше зміцніють.

В цілому, треба визнати, що українська економіка, українські суб'єкти підприємницької діяльності знаходяться на ранніх стадіях сприйняття франчайзингового способу розвитку підприємницької організації. Існує ряд як об'єктивних, так і суб'єктивних проблем, які певним чином стримують поширення

використання франчайзингових механізмів в підприємницькій організації. Вирішення цих проблем дасть змогу прискорити розвиток франчайзингу, а отже і розвиток національної економіки.

Література:

1. Закон України про державну реєстрацію юридичних осіб і фізичних осіб суб'єктів підприємницької діяльності [Текст]: від 15.05.03р., №755-IV. [Електронний ресурс]: Верховна рада України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

2. Цивільний кодекс України: станом на 1 вересня 2007 р. / Верховна Рада України. Офіц. вид. — К.: Парлам. вид-во, 2007. – 367 с. (Бібліотека офіційних видань).

3. Про франчайзинг [Текст]: Проект закону від 08.11.2001 р., [Електронний ресурс]: Верховна рада України. – Режим доступу:// http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=36416

4. Кузьмін О. Є. Франчайзинг / О.Є. Кузьмін, Т.В. Мирончук, І.З. Салата. – К.: Знання, 2011. – 267 с.

5. Купи успешный бизнес: пособие по франчайзингу. – Киев: Ассоциация франчайзинга, -2009. – 146 с.

6. Лопушанський Т.В. Поняття та ознаки франчайзингу в країнах Європейського союзу та в Україні. / Т.В. Лопушанський // Університетські наукові записки.- 2007.- №4 (24).-С.201-207.

7. Міжнародний бізнес / [Вергун В. А., Кредісов А.І., Ступницький О.І., Якобовський В.В. та ін.]; за ред. В. А. Вергуна – [2-е видання]. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2009. – 623 с.

8. Рыкова И.В. Мировой опыт франчайзинга// Маркетолог. — 2004. — №4. – С.5-10.

9. Спекторов Ю. Стратегії просування іноземних компаній в Україну (на прикладі франчайзингу). Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за

спеціальністю 08.05.01 – світове господарство і міжнародні економічні відносини. – Київ, 2006. – 18 с.

10. Британська асоціація франчайзингу. – Режим доступу: www.britich-franchise.org.uk

11. Офіційний сайт Асоціації франчайзингу України. — Режим доступу: <http://www.franchising.org.ua>

12. Франчайзинг в Україні: Сайт Ассоциации франчайзинга (Украина) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.franchising.org.ua/page/osnovy_franchajzinga

Розділ 2

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

2.1. Методологія публічного адміністрування в добровільних об'єднаннях

Вдовенко С.М., д. н. з держ. упр.

В період реформаційних процесів особливого значення набуває діяльність громадських організацій, застосування щодо них сучасних форм, методів і принципів управління.

В період формування громадянського суспільства мають місце диспропорції між потребами щодо підвищення ефективності діяльності громадських організацій та їх організаційними, фінансовими і правовими можливостями.

Це вимагає вдосконалення відносин між усіма складовими державотворення на основі поєднання адміністративних і конкурентних чинників, що з одного боку забезпечувало б формування адекватних потребам механізмів і відповідало б основному принципу ринкової економіки – отриманню всіма учасниками процесу позитивного результату.

Основною не вирішеною частиною проблеми є відсутність методології формування довгострокової стратегії розвитку громадських організацій. Сьогодні рішення, що приймаються органами влади та на рівні громадських суб'єктів носять ситуативний характер і зорієнтовані на здійснення поточних заходів, що не розв'язує протиріч як в самій системі, так і у відносинах із зовнішнім середовищем.

В умовах децентралізації влади важливо змінювати методологічні основи внутрішнього управління та взаємовідносини із зовнішнім середовищем, визначення меж

поєднання адміністрування і взаємодій в горизонтальних мережах.

У цьому зв'язку актуалізуються завдання щодо:

1. Виявлення якомога більшої кількості показників функціонування громадських організацій з метою мінімізації впливу негативних чинників на кінцевий результат.

2. Пошуку та використання сучасних методів вивчення їх стану, що дозволило б своєчасно виявити протиріччя в його складових та пропонувати рішення з усунення причин й проведення попереджувальних заходів.

3. Прогнозування напрямів реформування з орієнтацією на оптимістичний варіант розвитку й посилення вимог до якісної складової їх функціонування.

4. Створення можливостей альтернативного вибору найбільш ефективних видів громадської діяльності.

Аналіз діяльності громадських організацій свідчить про їх кількісне зростання та організаційне становлення, розвиток відносин з державним сектором та із засобами масової інформації.

Одна із задач громадянських організацій полягає в регулюванні горизонтальних зв'язків, що повинно робитися з позиції доцільності.

До умов діяльності громадських організацій відноситься наступне:

- наявність публічного простору, засобів і центрів комунікації, наслідком чого є формування сфери громадського (цивільного) життя і громадської думки;
- організоване громадське (публічне) життя вільних і рівних індивідів, чий права захищені конституцією та законами;
- незалежність від держави, добровільність, автономність, яка усвідомлена на індивідуальному і колективному рівні;
- зорієнтованість на громадські інтереси та публічну політичну діяльність, наслідком якої є кооперація та

солідарність між людьми, спілкування на засадах взаємної довіри і співробітництва.

Також треба зазначити, що громадські організації характеризуються виконанням наступних функцій:

- самоорганізація громадського механізму для виконання суспільних справ;
- протидія владним структурам проти можливих спроб узурпації влади;
- засіб соціалізації, що зменшує відчуженість індивідів та орієнтує їх на суспільно корисні справи;
- сприятливе суспільне середовище для поширення громадянської політичної культури і через неї зміцнення демократичного ладу, надання процесові демократизації незворотного характеру.

Отже, чим розвинутішою є система громадянських недержавних організацій, тим легше громадянам захищати свої власні інтереси, тим більшими є їхні можливості щодо самореалізації в різних сферах суспільного життя і тим меншою є небезпека узурпації політичної влади тими чи іншими її органами чи окремими особами.

Для діяльності громадських організацій необхідні сприятливі умови. Їх забезпечує саме суспільство через державу і всупереч їй. Через державу – прийняттям необхідних законів, формуванням демократичних структур, суворим дотриманням загальноприйнятих демократичних норм і процедур. Всупереч державі — утворенням у рамках Конституції протидія у вигляді незалежної діяльності і засобів масової інформації, функціонуванням масових демократичних суспільних рухів.

Визначальними умовами є:

1. володіння кожним членом організації конкретною власністю чи участь його у володінні власністю, право використовувати її, розпоряджатися нею на свій розсуд;
2. автономія особи, досить високий рівень її соціального, інтелектуального, психологічного розвитку, її внутрішня свобода

і здатність до повної самостійності при активній участі в роботі того чи іншого інституту громадянського суспільства;

3. наявність права, яке закріплює та охороняє цю автономію;

4. структурованість суспільних відносин, які відображають багатство і різноплановість інтересів представників різних груп та прошарків.

Основними чинниками є наступні:

1. забезпечення свободи особи та особистої ініціативи;

2. відповідальність за наслідки власної дії;

3. здатність індивідів до громадського співробітництва заради індивідуальної і спільної вигоди та громадянського миру.

Громадські організації є самоорганізуючими, однак не самодостатніми системами.

Важливим показником для них є ступінь консолідованості і організованості, кількість активних членів і учасників, а також якісні та кількісні характеристики складу керівних органів та персоніфікований склад лідерів.

Як суб'єкти публічного адміністрування вони приймають управлінські рішення, які повинні мати спрямування на задоволення потреб їх членів і суспільства.

Як показують дослідження, на діяльність громадських організацій впливають наступні фактори:

- політична, економічна, соціальна стабільність в державі;
- поступальний розвиток демократичних засад державотворення;
- розвиток інформаційного та культурного простору;
- розвиток національної мови і освіти;
- забезпечення умов для збереження традицій;
- підтримка товариств та об'єднань з боку держави;
- створення правових механізмів реалізації потреб;
- запровадження матеріальних та моральних стимулів;
- участь в процесах формування держави;
- підготовка кадрів для роботи в громадському секторі.

В Україні на часі має місце низка проблемних питань, а саме: недостатні об'єднанчі зусилля навколо української національної ідеї; незначна кількість безпосередніх учасників громадських товариств та об'єднань; відмінності у поглядах щодо напрямків політичного і економічного розвитку; боротьба за лідерство; неврахування в діяльності традицій та сучасного стану країни; відсутність можливостей для самореалізації із-за обмежених матеріальних ресурсів; недостатня робота з підготовки і виховання кадрів для освітньої, культурно-масової, інформаційної роботи.

Практика показує, що спроби прискорити вирішення означених проблем можуть призвести до посилення протиріч, недовіри, непорозуміння і навіть протистояння.

Найважливішою складовою активізації діяльності громадських організацій мають бути управлінсько-організаційні механізми реалізації державної політики, а саме щодо:

- розвитку законодавства;
- створення відповідних державних структур;
- реалізації національних програм;
- проведення форумів, з'їздів, конференцій та сприяння реалізації їх рішень;
- активізації співпраці на двосторонній основі з укладення угод, створення змішаних комісій тощо;
- задіяння регіональних і місцевих органів влади до вирішення проблем громадських організацій;
- активізація наукових досліджень;
- сприяння інтегрованості в сучасні суспільства, адаптації до нових умов пострадянських країн і передбачення фінансового забезпечення заходів і програм.

Суб'єктивними передумовами формування організацій перш за все є духовна єдність українців, наявність значної кількості українських активістів, які зацікавлено включаються в процеси самоорганізації, бажають допомогти у становленні незалежності України, тяжіння до співпраці між собою різних організацій.

Помітно зростає роль громадських об'єднань як чинника народної дипломатії, особливо щодо формування об'єктивних уявлень про суть і глибину перетворень, які відбуваються в Україні. Велике значення мають базові показники – рівень життя, освіти, законодавство, відношення до національних меншин тощо.

Громадські організації в Україні основним напрямком своєї діяльності визначають просвітницьку, інформаційну та культурно-масову роботу.

На часі йдуть процеси розробки моделей та технологій формування організаційних структур, управління процесами в громадських організаціях.

На практиці організаційні структури виникають здебільш в режимі самоініціювання і саморганізації, а вже їх функціонування забезпечується внутрішніми управлінськими функціями.

В Україні за затвердженими статутами є асоціації, які очолює Рада та президент, об'єднання, товариства на чолі з головою, діє система прийняття рішень, механізму їх реалізації на добровільних засадах за рахунок самих товариств (демократичні за принципом голосування і більшості).

Участь української держави щодо допомоги у створенні і розвитку громадських структур заключається в наступному:

а) аналізі цілей товариств щодо їх відповідності законодавству;

б) сприяння у розробці статутів, програм діяльності, надання юридичної допомоги;

в) застосуванні системи заохочень і нагороджень;

г) взаємодії не означеній формальностями на основі бесід, зустрічей, консультацій, тощо;

д) допомозі з питань формування, підготовки, навчання громадської еліти;

ж) обґрунтованому наголошенні важливості і актуальності для України громадських організацій.

Державна політика в значній мірі є реакцією на потребу громадських організацій, реалізовуватись вона, найкращим чином, може через організаційні структури.

Причому у практичному вимірі організаційні структури грають пріоритетну роль, як ланка, яка матеріалізує наміри державної політики і трансформує їх в суспільство.

У створенні і становленні організаційних громадських структур найважливішим чинником є формування еліти (лідерів, які б визначали їх обличчя, могли б ефективно спрямовувати діяльність товариств, об'єднань в конструктивне русло). Проблемою є змагання за лідерство, яке не приносить дивідендів, заважає діяльності по задоволенню потреб і шкодить іміджу України.

Напрацьовується досвід формування еліти, через:

а) залучення до керівництва товариствами і об'єднаннями відомих людей;

б) сприяння становленню громадським організаціям і особам, які проявили себе в діяльності товариств через засоби масової інформації;

в) представлення до нагородження активних працівників;

г) проведення інформаційних заходів, круглих столів, навчань, зустрічей з керівниками міністерств і відомств;

д) сприяння розвитку контактів і формування адекватних потребам умінь і навичок по керівництву товариствами.

Багато громадських організацій мають вертикальну і горизонтальну структури, створюють товариства в регіонах, проводить збори, готують документи для їх реєстрації, підбирають і рекомендують кандидатів на голів і заступників голів товариств, узгоджують це з органами місцевої влади.

Найефективнішим механізмом активізації роботи громадських організацій є договірні засади. Рада виконує координаційні, дорадчі функції і в частині роботи з керівниками товариств організаційні.

Функції щодо організації освітньої, культурно-мистецької, інформаційної та іншої роботи виконують організації засновники. Крім них ці ж функції виконують товариства, які не є засновниками Ради.

Для організаційних структур важливим питанням є вироблення критеріїв оцінки їх діяльності. До них необхідно віднести:

- репрезентативність (привабливість, характерність), яка досягається такою вибірковою побудовою сукупності товариств, об'єднань, при якій окремі її складові частини найкращим чином представляють усю сукупність і дозволяють трансформувати позитивні результати отримані якоюсь частиною на всю сукупність і таким чином презентувати її в кращому вигляді;
- динамічність розвитку – зростання кількості організаційних структур, членів товариств, розширення функцій та сфер діяльності;
- стійкість, тобто здатність протидіяти негативним впливам, самозберігатись, самозахиститись від розпаду структур і виходу із їх складу членів;
- забезпеченість щодо реалізації передбачених статутом функцій;
- потрібність, корисність для громадян, позбавлення формалізму, показової діяльності, розрахованої на задоволення амбіцій окремих груп та особистостей;
- ідеологічність – покладення в основу діяльності організаційних структур ідеї суспільного та державного розвитку;
- соціальність – створенні умов для участі в роботі громадських організацій всіх слоїв і соціальних груп населення.

Створення організаційних структур, їх систематизація за напрямками діяльності, розподіл функцій потребує застосування механізмів публічного адміністрування. Мається на увазі

планування роботи з метою систематизації заходів, наближення їх до конкретних умов, залучення до реалізації якомога більшої кількості виконавців і організаторів. Перспективні і поточні плани передбачають проведення культурно-мистецьких заходів, вирішення освітніх проблем, всіляку допомогу членам товариств, залучення до діяльності нових представників, взаємодію з органами влади, іншими товариствами. Саме в процесі формування планів, їх виконання в значній мірі проявляються організаторські здібності, ініціативність, творчість того або іншого учасника, формуються ділові якості еліти.

Фактично планують роботу всі організаційні структури. За допомогою планування вони координують свою діяльність, об'єднують зусилля при проведенні широкоформатних заходів. Такий підхід сприяє створенню при товариствах секторів за окремими важливими функціями, розуміння необхідності вибудови відповідних координаційних підрозділів і делегування їм повноважень.

До структури конкретних організаційних механізмів слід віднести ті, які застосовуються у відповідному форматі різними рівнями та органами влади щодо впливу на відносини та розв'язання проблем. Зокрема, підготовку і прийняття рішень з урахуванням різних поглядів; об'єднання зусиль державних і недержавних органів і організацій; розподіл повноважень, координацію дій, єдність декларацій і практичної роботи; концентрацію зусиль на конкретних напрямках; планування діяльності та формування програм; контроль за виконанням рішень; проведення з'їздів, форумів, симпозіумів, конференцій та інші.

Договірно-регуляторні механізми такі: укладання угод і договорів; формування на основі угод міждержавних програм співпраці; створення міжпарламентських комісій; співпраця з міжнародними організаціями; організація роботи двосторонніх комісій; обмін делегаціями та творчими групами та інші.

Політичні, організаційні, управлінські механізми мають сприяти адаптації й інтеграції до нових умов, адекватності дій щодо забезпечення реальних рівних прав та можливостей.

Отже, виходячи з проведеного аналізу можна сформулювати загальні основоположні положення щодо управління взаємовідносинами з громадськими організаціями:

- формування взаємовідносин та управління ними відбувається за послідовністю розвитку відповідних процесів і врахування їх особливостей.
- головними механізмами формування взаємовідносин є організаційні і договірно-регуляторні з огляду на потреби та практичне застосування;
- відносинах діє принцип “взаємності” заснований на засадах партнерства, здійсненні зустрічних кроків, знаходженні консенсусу, виважених рішеннях і діях;
- важливим є виявлення й систематизація особливостей, специфіки, своєрідності, найбільш суттєвих ознак й обґрунтування необхідності концептуального підходу до формування відносин й оптимізації взаємодій;
- критеріями оцінки діяльності організаційних структур є презентативність, динамічність, стійкість, потрібність, забезпеченість, ідейність, соціальність.

Цілісність системи поглядів на формування взаємовідносин полягає: по-перше, у доведенні важливої ролі українського державотворення; по-друге, в обґрунтуванні того, що формування взаємовідносин може відбуватись лише в разі зустрічних кроків; по- третє при розгляді реальних питань українського державотворення та задоволення потреб членів суспільства; по-четверте, в доведенні, що досягнення позитивного результату можливе за умови створення і ефективного застосування відповідних механізмів.

При реалізації практичних завдань органам державного управління та громадських організацій необхідно зосереджувати увагу на:

- розробку концепцій взаємодії за конкретними проблемами;
- вироблення механізмів реалізації;
- покращання форм і методів діяльності;
- організацію практичного управління проведенням широкоформатних заходів;
- удосконалення законодавчої бази та механізмів реалізації діючих нормативно-правових актів;
- використання громадського потенціалу в питаннях інвестування української економіки, лобюванні інтересів України за кордоном, формуванні її іміджу;
- поліпшення практики підготовки програм і планів співпраці.

З метою усунення причин наявного комплексу проблем, які є глибинними і тривалий час не вирішуються, необхідно наближати систему державного управління до сучасних потреб громадян. Оскільки механізми управління взаємовідносинами знаходяться у договірній площині, то якраз вони створюють умови і дозволяють перевести усі складові громадянського суспільства до діалогу і спільного пошуку компромісів із розв'язання проблем та забезпечення бажаного напрямку розвитку подій.

У цьому контексті ефективними можуть бути загальнонаціональні програми діалогу, які б передбачали широку участь громадян у цивілізованих формах дискусії з владою і давали б змогу владі утримувати ініціативу і мінімізувати роль стихійних заходів як способу і єдиної можливості для вирішення проблемних питань.

З метою активізації цивілізованої участі громадян у розв'язанні загальнонаціональних і місцевих проблем доцільно визначити проблемні питання з їх класифікацією за сферами, рівнями розв'язання – державний, регіональний, місцевий, належністю до законодавчої чи виконавчої гілки влади,

механізмами вирішення – політичними, економічними, правовими та іншими.

Доцільною вбачається розробка загальнонаціональної програми з розв'язання довготривалих проблем, які об'єктивно гострі й дестабілізують ситуацію в політично активні періоди.

З метою підготовки та реалізації домовленостей важливим питанням є створення організаційних структур, якими могли б бути двосторонні або багатосторонні комісії у залежності від кількості учасників договору у складі представників державних органів та громадських організацій. Комісії можуть створюватись тимчасово під конкретні питання і постійні під загальні проблеми.

Найбільш актуальним питанням є створення ефективної інформаційно-аналітичної системи, яка б забезпечувала не лише інформування суспільства щодо проблем і загроз, а і ефективний зворотній зв'язок щодо їх мінімізації.

Література:

1. Карась А.Ф. Філософія громадянського суспільства як інтерпретація свободи і соціальності : Дис... д-ра філос. наук: 09.00.03 / Львівський національний ун-т ім. Івана Франка.– Л., 2004.
2. Пасько І., Пасько Я. Громадянське суспільство і національна ідея. – Донецьк, 1999.
3. Литвин В. Громадянське суспільство: міфи і реальність // Дзеркало тижня. – 2002.
4. Аристотель Политика // Сочинения в четырех томах. – М.: Мысль, 1983 – Т. 4 – с. 375-642.
5. Бойко Н. Л. Социальный контроль и демократизация общества/Н. Бойко; НАН України, Інститут соціології. – К.: Ін-т соціології НАН України, 2007. – 271 с.
6. Воронов І. О. Виклик «Левіафану»: еволюція і перспективи громадянського суспільства/І. О. Воронов. – К.: Генеза, 2007. – 398 с.

7. Громадянське суспільство в Україні/Редактори-упорядники: Н.Демчук, Л.Кудіна. – Київ : Молодіжна альтернатива, 2004. – 57с.

8. Громадянське суспільство в сучасній Україні: специфіка становлення, тенденції розвитку/за заг. ред. Ф. М. Рудич. – К.: Парламентське видавництво, 2006 – 412 с.

9. Кириченко С. О. Громадянське суспільство і правова держава: поняття та зміст/С. О. Кириченко. – К. : Логос, 1999. – 47с.

Левенець Ю. А. Держава у просторі громадянського суспільства/НАН України. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень/Ю. А. Левенець – К.: Осв. книга, 2006.– 272 с.

11. Якубовський О. П. Державна влада і громадянське суспільство: система взаємодії.

2.2. Публічно-методологічні основи формування інноваційної системи економічних відносин

Рогова О. В., к.е.н., доцент

Стан економіки, рівень її розвитку, ефективність як системи взаємопов'язаних галузей та комплексів народного господарства, що містить у собі взаємозалежні ланки суспільного виробництва, розподілу і обміну виробленого продукту в масштабах держави, задоволення потреб суспільства прямо залежать від спроможності державної влади управляти виробництвом і обігом виробленої продукції.

Сучасна економічна політика спрямовується на сприяння технологічній модернізації та забезпеченню конкурентоспроможності промислового та аграрного комплексу; формування розгалуженої інфраструктурної сфери; розвитку

ринку національного капіталу; створення сприятливих умов для використання розробок економічної науки; впровадження європейських стандартів регулювання економічних відносин.

Зазначені спрямування сприяють подальшій побудові інноваційної моделі національної економіки і потребують запровадження системи публічного адміністрування.

Ефективне функціонування економіки потребує реалізації публічною адміністрацією регулятивних, правових та правоохоронних функцій.

Ступінь її втручання в економічні процеси залежить від характеру та моделі економічної організації суспільства.

Публічно-методологічні основи формування інноваційної системи економічних відносин включають:

- забезпечення конкурентоспроможності національної економіки, досягнення високих темпів її зростання, підтримання макроекономічної стабільності та низького рівня інфляції;
- розвиток внутрішнього ринку, підвищення ефективності його функціонування та вдосконалення механізмів державного регулювання, забезпечення збалансованості попиту та пропозиції товарів, послуг, капіталів, робочої сили тощо;
- проведення ефективної податкової політики на основі зниження податкового навантаження на економіку і розширенням бази оподаткування;
- проведення прозорої та виваженої бюджетної політики як дієвого інструменту соціально-економічного розвитку, захисту вразливих верств населення та інвестування в реальний сектор економіки для підтримки національного товаровиробника і створення нових робочих місць;
- підвищення рівня пріоритетної спрямованості державних видатків, реалізація прозорої політики закупівель за державні кошти, яка гарантуватиме раціональне використання ресурсів;

- забезпечення економічної збалансованості регіонів, узгодженості напрямів їх розвитку із загальнонаціональними потребами;
- створення сприятливих умов для розвитку підприємництва, спрощення процедур започаткування бізнесу, зменшення втручання держави в економічну діяльність суб'єктів господарювання, спрощення системи отримання дозволів, зниження тиску на бізнес з боку контролюючих органів;
- перехід на європейську модель ринкового нагляду за якістю та безпекою продукції;
- делегування функцій держави місцевим органам влади та суб'єктам господарювання;
- забезпечення антимонопольних заходів, недопущення проявів монополізму на державному та регіональному рівнях;
- запровадження економічних стимулів для заохочення модернізації національного виробництва, спрямування інвестицій у новітні технології, формування національної інноваційної інфраструктури та державних програм виробничої модернізації.

Основними формами реалізації державою інноваційних завдань є довгострокова (стратегічна) і поточна (тактична) економічна політика, спрямована на реалізацію та оптимальне узгодження інтересів суб'єктів господарювання і споживачів, різних суспільних груп і населення в цілому.

Економічні стратегії розраховуються на тривалу перспективу і спрямовані на вирішення масштабних економічних та соціальних проблем, забезпечення економічної безпеки держави, збереження і примноження її економічного потенціалу і національного багатства, підвищення народного добробуту. Економічна стратегія включає визначення пріоритетних цілей народного господарства, засобів та способів їх реалізації, виходячи зі змісту об'єктивних процесів і тенденцій, що мають

місце в національному та світовому господарстві, враховуючи законні інтереси суб'єктів господарювання.

Здійснення державою економічної стратегії і тактики у сфері господарювання спрямовуються на створення економічних, організаційних та правових умов, за яких суб'єкти господарювання враховують у своїй діяльності показники прогнозних і програмних документів економічного та соціального розвитку.

У національному господарстві України відбуваються глибокі соціально-економічні зміни, пов'язані із визнанням її країною з ринковою економікою, вступом до Світової організації торгівлі, асоційованим членством в ЄС, проведенні адміністративно-територіальної, податкової, пенсійної та інших реформ.

Найбільшими складовими економічної системи України є: промисловість; енергетичний комплекс; агропромислова сфера; будівельна індустрія; транспорт і дорожнє господарство; зв'язок; торгівля; житлове господарство; побутове обслуговування; сфера використання й охорони природних ресурсів тощо.

Усі зазначені галузі, сфери і комплекси перебувають у тісній взаємодії, водночас, кожна з них складається з кількох підсистем, які з одного боку відрізняються значною самостійністю, а з другого – інтегрованістю з економічною системою в цілому, що визначають особливості міжгалузевих зв'язків.

На часі вдосконалюються принципи державного прогнозування і розробки програм економічного та соціального розвитку України, вимоги до їх змісту, а також загальний порядок розробки, затвердження та виконання прогнозних і програмних документів економічного й соціального розвитку, повноваження та відповідальність публічної адміністрації в цих питаннях.

Активну участь у розробці та реалізації програм економічного розвитку беруть місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, які розробляють і

затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць і здійснюють планування економічного та соціального розвитку територій.

Основними інноваційними напрямками економічної політики, що визначаються державою є:

1) структурно-галузева реформа, спрямована на здійснення прогресивних змін у структурі народного господарства, удосконалення міжгалузевих та внутрішньогалузевих пропорцій, стимулювання розвитку галузей, які визначають науково-технічний прогрес, забезпечують конкурентоспроможність вітчизняної продукції та зростання рівня життя населення.

2) інвестиційна діяльність, спрямована на створення суб'єктам господарювання необхідних умов для залучення і концентрації коштів на потреби розширеного відтворення основних засобів виробництва, переважно у пріоритетних галузях;

3) формування раціональної інституціональної системи, забезпечення еквівалентності відносин між суб'єктами влади і господарювання, оптимізацію управлінських структур;

4) створення оптимального конкурентного середовища діяльності суб'єктів господарювання, забезпечення їх взаємодії на умовах підвищення якості продукції, послуг, сприяння зростанню ефективної соціально орієнтованої економіки;

5) проведення адміністративно-територіальної реформи, узгодження загальнодержавних і місцевих інтересів у бюджетних відносинах, забезпечення соціальної справедливості;

6) забезпечення економічно обґрунтованого податкового навантаження на суб'єкти господарювання, стимулювання суспільно необхідної економічної діяльності, дотримання гарантій прав громадян на зайнятість;

7) забезпечення народного господарства фінансовими ресурсами, стимулювання використання кредитів на потреби функціонування і розвитку економіки;

10) регулювання державою відносин суб'єктів господарювання з іноземними суб'єктами господарювання та захист національного ринку і вітчизняного товаровиробника.

Для України в першу чергу соціально-економічна модернізація повинна бути спрямована на:

- підвищення дієвості державної економічної політики в умовах зростаючих викликів для її суверенності з боку посткризового глобалізованого світу;
- зміцнення конкурентоспроможності економіки та підвищення продуктивності праці як підґрунтя забезпечення довгострокової стабільності та динамічності економічного зростання і поліпшення соціально-економічних показників;
- модернізацію системи соціального захисту населення, надання їй ефективності з метою подолання бідності та забезпечення стабільного добробуту громадян.

Якісним результатом економічної модернізації має стати реальне скорочення економічного та соціального розривів між Україною та країнами з розвинутою ринковою економікою, зменшення рівня відставання України за рівнем ВВП на душу населення від розвинених країн та зростання індексу людського розвитку.

Публічне регулювання економічних процесів має органічно поєднуватися з ринковими механізмами, за якого влада не втручається безпосередньо в економічні процеси. Її завданням є створення умов для ефективного функціонування всіх елементів ринкового середовища на основі приватно-державного партнерства.

Водночас, до прямих функцій держави відноситься забезпечення охорони довкілля, безпеки життєдіяльності населення, раціонального витрачання ресурсів, ефективне використання територіальних переваг.

Для соціально-економічного розвитку України важливе місце має територіальне розташування та природні й кліматичні умови,

які служать політичною й господарською основою держави й дають вихід на зовнішні ринки через міжнародні транспортні коридори

Резервом для розвитку є значні запаси корисних копалин та сировинних ресурсів.

Однак стурбованість викликають наступні обставини: зменшення населення; різке збільшення частки людей пенсійного віку; високий рівень безробіття. Україні притаманна висока територіальна концентрація населення у промислових районах, яка негативно впливає на екологічну ситуацію. Спеціалізація української економіки пов'язана з інтенсивним використанням сировини, палива, матеріалів у надзвичайно великих масштабах.

В сучасних реаліях публічне адміністрування акцентує увагу на таких основних функціях в сфері економіки:

- нормотворчу з метою створення правової основи здійснення господарської діяльності та відповідних організаційних структур публічної адміністрації, які будуть забезпечувати реалізацію цих норм;
- захисту економічної конкуренції на умовах рівності суб'єктів господарювання перед законом та пріоритету прав споживачів, запобігання, виявлення і припинення порушень антимонопольного законодавства;
- регулювання економічної політики, виконання цільових економічних програм економічного і соціального розвитку, зокрема цін і тарифів; державне замовлення; надання податкових та інших пільг; дотацій, компенсацій та субсидій.

Література:

1. Грабинський І. Сучасні економічні системи // Економічна теорія: Частина 1. Вступ.– Львів: ЛДУ, 1992.– С.123-150.

2. Державно-регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: Монографія / За ред. З.С.Варналія. – К.: НІСД, 2007. – С. 25-40.

3. Злупко С. Об'єктивні передумови і національні особливості формування української економічної системи // Розбудова держави.– 1996.– №6.– С.43-44.

4. Карась Анатолій Феодосійович. Філософія громадянського суспільства як інтерпретація свободи і соціальності : Дис... д-ра філос. наук: 09.00.03 / Львівський національний ун-т ім. Івана Франка.

5. Сакс Дж., Пивоварський О. Економіка перехідного періоду: Уроки для України.– Київ: Основи, 1996.– 345 с.

6. Старосьцяк Е. Элементы науки управления. – М.: Наука, 1965. – С. 26.

7. Трудовий потенціал і зайнятість: теоретичні основи та регіональні особливості / Під ред. М.І.Долішнього та С.М.Злупка.– Ужгород: Карпати, 1997.– 422 с.

9. Шамхалов Ф. Основы теории государственного управления: Учеб. для вузов. – М.: Экономика, 2003. – С. 236-518.

2.3. Методологічно-прикладні підходи застосування технологій публічного адміністрування

Вдовенко Ю. С., к.е.н., доцент

Технологія адміністрування як умінням організувати роботу в апараті управління включає послідовність і процедури реалізації функцій управління (планування, організації, мотивації і контролю та інших); систему прийняття рішень; порядок використання технічних засобів; роботу з інформацією (збір, обробка, аналіз, тиражування, використання, розподіл, збереження, знищення).

Сучасні технології адміністрування спрямовані на публічність і покликані:

- розмежувати висококваліфіковану і низькокваліфіковану працю (виконання простих повторюваних операцій);
- раціонально розподілити обов'язки між виконавцями; систематизувати процеси управління;
- ввести науково обґрунтовану систему нормування роботи працівників апарату управління;
- визначити для кожного рівня управління обсяги інформації і регламентувати інформаційні потоки;
- виключити дублювання і невиробничі витрати часу.

Основні вимоги до технології адміністрування:

- формулювання проблем, розробка і вибір рішень повинні бути сконцентровані на тому рівні ієрархії управління, де знаходиться вся необхідна інформація і відповідні повноваження;
- інформація повинна надходити від усіх підрозділів організації незалежно від рівня управління і виконуваних функцій;
- вибір і ухвалення рішення повинні відбивати інтереси і можливості тих рівнів управління, на які буде покладено виконання рішення, чи які зацікавлені в його реалізації; суворе дотримання підпорядкованості у відносинах ієрархії управління, жорстка дисципліна, висока вимогливість і беззаперечне підпорядкування.

Для правильної організації управлінських процесів організатору будь-якого рівня необхідно:

- визначити характер, кількість і послідовність операцій, що складають конкретний процес;
- підібрати чи розробити для кожної операції відповідні способи, прийоми, технічні засоби;
- визначити оптимальні умови протікання процесу в часі і просторі.

Ефективність технології управління прямо залежить від компетентності і соціально-психологічної готовності працівників апарату управління, що визначається ступенем оволодіння наступними якостями:

- твереза самооцінка своїх сильних і слабких сторін і необхідного рівня розвитку своїх професійних і особистісних можливостей;
- уміння працювати з людьми, здатність знаходити індивідуальний підхід до різних категорій працівників;
- знання типових ділових і життєвих ситуацій, правил поведінки, здатність гнучко і швидко перебудовуватися;
- уміння говорити точно і коротко викладати свої думки, володіти мистецтвом переконання, ведення переговорів;
- уміння слухати і бути уважним до думок і почуттів інших людей, отримувати максимум необхідної інформації;
- мати хорошу пам'ять;
- уміння раціонально поводитися в конфліктних ситуаціях, правильно реагувати на критику, зауваження й образи.

Підвищенню ефективності технології управління сприяють:

- дослідження й аналіз організаційних операцій;
- опис операцій у текстовій і графічній формі;
- типізація, стандартизація і наступне поєднання однорідних операцій;
- перехід на комп'ютерне виконання операцій і зниження тим самим трудомісткості управлінських процесів.

Методологічна основа вдосконалення технологій публічного адміністрування характеризується особливостями: у методах знаходить своє вираження публічний інтерес; вони реалізуються в процесі публічного адміністрування; виражають упорядковувачий вплив публічної адміністрації на поведінку суб'єктів суспільства та становлять зміст цього впливу; у методах публічного адміністрування завжди міститься керівна воля держави, яка проявляється у юридично владних приписах

публічної адміністрації; використовуються суб'єктами публічної адміністрації як засіб реалізації закріпленої за ними компетенції.

Вибір конкретних методів публічного адміністрування знаходиться у прямій залежності від особливостей організаційно-правового статусу суб'єктів публічної адміністрації та особливостей об'єкта впливу (індивідуальний чи колективний, форм власності, адміністративно-правового статусу тощо).

Методи публічного адміністрування спрямовані на захист публічних інтересів, посилення ролі публічної адміністрації у здійсненні заходів, спрямованих на забезпечення прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб.

Адміністративні методи діяльності, що використовуються публічною адміністрацією, передбачають безпосередній вплив на поведінку громадян.

Їх використання у багатьох випадках дозволяє швидко досягти бажаного результату. Без нього неможливо обійтися при здійсненні функцій публічного управління, зокрема, в адміністративно-політичній сфері (оборона, внутрішні справи, національна безпека тощо).

У той час надмірне використання адміністративних засобів впливу нерідко породжує недовіру до підвладних, зменшення ініціативи тощо. Вони виправдовують себе лише тоді, коли є науково обґрунтованими, базуються на достовірних уявленнях про стан об'єктів владного впливу.

На противагу адміністративним методам економічні є непрямыми (опосередкованими), тобто владний вплив на волю здійснюється через створення ситуації, в якій виконавця зацікавлюють у належній поведінці через його свідомість, інтереси, потреби. До цих методів належать: оподаткування і система податкових пільг; регулювання цін, їх рівні та співвідношення; плата за ресурси, відсоткові ставки за кредит і кредитні пільги; митне регулювання експорту й імпорту; економічні санкції тощо.

Використання адміністративних та економічних методів публічного адміністрування необхідно здійснювати у раціональному поєднанні з урахуванням особливостей об'єктів впливу (виконавців), галузі діяльності, матеріальних можливостей, кадрового та технічного потенціалу.

Діяльність публічної адміністрації реалізується на практиці в конкретних формах і конкретними методами. Якщо публічне адміністрування розкриває основні напрями цілеспрямованої діяльності суб'єктів владних повноважень щодо виконання адміністративних зобов'язань, то форми показують, яким чином це здійснюється.

Оскільки за допомогою форм публічного адміністрування практично реалізуються завдання та функції публічної адміністрації, то від їх використання значною мірою залежить успіх владної діяльності. Форми покликані забезпечувати найбільш доцільне виконання функцій адміністрування, досягнення його цілей з найменшими витратами сил, засобів і часу.

Різноманіття завдань і функцій публічної адміністрації обумовлює використання різних форм її діяльності, які зазначені в законах, положеннях, статутах та інших актах, що регламентують діяльність владних суб'єктів. При цьому для виконання своїх зобов'язань органи та посадові особи повинні використовувати лише ті форми, які встановлені нормами права. Недотримання обов'язкової форми тягне недійсність або можливість оскарження дій та рішень суб'єктів владних повноважень.

Публічна адміністрація передбачає не тільки чітку визначеність і детермінованість її компетенції, а й наявність чіткого механізму її реалізації у практичній діяльності, що виражається в певних діях, котрі сприймаються як такі, що містять владні приписи. Вони представляють собою: по-перше, чітко виражені в реальній дійсності вольові положення держави; по-друге, дії, що йдуть від конкретних суб'єктів і відображають

публічні інтереси; по-третє, дії, які реально відчувають фізичні та юридичні особи.

Під формою розуміють той чи інший варіант зовнішнього вираження змісту, той чи інший спосіб оформлення змісту цієї діяльності.

Кожен суб'єкт публічної адміністрації наділений відповідною компетенцією, яка, дає йому можливість вибирати у конкретних ситуаціях той чи інший варіант поведінки, конкретних дій, здійснювати зміст своєї регулятивної, сервісної або управлінської діяльності в тій формі, яка найбільш ефективна і найбільшою мірою відповідає публічним інтересам.

Конкретними прикладами дій публічної адміністрації, в яких виражається зміст її діяльності, можуть бути: видання акта публічного управління, надання адміністративної послуги, прийняття рішення у скарзі, її розгляд, проведення наради, призначення ревізій, перевірок, здійснення контрольно-наглядової діяльності тощо.

Аналіз форм публічного адміністрування свідчить про те, що вони є системним утворенням, компоненти якого тісно взаємодіють один з одним, проте не є взаємозамінними. Вони відзначаються помітною самостійністю й універсальністю щодо конкретних галузей і сфер владного впливу. Саме тому одні й ті самі форми успішно застосовуються в різних сферах суспільного життя (економічна, соціально-культурна, адміністративно-політична).

Застосування публічною адміністрацією тієї чи іншої форми багато в чому визначається її компетенцією, характеристиками об'єкта впливу, поставленою метою, прагненням отримати той чи інший конкретний результат. Форми публічного адміністрування, як правило, передбачені і до певної міри регламентовані адміністративно-правовими нормами. Вони найчастіше містяться у законах та підзаконних актах, що визначають компетенцію того чи іншого суб'єкта владних

повноважень (положення про той чи інший орган, посадові інструкції, правила тощо).

Аналіз ступеня адміністративно-правової регламентації, порядку використання форм діяльності публічної адміністрації показує, що вони не однакові.

Найбільш детально регламентовані форми, що пов'язані з реалізацією правозастосовчих, правоустановчих і правоохоронних функцій публічної адміністрації. Саме вони викликають найістотніші юридичні наслідки і їх регламентація має важливе значення з позицій забезпечення режиму законності.

Значно менше регламентовані форми, що не спричиняють прямих юридичних наслідків (наради, консультації). Тут владним суб'єктам надається широка можливість самостійного вибору форм їх діяльності.

Ступінь регламентації використання форм діяльності публічної адміністрації не перешкоджає вільному вибору тієї з них, яка в даній ситуації є доцільною, ефективною, найбільшою мірою відповідає поставленим завданням і меті (наприклад проведення інструктажів замість видання наказів).

Незважаючи на це, форми публічного адміністрування повинні відповідати таким вимогам:

- не виходити за межі режиму законності;
- відповідати компетенції суб'єкта публічної адміністрації;
- відповідати змісту його адміністративних зобов'язань;
- відповідати змісту і характеру вирішуваних питань;
- сприяти задоволенню публічного інтересу;
- враховувати особливості конкретного об'єкта владного впливу.

Форми публічного адміністрування закріплюються в Конституції України, законах (наприклад, "Про Кабінет Міністрів України", "Про центральні органи виконавчої влади", "Про місцеве самоврядування") та підзаконних актах тощо. Суб'єкти публічної адміністрації обирають ті форми, які

видаються за даних конкретних умов найбільш виправданими та ефективними. Це означає що в процесі публічного адміністрування відповідні органи (посадові особи) на основі чинного законодавства самостійно встановлюють обов'язкові правила поведінки (норми права) з питань, що віднесені до їх компетенції. Якщо йдеться про органи виконавчої влади, то під час практичного виконання завдань, вони реалізують розпорядчі повноваження шляхом прийняття деталізованих правових актів, а також актів правозастосування.

Таким чином, під формою публічного адміністрування слід розуміти зовнішньо виражену дію суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюється в рамках їх компетенції для виконання поставлених перед ними завдань та тягне за собою певні наслідки.

Ознаки форм публічного адміністрування:

1) є способом зовнішнього вираження діяльності публічної адміністрації та її посадових осіб;

2) залежать від змісту компетенції публічної адміністрації;

3) обумовлені реалізацією завдань і функцій суб'єктів владних повноважень (виконання адміністративних зобов'язань) в рамках їх компетенції;

4) у більшості випадків вимагають юридичної регламентації;

5) вибір форм діяльності обумовлений специфікою поставленої мети, зумовлює найбільш ефективний варіант діяльності;

б) тягнуть за собою певні наслідки.

За ступенем правової регламентації процесу використання виділяють форми публічного управління.

1. Встановлення норм права (видання нормативних актів публічного адміністрування).

2. Застосування норм права (видання ненормативних актів публічного адміністрування, актів застосування норм права).

3. Укладання адміністративних договорів.

4. Здійснення реєстраційних та інших юридично значущих дій.

5. Проведення організаційних дій.

6. Виконання матеріально-технічних операцій.

Дію суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюється в рамках їх компетенції розглянемо на прикладі надання публічних (адміністративних) послуг. За ознаками суб'єкта, що надає публічні послуги, розрізняють державні (надаються органами виконавчої влади та державними підприємствами, установами та організаціями) та муніципальні (надаються органами місцевого самоврядування та комунальними підприємствами, установами, організаціями). Адміністративні послуги – це ті публічні (тобто державні та муніципальні) послуги, що надаються органами виконавчої влади, виконавчими органами місцевого самоврядування та іншими уповноваженими суб'єктами, і надання яких пов'язане з реалізацією владних повноважень.

Виділяють такі ознаки адміністративних послуг:

1. Адміністративна послуга надається за зверненням фізичної або юридичної особи.

2. Надання адміністративних послуг пов'язане із забезпеченням юридично значущих умов для реалізації суб'єктивних прав конкретної приватної особи.

3. Адміністративні послуги надаються виключно адміністративними органами через реалізацію владних повноважень.

4. Право на отримання особою конкретної адміністративної послуги та відповідне повноваження адміністративного органу має визначатися лише законом.

5. Результатом адміністративної послуги є адміністративний акт — рішення чи юридично значуща дія адміністративного органу, яким задовольняється звернення особи.

Адміністративні послуги є провідним засобом реалізації прав громадян у сфері виконавчої влади, адже абсолютна більшість справ, що вирішуються органами публічної адміністрації,

ініціюються самими громадянами і стосуються їхніх суб'єктивних прав.

Вдосконалюються технології надання адміністративних послуг. Нині в інформаційному та законодавчому просторі дуже часто використовуються терміни «організаційна єдність», «єдине вікно», «єдиний офіс» для характеристики принципово нової системи обслуговування місцевою владою суб'єктів господарювання при видачі їм дозвільних документів. У ці поняття вкладається ідея об'єднання діяльності всіх дозвільних служб, чим значно спрощується система проходження дозвільно-погоджувальних процедур.

З прийняттям необхідної законодавчої бази, зокрема закону стосовно ліцензування з'явилися можливості вдосконалення всієї системи надання дозвільних документів.

Принцип організаційної єдності поширюється на всі види документів дозвільного характеру, що видаються місцевими органами.

Позитивні тенденції є додатковим аргументом для вдосконалення законодавства і зняття суб'єктивних перешкод та корупційних дій шляхом переходу від "змішаного" типу діяльності дозвільних центрів до принципу "єдиного вікна" (тобто видачі дозвільних документів виключно через державного адміністратора).

Загалом, крім дозвільної системи, принцип "єдиного вікна" широко застосовується для регулювання й інших сфер діяльності органів влади. Зокрема в системі державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців. Нині є прагнення розвивати систему взаємовідносин влади та населення, поширюючи європейські стандарти та вітчизняні напрацювання не лише на обслуговування підприємницького загалу, а й решти громадян.

В низці областей України розпочалося функціонування "центрів надання адміністративних послуг (універсамів послуг)". Центр є організаційною формою надання адміністративних

послуг, за якої в одному приміщенні можна отримати максимально можливу кількість таких послуг незалежно від того, який адміністративний орган їх надає. Органи влади, які надають адміністративні послуги на відповідному територіальному рівні, зобов'язані брати участь у його діяльності через направлення своїх працівників на виділені їм робочі місця та (або) опрацювання отриманих через нього послуг документів.

Більшість центрів відповідають основним критеріям зручності для відвідувачів: мають відкритий простір прийому замість коридорів та кабінетів, приймають людей понад 42 години на тиждень (щодня, крім неділі, без обідніх перерв, в окремі дні тижня – до восьмої години вечора), мають зручні місця очікування в черзі та прийому відвідувачів, електронну чергу замість живої.

Багато ЦНАП мають веб-платформи, на яких можна замовити окремі послуги, записатися на прийом, стежити за рухом справи, отримати консультацію. Адміністратори інформують заявників електронною поштою або по телефону про готовність замовленого документа. В окремих центрах можна замовити отримання готового документа поштою. На часі процеси йдуть у напрямі створення територіальних філій ЦНАП в районних центрах для наближення надання послуг до місць проживання громадян.

Література:

1. Бакуменко В. Д. Теоритичні та організаційні засади державного управління : навч. посіб. / В. Д. Бакуменко, П. І. Надолішній. – К. : Міленіум, 2003. – 256 с.
2. Бовикин В. Новый менеджмент. В. Бовыкин. – М. : Экономика, 2004. - 368 с.
3. Вдовенко С.М. Публічне адміністрування: монографія/– Ч.:ЧДІЕУ,2012. –260 с.

4. Дзюндзюк В.Б. Ефективність діяльності публічних організацій: монографія / В.Б. Дзюндзюк. - Х. : ХарПІ УАДУ «Магістр», 2003. - 236 с.

5. Мартишенко Н. Технологія менеджмента : учебник [для студ. вузів] / Н. Мартишенко. -К. : МП «Леся», 1997. – 800 с.

6. Новіков Б.В. Основи адміністративного менеджменту : навч. посіб. / Б.В. Новіков, Г.Ф. Сініок, П.В. Круш. – К. : Центр навч. л-ри, 2004. – 560 с.

7. Почепцов Г.Г. Комунікативні технології ХХ століття. – М. : 1999.

8. Слинков В.Н. Свод документів в адміністративному делопроизводстве менеджмента бізнеса / В.Н. Слинков. – СПб.: Алерта, 2002. – 886 с.

9. Центри надання адміністративних послуг – шлях подолання бюрократії та корупції «Дзеркало тижня. Україна» №33.

Розділ 3

РОЗВИТОК ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

3.1. Комунікаційний процес як основа публічного управління в умовах децентралізації влади в Україні

Михайловська О.В., к.е.н., доцент.

Сьогодні можемо констатувати, що часто суспільство та його інститути виявляються активнішими, сучаснішими та динамічнішими, ніж держава. Однак без активного залучення державного апарату (на всіх рівнях – як урядовому, так і законодавчому) в процесі комунікування суспільна недовіра до змін які відбуваються в Україні буде лише зростати, що може призвести й до негативних політичних та соціальних наслідків [1].

Від того, як громадянському суспільству та владним структурам вдасться зберегти й примножити потенціал співпраці, закладений у часи випробувань, виробивши консолідоване бачення майбутнього та єдину стратегію перетворень, залежатимуть перспективи України як суверенної, правової, демократичної держави [2].

Різні аспекти комунікаційного процесу в управлінні вивчали О. Трухачов (зворотний зв'язок у політичній комунікації), О. Совгіря (принципи відкритості, прозорості та гласності у діяльності влади), А. Баровська (державна комунікативна політика), Н. Гудима, Т. Андрійчук, В. Мельниченко (принципи прозорості та відкритості органів державного управління), А. Федоренко (PR-комунікація), Є. Тихомирова, Г. Почепцов, С. Бір (загальні теорії комунікації та комунікативні технології), Н. Вінер (дослідження принципу зворотного зв'язку під час моделювання систем).

У процесі управлінської діяльності комунікація виділилася у відносно самостійний вид, який в Україні поки недооцінюється. У той же час комунікація стає невіддільною частиною сучасних демократичних режимів [3]: 1) уможливаючи участь громадськості в ухваленні рішень та контроль за діями влади; 2) являючи собою процес двостороннього обміну інформацією, забезпечуючи відкритість влади для громадськості та навпаки; 3) викликаючи довіру громадян до влади та надаючи владі можливість дістати підтримку; 4) набуваючи ознак інструменту, що стабілізує суспільні відносини.

Важливість комунікацій в державному управлінні пояснюється тією її особливістю, що вона є постачальницею інформації, що потім використовується в управлінському процесі. Інститут комунікацій необхідно розглядати як систему взаємодії суспільства й держави, державного апарату й громадських структур, державного службовця й громадянина [4].

Ще Вінер зазначав, що цілою державою можна управляти єдино через грамотну комунікацію. Він стверджував, що суспільна система не тільки є організованим цілим, подібно індивідууму, а й «... Скріплюється в ціле системою зв'язку ...» [5].

У широкому сенсі комунікація являє собою одну з основ людської життєдіяльності та різноманітні форми рече-мовної діяльності, не обов'язково передбачають наявність змістовно-сміслового плану. У вузькому сенсі комунікація є інформаційний обмін в технологічно організованих системах, однією з яких є і держава [6].

В основі видів комунікації лежить не так кількісний показник, як якісний, що засвідчує причини особливої організації процесу спілкування. По-перше, думання, озвучення думок не є видом комунікації, це особливий вид психічної активності людини. По-друге, спілкування «сам з собою» також є особливим видом психічної активності, що межує з клінічними станами особистості і не є «in natura» видом спілкування.

Таблиця 1– Види та форми комунікацій

Одновекторна комунікація		Багатовекторна комунікація	
Комунікація з собою		Міжособистісна (інтерперсональна) комунікація	Групова комунікація (у малих групах)
Комунікація з групою		Міжгрупова комунікація	(у великих групах)
з публікою	з масою		публічна
	Ринковомедійна комунікація		Віртуальна комунікація
Монологічна форма		Діалогічна форма	

Керувати комунікацією - це: 1) визначати цілі комунікації; 2) визначати шляхи досягнення цих цілей і конкретні дії, спрямовані на досягнення цілей; 3) організувати здійснення цих комунікативних дій; 4) координувати взаємодію комунікаторів; 5) контролювати; 6) корегувати процес за результатами комунікації. При цьому науковці відзначають, що діяльність, яка включає в себе всю сукупність перерахованих управлінських процедур і операцій є комунікаційним менеджментом.

Звідси відзначимо, що налагодження комунікації між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, засобами масової комунікації і громадськістю є важливою умовою демократичного розвитку держави та становлення громадянського суспільства.

Важливість комунікації в діяльності органів державної влади (будь-якої – законодавчої, виконавчої, судової) неможливо переоцінити. Проте її ефективності важко досягти, якщо учасники цього процесу по-різному розумітимуть її засадничі поняття, а подеколи їх банально підмінюють, що в окремих випадках навіть дістало нормативне закріплення. Представники

влади говорять «комунікація», але переважно мають на увазі «інформування» [7].

У державному управлінні “комунікація” визначається як рух інформації, інструмент діалогу між учасниками управлінського процесу, складова процесу взаємодії влади і громадянського суспільства, а ефективність комунікації між органами влади багато в чому зумовлена механізмами зворотного зв’язку між громадянами та владою [8].

На думку укладачів енциклопедії з державного управління, державна комунікація – процес обміну інформацією органів державної влади й органів місцевого самоврядування між різними інституціями суспільства (суб’єктами комунікації: державними інституціями, бізнесструктурами, громадами (партіями, рухами, спілками). Комунікація в державному управлінні – це також обмін інформацією всередині органу влади, завданнями якої є забезпечення підтримки суспільством дій влади, що досягається підвищенням рівня довіри громадян до державних інституцій; реалізація єдиної державної комунікативної політики шляхом створення системи впливу на громадську думку; формування та підтримка ефективного зворотного зв’язку із громадянами для моніторингу ситуації й оцінювання результатів своєї роботи; налагодження співпраці із засобами масової інформації задля забезпечення інформування громадськості про здійснювану політику, створення й підтримки позитивного іміджу влади [9].

Цікаву модель рівнів взаємодії влади з громадськістю пропонує Рада Європи. ухвалений на конференції міжнародних неурядових організацій Ради Європи 1 жовтня 2009 року «Кодекс кращих практик участі громадськості у процесі прийняття рішення» [10].

Побудовано на основі [10]

Рис. 1. Модель рівнів взаємодії влади з громадськістю

На думку науковців, за цією моделлю в нашій країні взаємодія знаходиться між 1 та 2 рівнем. Консультації офіційно впроваджені ще у 2004 році, але так і не стали реальною складовою процесу прийняття рішення, а носять лише формальний характер.

Отже, необхідно удосконалити механізм регулювання процесу обміну інформацією, зокрема впровадити принцип партнерської взаємодії, що передбачає не тільки інформування населення, а і налагодження ефективного зворотного зв'язку, проведення відповідної роз'яснювальної роботи, встановлення громадського контролю за діяльністю органів державної влади та органів місцевого самоврядування. У зв'язку з цим актуальним залишається розробка основних засад державної комунікативної політики, впровадження стандартів інформаційного обміну між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, засобами масової комунікації і громадськістю.

Одним з основних факторів, який впливає на удосконалення процесу взаємодії влади з громадськістю у науковому колі визнають інформатизацію. *Інформатизація* – сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства на основі створення, розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки [11].

Інформаційний ресурс – систематизована інформація або знання, що мають цінність у певній предметній області і можуть бути використані людиною в своїй діяльності для досягнення певної мети [12].

Ще у грудні 2003 р. учасники Світового саміту з питань інформаційного суспільства задекларували спільне прагнення до побудови суспільства, орієнтованого на інтереси людей,

відкритого для всіх, у якому кожен міг би мати доступ до інформації, користуватися нею з метою реалізації свого потенціалу та створення нових знань і нової інформації на основі цілей та принципів Статуту Організації Об'єднаних Націй. У затвердженому учасниками саміту проєкті «Декларації принципів» було окреслено основні напрями розвитку світового інформаційного суспільства, серед яких важлива роль належить засобам масової інформації, передусім телебаченню та радіомовленню, які в другій половині ХХ ст. постали на перші місця серед найважливіших інститутів демократичного суспільства і не лише визначали загальний рівень демократії, а й безпосередньо впливали на її розвиток.

Однак ступінь розбудови інформаційного суспільства в Україні порівняно із світовими тенденціями є недостатнім і не відповідає потенціалу та можливостям України, оскільки [13]: 1) відсутня координація зусиль державного і приватного секторів економіки з метою ефективного використання наявних ресурсів; 2) ефективність використання фінансових, матеріальних, кадрових ресурсів, спрямованих на інформатизацію, впровадження ІКТ у соціально-економічну сферу, зокрема в сільське господарство, є низькою; 3) наявне відставання у впровадженні технологій електронного бізнесу, електронних бірж та аукціонів, електронних депозитаріїв, використанні безготівкових розрахунків за товари і послуги тощо; 4) рівень інформатизації окремих галузей економіки, деяких регіонів держави є низьким; 5) розвиток нормативно-правової бази інформаційної сфери недостатній; 6) створення інфраструктури для надання органами державної влади та органами місцевого самоврядування юридичним і фізичним особам інформаційних послуг з використанням мережі Інтернет відбувається повільно; 7) рівень комп'ютерної та інформаційної грамотності населення є недостатнім, впровадження нових методів навчання із застосуванням сучасних ІКТ – повільним; 8) рівень інформаційної представленості України в Інтернет-просторі є

низьким, а присутність україномовних інформаційних ресурсів - недостатньою; 9) рівень державної підтримки виробництва засобів інформатизації, програмних засобів та впровадження ІКТ є недостатнім, що не забезпечує всіх потреб економіки і суспільного життя; 10) спостерігаються нерівномірність забезпечення можливості доступу населення до комп'ютерних і телекомунікаційних засобів, поглиблення "інформаційної нерівності" між окремими регіонами, галузями економіки та різними верствами населення; 11) не вирішуються у повному обсязі питання захисту авторських прав на комп'ютерні програми, відсутні системні державні рішення, спрямовані на створення національних інноваційних структур (центрів, технополісів і технопарків) з розробки конкурентоспроможного програмного забезпечення.

На сьогодні питання налагодження комунікації між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, засобами масової комунікації і громадськістю частково регулюється Законами України "Про інформацію" (2657-12), "Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації" (539/97-ВР), "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності" (1160-15), "Про звернення громадян" (393/96-ВР), "Про місцеве самоврядування в Україні" (280/97-ВР) та іншими.

Згідно з Конституцією України (254к/96-ВР) громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, надсилати індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб.

На сьогодні існує в Україні законодавство свідчить про те, що рівень правового врегулювання питання налагодження належної комунікативної взаємодії між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, засобами масової

комунікації і громадськостю не повною мірою відповідає рівню розвитку українського суспільства та світовим тенденціям [14].

У таблиці 1 наведено структурні підрозділи органів виконавчої влади України, що мають здійснюють комунікативну взаємодію між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, засобами масової комунікації і громадськостю. Наголосимо на тому, що зазначені органи також мають і відповідати за належний рівень результативності/ефективності такої взаємодії.

Таблиця 2 – Структурні підрозділи Міністерств, що відповідають за комунікаційні зв'язки

Назва органу виконавчої влади	Назва структурного підрозділу
Міністерство аграрної політики та продовольства	Управління комунікації
Міністерство екології та природних ресурсів	Відділ взаємодії із ЗМІ та зв'язків з громадськостю
Міністерство енергетики та вугільної промисловості	Управління інформаційно-аналітичного забезпечення (взаємодія з громадськостю)
	Сектор взаємодії із засобами масової інформації Управління забезпечення діяльності Міністра (взаємодія з ЗМІ)
Міністерство закордонних справ	Відділ зв'язків із ЗМІ та забезпечення доступу до публічної інформації Департаменту інформаційної політики
Міністерство інфраструктури	Сектор з питань взаємодії з засобами масової інформації та громадськостю

Міністерство культури	Сектор інформаційно-аналітичної роботи та зв'язків з громадськістю відділу забезпечення роботи Міністра
Міністерство молоді та спорту	Відділ взаємодії з громадськістю та засобами масової інформації
Міністерство інформаційної політики	<u>Сектор медійних комунікацій та взаємодії зі ЗМІ</u> <u>Сектор зв'язків з громадськістю та координації з органами влади</u>
Міністерство внутрішніх справ	На головному сайті інформація про структуру Міністерства відсутня
Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб	Сектор взаємодії із ЗМІ та громадськістю. Відділ зв'язків із громадянами на тимчасово окупованій території Управління з питань АРК та м. Севастополя. Відділ зв'язків з питань підтримки громад та зв'язків з громадянами Управління з питань східних регіонів
Міністерство економічного розвитку і торгівлі	<u>Управління взаємодії з органами державної влади та зв'язків з громадськістю</u>
Міністерство оборони	Департамент преси та зв'язків із засобами масової інформації
	Відділ роботи з громадськими, релігійними організаціями та шефських зв'язків Департаменту соціальної та гуманітарної політики
Міністерство освіти і науки	Відділ взаємодії з засобами масової інформації та зв'язків з громадськістю Департаменту взаємодії з центральними органами виконавчої влади, засобами масової інформації та громадськими організаціями

Міністерство охорони здоров'я	Відділ забезпечення зв'язків з Верховною Радою України та громадськістю Департаменту з реформ та розвитку галузі охорони здоров'я
	Відділ із забезпечення діяльності Міністра (взаємодія із засобами масової інформації)
Міністерство регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ	Управління зв'язків з громадськістю
Міністерство соціальної політики	Відділ взаємодії із засобами масової інформації та зв'язків з громадськістю
Міністерство фінансів	Відділ роботи із громадськістю, зверненнями громадян та організації доступу до публічної інформації Управління комунікацій
Міністерство юстиції	Управління зв'язків з органами державної влади та інформаційно-аналітичної роботи Департаменту взаємодії з органами влади

Інформація з сайту інтерактивної інформаційно-аналітичної системи «Громадянське суспільство і влада» http://civic.kmu.gov.ua/civic_old/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=112803 (доповнена)

У демократичних країнах сформовано цілу низку нормативно-правових, управлінських, технологічних механізмів цієї взаємодії, серед яких особливої ваги набувають політичні комунікації як важливий засіб підвищення ефективності державного управління.

На сьогодні в сучасному світі зростає прикладна роль комунікативних технологій, які спрямовуються на досягнення конкретних політичних цілей окремих учасників політичної боротьби. Особливо це стосується виборчих кампаній, в яких перевага надається іміджевим технологіям над програмовими засадами, а також механізмів прийняття рішень у державних інституціях, де закритість і небажання прислуховуватись до думки громадськості у ході вироблення програм розвитку залишились у спадок від радянської бюрократичної системи.

Сьогодні політичні лідери по всій Європі стикаються з реальним парадоксом. З одного боку, європейці хочуть знайти вирішення основних проблем, що стоять перед суспільством. З іншого боку, люди все більше втрачають довіру до політичних інститутів або просто не цікавляться ними. Дана проблема визнається національними парламентами і урядами та особливо гостро постає на рівні Європейського союзу. Багато людей втрачають довіру та розуміння до складної системи й політики яка провадиться. Союз часто розглядається як віддалений і в той же час занадто нав'язливий.

Налагодження дієвої взаємодії між органами державної влади, громадськістю та засобами масової інформації є важливою складовою розвитку засад здійснення суспільного діалогу, забезпечення участі громадян в обговоренні та виробленні державної політики, гарантування їх прав на отримання та доступ до інформації в контексті розвитку громадянського суспільства і зміцнення демократії в Україні.

На шляху розв'язання цих проблем науковці пропонують [15]:

- поставити питання про розробку та запровадження нових методів публічної звітності органів державної влади в сучасних умовах суспільного розвитку. Публічна звітність у цьому відношенні виступає оптимізаційним інструментом оцінки ефективності прийняття відповідних державних управлінських рішень. Методи

публічної звітності органів державної влади за відповідні державні управлінські рішення мають чітко узгоджуватись із потребами та інтересами громадськості;

- активніше використовувати звернення громадян і роботу з ними для виявлення недоліків, упущень, слабких місць в управлінні і, відповідно, їх усунення, а не просто для формальності. Покращення об'єктивності розгляду пропозицій громадян може відбутись, якщо їх адресатом стане орган державної влади, який буде відповідати за таку діяльність. Таким чином, актуальності набуває питання створення окремого державного органу з метою всебічного об'єктивного розгляду й аналізу звернень громадян;
- запровадження технології е-урядування створює можливість надання та отримання послуг споживачем безпосередньо, не відходячи від комп'ютера. Перехід на електронний документообіг між державними установами і споживачами публічних послуг та його інтеграція з веб-порталами органів державної влади уможлиблює реалізацію принципу „єдиного вікна“, що передбачає наявність однієї точки входу для взаємодії з органами державної влади всіх рівнів. Це дає можливість громадянам, організаціям, суб'єктам господарювання запитувати і одержувати через мережу Інтернет необхідні довідки або дозволи, передавати в органи державного управління звітність, відстежувати стан роботи з їхніми запитами тощо. Отже, використання систем електронного документообігу у сфері взаємодії державних установ з громадянами і підприємствами дозволить істотно скоротити витрати часу і ресурсів як громадян, організацій і підприємств, так і державних органів, вдосконалити процес пошуку та одержання інформації від органів державної влади, розширити канали взаємодії держави і громадян, підвищити якість цієї взаємодії;

- впровадження системи якості дозволить істотно підвищити компетентність державного управління на місцях, забезпечити ринкову орієнтацію місцевих органів влади, підвищити інвестиційну привабливість територій. Застосування принципів стандарту якості у діяльності органів місцевого самоврядування дозволить скоригувати та узгодити їх діяльність [15]. Запровадження системи управління якості сприятиме підвищенню відповідальності на всіх рівнях влади перед своїм населенням [16].

Наукова думка пропонує чимало можливостей підвищення ефективності комунікативної взаємодії між органами публічного управління, ЗМІ та громадськістю. Важливо, щоб суспільство, люди та їх інститути знали їх і хотіли ними практично користуватись.

У трансформаційних суспільствах комунікативна взаємодія між органами публічної влади та громадськістю обмежується виключно зверненнями та скаргами. Саме тому при органах влади та місцевого самоврядування існують спеціальні служби для налагодження зворотного зв'язку з громадськістю, адже «комунікативна взаємодія стає можливою лише за умови відсутності комунікативних бар'єрів» [17].

Уперше принципи комунікативної взаємодії органів державної влади та громадськості на державному рівні були зафіксовані в конституції США (1787 р.). Х. Аренд, Е. Гіденс, Н. Луман розглядають комунікативну взаємодію як органічну складову розвитку сучасного постмодерного суспільства. У демократично розвинених країнах успішно діють спеціально створені інститути для розвитку взаємодії. Вони наділені функціями громадського контролю та нагляду, мають слідчо-наглядовий апарат, постійно проводять соціологічний моніторинг, що дозволяє вносити необхідні корективи в процес формування державної політики.

Ю. Воробйов виділяє необхідність формування єдиного комунікативного простору державного управління, що базується на принципі партнерства, та класифікує моделі комунікативної політики, зважаючи на рівні управління: державна влада – громадянське суспільство та муніципальна влада – громада [18]. Ю. Хабермас упевнений, що незабаром «всім і всюди» буде керувати «комунікативний розум». О. Бабінова відзначає, що взаємодія – це постійна співпраця у вирішенні як значних, так і повсякденних питань, за якою обидві зі сторін діють відкрито та прозоро. Л. Литвинова у праці «Соціально-психологічний вимір побудови комунікацій державних службовців з громадськістю» [19] відзначає, що «комунікація з громадськістю діє як регулюючий і координуючий механізм у взаєминах держави і суспільства, що забезпечує стабільність та ефективність функціонування суспільного організму в цілому».

А. Леонт'єв відзначає [20], що «центральним моментом комунікативної взаємодії є не просто передача інформації, а взаємодія з іншими людьми та інститутами...»

У праці «Діалогічна взаємодія громадськості та органів державної влади у процесі формування державної політики» Є. Романенко характеризує такий вид взаємодії між органами влади та громадськістю, як діалогічна взаємодія, та розуміє її як [21] «сукупність соціальних інтеракцій, які здійснюються за допомогою такого комунікативного інструменту, як діалог в межах системи державного управління». Є. Романенко акцентує увагу на державно-громадському діалозі, під яким розуміє «інтерсуб'єктивний (міжсуб'єктну взаємодію) процес багатостороннього обміну інформацією, який має державно-управлінський зміст, спрямований на виявлення взаємних інтересів, пошук спільних позицій між органами державної влади та громадськістю з метою спільного вирішення актуальних проблем, узгодження їх цілей, дій, стратегій формування державної політики». На наш погляд, мова йде про мережевий підхід, оскільки автор зазначає, що «державно-громадський

діалог є горизонтальною інституцією, яка пронизує собою всю взаємодію інститутів держави та суспільства, об'єднуючи їх у єдиний циклічний процес». У висновках автор визначає діалог як стратегічну умову розвитку суспільства та акцентує увагу на необхідності досліджень у напрямі електронного врядування як засобу інтерактивної взаємодії органів публічної влади та громадськості.

В. Плохих та К. Тригуб у публікації «Соціально-комунікативна проблематика у дослідженнях державно-управлінських відносин» [22] детально аналізують такі її напрямки, як комунікативна діяльність, зв'язки з громадськістю, соціальна взаємодія, інформаційно-комунікативне забезпечення та управлінське спілкування. Автори доходять висновку: «Складовими комунікативної діяльності державного управління, що отримали певний аналіз у наукових працях, є такі соціально-комунікативні дії, як зв'язки з громадськістю, взаємодія держави й громадськості та інформаційно-комунікативне забезпечення органів державного управління. На відміну від ПР (Паблік рілейшн (англ. – public relation) – Авт), взаємодія має більш діяльнісні, ніж інформаційні характеристики у своєму комунікативному вираженні».

У демократичних державах найбільш поширеними є наступні форми співпраці громадськості та публічної влади: інформування громадськості, консультації з громадськістю, громадські дорадчі комітети, круглі столи, опитування громадської думки, фокус-групи, соціальний моніторинг, громадські слухання, громадська просвіта, організація громади, створення громадських коаліцій тощо. Тобто акцентуємо увагу на тому, що місцеве самоврядування є платформою взаємин між громадянським суспільством і державою.

В аналітичній записці «Інформаційно-комунікаційні особливості взаємодії органів місцевого самоврядування з громадою: регіональний аспект» [23] наведені результати загальнонаціонального дослідження, проведеного Фондом

«Демократична ініціатива» ім. Ілька Кучеріва спільно з фірмою «Ukrainian sociology service», підтвердили відсутність взаємодії і діалогу в українському суспільстві між населенням і владою. Серед основних причин визначені: корупція в органах влади (35,7%), зневіра людей у тому, що їх вплив на владу може бути дієвим (33,8%), а також непрозорість органів влади, неготовність співпрацювати з громадськістю, відсутність інформації щодо її рішень. Причинами закритості й непрозорості у взаємодії виділені наступні: 1) недостатній рівень використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій; 2) недостатня прозорість висвітлення діяльності місцевих рад; 3) недосконалість правового визначення відповідальності органів місцевого самоврядування [24].

Визначальними функціями інформаційного забезпечення, зокрема, є: 1) інформативна функція – забезпечує поінформованість (рівень об'єктивних знань) суб'єктів місцевого самоврядування відповідно до їх завдань, функцій, повноважень, інтересів; 2) організаційна функція – зумовлює скоординованість дій всіх учасників здійснення процесу самоврядування, відповідно до населення – спричинює розвиток політичної, правової культури, усвідомлення потреби участі у вирішенні питань місцевого значення в якості соціальної спільності – територіальної громади; 3) управлінська функція – регулювання відносин, що виникають в процесі здійснення самоврядування в різних галузях місцевого господарства, підстава для підготовки, прийняття та реалізації управлінських рішень, контролю за їх виконанням тощо; 4) комунікативна функція – встановлення зв'язків «взаємозалежності» у здійсненні завдань і функцій місцевого самоврядування, поєднання інтересів усіх його суб'єктів. Даний перелік не вичерпує всіх можливостей такого складного явища як інформаційне забезпечення. Результативність інформаційного забезпечення самоврядування знаходиться в прямій залежності від скоординованості дій по встановленню зв'язків, взаємообміну інформацією. Тому

побудова його функціональної системи буде неможлива без відповідних заходів організаційного характеру. Належною умовою успішного функціонування забезпечення місцевого самоврядування в цілому є, впровадження в його структурі відповідного органу функціональної моделі інформаційної системи (підсистеми) відповідних елементів, операції яких відзначалися узгодженістю між собою, послідовністю, оптимальністю застосування форм і засобів надання інформації, визначенням достатнього обсягу відомостей тощо [25].

Отже, на нашу думку, в умовах децентралізації влади в Україні на перший план виходить побудова адекватної, ефективної взаємодії між органами місцевого самоврядування та громадськістю на територіальному рівні, що може бути інтегрована в національний комунікативний процес. Комунікативна взаємодія давно вже виходить за існуюче поняття «зв'язки з громадськістю». Мета взаємодії полягає у забезпеченні успішної реалізації функцій і виконанні завдань органами місцевого самоврядування.

Як бачимо, більшість дослідників на сьогодні переконані, що влада має стимулювати самоорганізацію громадськості. Тому необхідним та стратегічно важливим елементом для України є побудова моделі ефективної комунікативної взаємодії між різними групами громадськості, органами влади та місцевого самоврядування.

Література:

1. Дубов Д. Комунікування реформ: планування, реалізація, оцінка // посібник / Дмитро Дубов, Тетяна Федорів, Алім Алієв, Павло Моїсєєв / [під заг.ред. Андрія Кулакова] : Київ, 2016 – 101 с.

2. Розвиток громадянського суспільства в Україні : аналіт. доп. / В. М. Яблонський, П. Ф. Вознюк, Д. М. Горелов [та ін.]; за ред. О. А. Корнієвського, М. М. Розумного. – К. : НІСД, 2015. – 60 с. – (Сер. «Громадянське суспільство», вип. 2).

3. Тихомирова Є. Б. PR як інструмент демократичного глобального управління: національний аспект / Є. Б. Тихомирова // Розвиток демократії та демократична освіта в Україні: Матеріали II міжнар. наук. конф. (Одеса, 24–26 травня 2002 р.) : Наукова збірка / уклад.: Л. В. Марголіна ; Акад. пед. Наук України, Ін-т вищої освіти [та ін.]. – Київ : Ай Бі, 2003. – С. 511–520.

4. Комунікація: демократичні стандарти в роботі органів державної влади / за заг. ред. канд. наук з держ. упр. Н. К. Дніпроенко. – К. : ТОВ “Вістка”, 2008. – 164 с.

5. Вінер Н. Кібернетика, або управління і зв'язок в тварині і машині / Н. Вінер. М.: Наука; Головна редакція видань для зарубіжних країн, 1983. - 344 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу до матеріалів: <http://grachev62.narod.ru/cybern/contents.htm>

6. New Public Management and Deliberative Democracy under Habermas's Criticism to Systems Theory [Електронний ресурс] – Режим доступу до матеріалів: http://www.todaie.edu.tr/resimler/ekler/03f7f44e771e91d_ek.pdf?dergi=Review%20of%20Public%20Administration

7. Комунікація уряду із суспільством: анал. доп. / Журба Я., Андрусів В. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://analytic.org.ua/wp-content/uploads/2015/06/ Full_research.pdf.

8. Бажинова О. Механізми комунікації влади та громадськості в умовах глобалізації // О. Бажинова, О. Кучабський / Публічне управління: теорія та практика: зб.наук.пр. – №4 (12). – Х. – вид-во ХарРІНАДУ «ДокНакДержУпр», 2012 – 220 с.

9. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – К. : НАДУ, 2011. Т. 2 : Методологія державного управління / наук.-ред. колегія : Ю. П. Сурмін (співголова), П. І. Надолішній (співголова) та ін. – 2011. – 692 с.

10. Кодекс кращих практик участі громадськості у процесі прийняття рішення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : CONF/PLE(2009)CODE1<http://www.parlament.org.ua/upload/docs/Code%20of%20good%20practice%20for%20Civil%20part%20in%20decisionmaking%20process%20-%20ukr.pdf>

11. Закон України «Про Національну програму інформатизації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80>

12. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 р. № 386-р Київ Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80>

13. Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mns.gov.ua/content/zakon_537.html

14. Концепція проекту Закону України «Про основні засади державної комунікативної політики» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/85-2010-%D1%80>

15. Буханевич А.І. Публічна звітність органів державної влади та місцевого самоврядування як засіб розвитку громадянського суспільства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.academy.gov.ua/ej/ej10/doc_pdf/Buhanevych.pdf

16. Білоус В. В. Ефективність діяльності органів державної влади [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kds.org.ua/blog/efektivnist-diyalnosti-organiv-derzhavnoi-vladi>

17. Романенко Є. Комунікативна взаємодія органів державної влади та громадськості: сутність та особливості її налагодження / Є.Романенко // Державне управління та місцеве самоврядування. – Випуск 2 (21), 2014. - С.190-201.

18. Воробьёв Ю. Л. Коммуникативное взаимодействие гражданского общества и структур публичной власти как управленческий процесс [Текст] : монография / Ю. Л. Воробьёв. – М. : [б. и.], 2008. – 370 с.

19. Литвинова Л.В. Соціально-психологічний вимір побудови комунікацій державних службовців з громадськістю [Електронний ресурс] : режим доступу до матеріалу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej17/PDF/24.pdf>

20. Леонтьев А. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев – М.: Политиздат, 2005. – С.107.

21. Романенко Є. Діалогічна взаємодія громадськості та органів державної влади у процесі формування державної політики [Електронний ресурс] : режим доступу до матеріалу: file:///C:/Users/User/Downloads/apdyo_2014_2_13.pdf

22. Плохих В.І. Тригуб К.О. Соціально-комунікативна проблематика у дослідженнях державно-управлінських відносин. [Електронний ресурс] : режим доступу до матеріалу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/govermgmt/2009/125-112-8.pdf>

23. Національний інститут стратегічних досліджень «Інформаційно-комунікаційні особливості взаємодії органів місцевого самоврядування з громадою: регіональний аспект». Аналітична записка [Електронний ресурс] : режим доступу до матеріалу: <http://www.niss.gov.ua/articles/978/> - Заголовок з екрана.

24. Михайловська О. В. Деякі аспекти комунікативної взаємодії органів місцевого самоврядування та громадськості/ О.В. Михайловська / Науковий вісник Полісся. – Чернівці: ЧНТУ, 2016. – № 1 (5). – 136 с. <http://nvp.stu.cn.ua/uk/component/k2/item/472-mihaylovska-o-v-deyaki-aspekti-komunikativnoyi-vzaemodiyi-organiv-mistsevogo-samovryadu-vannya-ta-gromadskosti.html>.

25. Державне управління в Україні: Навчальний посібник / За заг. ред. В. Б. Авер'янова. - К., 1999. – 266 с.

3.2. Парадигмальні засади формування інноваційного потенціалу регіональних виробничо-економічних систем

Ладонько Л.С., д.е.н., проф.

Глобальна економічна криза та сучасні явища нарощення загроз українській державності виявили глибинні суперечності національного економічного розвитку, що нагромаджувалися останні десятиліття в межах реального сектору економіки держави. Проте, зауважимо, що світоглядно-методологічні аспекти розбудови адекватної реальним виробничо-господарським процесам, які відбуваються в межах виробничо-економічних систем, парадигми формування їхнього інноваційного потенціалу, не отримали достатнього наукового усвідомлення в контексті реалізації інтеграційних процесів в Україні. Початком структурних реформ в економіці Україна починає довгоочікуваний перехід на інноваційні рейки розвитку, актуалізує свої найбільш вагомі, з точки зору глобальної конкуренції ресурси: креативні здібності, освіченість суспільства та розгалужену наукову інфраструктуру.

На шляху інтеграції України до кола економічно розвинутих країн ключовим завданням постає необхідність забезпечення цілеорієнтованого технологічного прориву у промисловості, насамперед, у високотехнологічних галузях. Це, у свою чергу, потребує форсованого інноваційного зростання підприємств промисловості із урахуванням системно-універсальної теоретичної бази фундаментальних досліджень, яка була б адекватною сучасним реаліям і соціально-політичним зрушенням в державі. Крім того, Інтеграція України у світогосподарський простір вимагає ефективного використання наявного інтелектуального капіталу у процесах інноваційної діяльності, зокрема у сферах зниження матеріаломісткості, енергозаощадження, екологізації виробництва, пошуку оптимальних моделей управління

креативним потенціалом бізнес-середовища та регіональних господарських систем.

Підвищення ролі регіонів у модернізації суспільного розвитку характерно для всіх високорозвинутих країн і не є винятком для України. Адже процеси локалізації виробництва, формування мережевих та інших новітніх територіально-виробничих сфер оптимізації національного господарства, необхідність подолання депресивності просторового розвитку вимагають прискорення розвитку продуктивних сил в інноваційному вимірі. Розвиток регіональних виробничо-економічних систем наукоємного типу стає більш залежним від ефективного генерування, розповсюдження та застосування інновацій. Дослідженню теоретичних та практичних питань інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу присвячені праці багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених, таких як: О. Алимова, О. Амоші, Х. Барнета, М. Войнаренка, Є. Вітте, С. Геєця, А.Гальчинського, С. Глазьева, Е. Денісона, П. Друкера, М. Кондратьєва, Г. Менша, Р. Солоу, М. Туган-Барановського, Дж. Форрестера, Й. Шумпетера та інших. В їх працях досліджені питання розвитку сучасних теорій інноваційного розвитку, взаємозв'язку розвитку науки, техніки та інновацій, значення інноваційного потенціалу у формуванні виробничо-економічних систем різного рівня. У ході еволюції інноваційні концепції економічного розвитку виробили теоретичне представлення економічних процесів на основі циклічних змін, виявили роль інновацій як джерел зростання і причин порушення економічної рівноваги і сформували основи для прогнозування реальних процесів.

З цих позицій введення в теорію і практику поняття «інноваційний потенціал» не змінює сутності більшості концепцій (інноваційної теорії Й. Шумпетера, неокласичної теорії макроекономічного росту Р. Солоу, теорією інноваційного розвитку промисловості Г. Менша, інноваційна теорія С. Кузнеця, теорії довгострокового розвитку С. Глазьева, концепції

великих циклів М. Кондратьєва). Однак теоретичне підґрунтя інноваційного розвитку регіональних виробничо-економічних систем на даному етапі опрацьовано недостатньо і потребує подальших поглиблених досліджень. Зокрема, потребують наукової розробки проблеми управління процесами активізації інновативності регіонального розвитку, залучення інституціональних механізмів прискорення інноваційних процесів в одній із локомотивних сфер регіональної економіки, якою є промисловість, особливо в умовах децентралізації владних повноважень, розробки системи нарощування конкурентних переваг через удосконалення стратегічного менеджменту в сучасних умовах.

Завданням дослідження є систематизація уявлень економістів-теоретиків щодо місця і ролі інноваційного фактору в економічних зрушеннях та розвитку виробничих систем; визначення теорій інноваційного розвитку та їх доцільності застосування в Україні, які можуть стати теоретико-методологічною основою технологічного оновлення вітчизняного промислового виробництва.

На сьогоднішній день є розробленими і обґрунтованими положення ряду теорій інноваційного розвитку реального сектору регіональної економіки. Ці принципові підходи можна згрупувати за певними ознаками та етапами їхньої розбудови (таблиця 1).

Отже, проаналізувавши положення теорій циклічного економічного розвитку (див. табл. 1), можна зробити висновок про те, що інноваційному розвитку в межах цих теорій та дієвим технологіям стратегічного управління формуванням інноваційного потенціалу відведена ключова роль. При цьому, інновації визнано такими, які виступають основним фактором економічного зростання. Виявлені в їхніх межах нерівномірності економічного розвитку стали об'єктом досліджень задля подальшої розбудови домінант теорій інноваційного розвитку.

Таблиця 1.

Генезис сучасної парадигми інноваційного розвитку
промисловості в регіонах держави

Назва теорії, період розробки	Представники	Зміст теоретичних положень
Теорії циклічності економічного розвитку, в тому числі інноваційного розвитку національної економіки	В.Джевонс Х. Кларк К. Маркс	<p>Вперше виявили цикли економічного розвитку, але їх вченням характерне уривчасте, несистемне вивчення проблем НТП. Оскільки у XVIII-XIX ст. темпи НТП були досить низькі, дослідники не змогли побачити і оцінити глибинних закономірностей, що несе в собі інноваційний розвиток.</p> <p>Представляв національну економіку у вигляді статичної системи, в якій відсутніми були науково-технічний прогрес, безробіття, зовнішня торгівля, кризи. Схилявся до думки щодо зовнішньої природи інновацій. У його «Капіталі» сформульована основна думка (що знайде поширення в XX ст.) про те, що інноваційний процес є відповідною реакцією на тиск із боку ринку. Він вважав, що винаходи є результатом наукової праці винахідників, які займаються нею, переслідуючи власні інтереси. Вказував на прямий зв'язок між запровадженням винаходів із нормою прибутку, наголошував на внутрішніх мотивах, якими керуються власники капіталу, приймаючи рішення про введення нових зразків техніки чи нехтування ними.</p>
Неокласична школа (1870—1930)	А.Маршалл Л. Вальрас Я.Ван Гельдерен М.Туган-Барановський	<p>Вважали розвиток продуктивних сил базисом, а НТП надбудовою, тобто наслідком, а не причиною розвитку виробництва, а економічне зростання залежить від зовнішніх факторів, серед яких поява нових технологій.</p> <p>Основними причинами виникнення економічних коливань вважали зовнішні чинники: нововведення, війни та революції, відкриття нових ринків, збільшення запасів золота, технічний розвиток виробництва, науково-технічні відкриття, винаходи та їх запровадження тощо. Виявив взаємозв'язок між промисловими циклами і цінами на залізо</p>

	М.Д. Кондратьєв	встановив, що не попит регулює пропозицію, а навпаки – пропозиція впливає на попит. Це стає можливим завдяки накопиченню позикового капіталу й інвестуванню його в інвестиційні товари, зокрема в інноваційні, особливо на фазі зростання в економічному циклі для її подовження чи для подолання стагнаційної фази. Довів існування циклів економічної кон'юнктури - «довгих хвиль» з середньою тривалістю 54 роки. Початок кожної хвилі характеризувався впровадженням у промисловість значних досягнень науки і техніки. Інновації, науково-технічний прогрес є стимуляторами фази зростання в економічних циклах, а технологічний розвиток пов'язаний з групами базисних інновацій.
Класична теорія інноваційного розвитку (технократичні теорії) (1910-1940)	Й. Шумпетер В. Зомбарт В. Мічерліх. Д. Львов С. Глазєв С. Кузнець П. Дуглас Х. Кобб	Виклав теорію інноваційного типу розвитку. Інновації як зміни у продукті, сировині, технології чи управлінні є фактором динамічних змін в економіці, з'являються в економічній системі у вигляді сукупності інновацій (інноваційні кластери як сукупність базисних нововведень, що визначають технологічний уклад економіки). Розглядали інноваційний процес в єдності його вертикальної і горизонтальної складових, довели циклічність характеру та вплив на глобальний економічний процес. Автори теорії технологічних укладів. Виокремили три етапи науково-технічного прогресу (технологічні устрої) - товарно-ринковий, виробничо-структурний і системної трансформації. Інноваційна теорія стверджувала, що революційні інновації виникають переважно під впливом зовнішніх факторів і носять випадковий характер. Він поєднав економічні цикли з циклами інновацій. На основі досліджень в обробній промисловості США за період з 1899 по 1922 рр. описали залежність обсягів виробництва від двох факторів - капіталу і праці, абстрагуючись від інших, зокрема від НТП (внаслідок чого модель має

		статичний характер). Визначено та сформульовано виробничу функцію складних систем, що сформувало організаційно-економічне підґрунтя для побудови перших неокласичних моделей економічного зростання.
Кейнсіанський підхід у теоріях економічного зростання (1930-1960)	Дж.М. Кейнс Н. Калдор Дж. Робінсон	Досить мало приділяли уваги НТП, оскільки вважали, що економічне зростання пов'язане з одним фактором - нормою нагромадження капіталу (інші виключаються). Тому у їх моделях економічного зростання НТП носить нейтральний характер.
Неокласичний ренесанс (1950 - 1980)	М. Абрамовіц Е. Денісон Р. Солоу Г. Менш Р. Фостер	Довели, що науково-технічний прогрес є основним чинником економічного розвитку ХХ ст.; описали фази інн. процесу, його дискретний характер; інновація – засіб конкуренції та отримання прибутку. Модель Солоу враховує вплив трьох факторів: капіталоозброєності, зростання населення, технологічного прогресу (вплив НТП у виробничій функції є незалежною перемінною). Технічний прогрес розглядається як особливий фактор зростання як продуктивності праці, так і загального продукту. Наголошував на необхідності розробки ефективного механізму державної інноваційної політики, яка повинна регулювати не лише економічну, але й науково-технічну, соціальну сферу. Підкреслював визначальну роль середнього бізнесу як рушійної сили інноваційного розвитку промисловості. Економічна криза є ознакою того, що існуючі базисні інновації вже неефективні і потрібні нові. Ввів термін «технологічний пат», тобто закономірна пауза в поступальному розвитку економіки: "Це така пауза (виникає регулярно), коли країни впадають у кризу, вихід з якої неможливий у рамках існуючої техніки та наявного міжнародного розподілу праці". Виявив закономірності інноваційного розвитку промисловості і можливості його прогнозування. Для аналізування цих тенденцій для здійснення управління інноваційним розвитком промисловості необхідне залучення наукових

	<p>К.Фрімен Р.Нельсон Дж.Кларк Л.Суїте</p> <p>Ф.Перроу Ж.Будвіль Х.Річардсон</p>	<p>кадрів, проведення наукових досліджень. Основним фактором виникнення кризових явищ визнано недооцінювання управлінцями ролі і значення інновацій через свою інертну поведінку. Прихильники концепції НІС, формування технологічних систем і дифузії нововведень, яка трактує технологічну систему як комплекс інновацій, пов'язаних загальною технологічною базою, поширення яких дуже впливає на багато кого, навіть безпосередньо не пов'язані з ними галузі економіки. Рівень економічного росту є похідною від рівня розвитку технологічної системи. Крім того, рівень розвитку технологічних систем диференціює країни, регіони за рівнем економічного розвитку. Економічне зростання сприймається як результат формування нових галузей економіки. Поширення нововведень розглядається як механізм розвитку технологічної системи, а темпи такого поширення пов'язуються з ринковим механізмом, наявністю відповідних умов і стимулювання.</p> <p>Автори теорії «полосів росту» в основі якої лежить уявлення про провідну роль галузевої структури економіки, і в першу чергу галузей-лідерів, які створюють нові товари та послуги. Такі центри та ареали економічного простору, де розміщуються підприємства провідних галузей, стають полюсами тяжіння факторів виробництва, оскільки забезпечують найбільш ефективне їх використання. Це призводить до концентрації підприємств, капіталу, людських ресурсів тощо.</p>
	<p>Х.Барнет Є.Вігте</p>	<p>Прихильники соціально-психологічної теорії інноваційного розвитку, за якої основним фактором економічного розвитку є висококваліфікована робоча сила, здатна генерувати нові знання. А для ефективно інноваційної діяльності необхідна тісна співпраця «владних стимуляторів» (адміністрації) і «кваліфікованих стимуляторів» (спеціалістів). Автор теорії інтелектуальної технології у основі</p>

		<p>науковий капітал. Спадання наукового капіталу: а) фундаментальні знання - накопичуються без вибуття; б) прикладні - вибуття 10-12% на рік , в) капітальне будівництво - 5 %. Ефективність науки вважається таким чином : приріст випуску наукоємної продукції/витрати НДДКР. Вирішував проблему представлення впливу локальних технологічних змін на макроекономічні показники . Його підхід полягає в послідовній дезагрегації об'єкта моделювання аж до елементарної одиниці технологічних змін - окремого процесу. Цей підхід може бути реалізований при складанні "переліку технологій".</p>
--	--	---

Джерело * Складено та узагальнено автором дослідження за результатами опрацювання джерел [1 – 14]

Поряд із цим, відзначимо, що аналіз сучасних інноваційних теорій технологічного розвитку засвідчив, що дана сукупність доктринальних вчень заклала основу інноваційної теорії, у цілому, адже в них розглядаються базові категорії цієї сфери досліджень і характеризуються їхні взаємозв'язки. За результатами вивчення теоретичних і концептуальних положень, представлених у таблиці можна визнати, що особливостями класичних інноваційних теорій є:

1) по-перше те, що вони віддають / признають виняткове значення підприємцю як джерелу зрушень науково-технічного прогресу (НТП); по-друге, феномен підприємництва вважається необхідною основою технічного прогресу, а підприємницький дохід виступає платою за технічний прогрес; по-третє, інноваційний розвиток промисловості, розглядається як безальтернативний шлях виходу економічних суб'єктів з кризи;

2) досвід використання вихідних положень економічної теорії підтвердив, що, наразі, розробка, впровадження та активний трансфер інновацій – стає ключовим чинником економічного зростання регіональних господарських систем і

визначальним фактором забезпечення надійності функціонування промисловості в регіонах. За цим, признаємо, що вони не лише забезпечують ресурсозберігаючий ефект та підвищення енергоефективності функціонування промисловості, а й сприяють створенню нових галузей і сфер економічної діяльності, модернізації просторових продуктивних сил. Однак, для появи інновацій і їхнього поширення необхідні певні умови: одні науковці вважають, що імпульсом до інноваційної діяльності є певні зовнішні обставини (екзогенний механізм), інші причину нововведень вбачають у прагненні підприємців максимізувати свій прибуток, що дає підстави стверджувати про внутрішній (ендогенний) механізм технологічного прогресу;

3) аналіз положень новітніх теорій інноваційного розвитку промисловості показав, що в даних теоріях акцент робиться на характеристиці сучасних моделей інноваційного розвитку промисловості, характеризується процес генерування інновацій та їх впровадження у господарське життя, а також враховується проблема ресурсного забезпечення інноваційного розвитку регіонального промислового виробництва.

Певним чином підсумовуючи вище наведені обґрунтування, визнаємо, що задля формалізації конститутивно-ключових домінант розбудови сучасної парадигми формування інноваційного потенціалу виробничо-економічних систем слід враховувати світоглядно-методологічні положення когнітивної парадигми ідентифікації масштабів розвиненості інноваційного потенціалу і, відповідно, принципи, які передбачено в межах теорій циклічності та макросистемної еволюції складних систем, що репрезентовано у наукових джерелах [15; 16].

У цій відповідності формування організаційно-економічних передумов задля генерування інноваційних ознак промислового зростання вимагає від суб'єктів управління регіональною промисловістю наступного:

а) визначення об'єктів локалізації зусиль та раціоналізації поділу/ перерозподілу наявних ресурсів, резервів і можливостей

різної природи, залучення яких забезпечило б цілеорієнтоване загальноекономічне прискорення, як в межах певних галузей і виробництв, так і суміжних із ними;

б) при формуванні, нарощуванні та освоєнні реальних інноваційних резервів слід враховувати існуючий рівень розвитку промислових технологій в регіоні та технічну підготовку виробництва до нововведень, життєвий цикл окремого об'єкта дослідження в контексті набутої ним інноваційно-інвестиційної привабливості для інвесторів. Звідси, визнаємо, що: зазначене дозволяє розкрити взаємозв'язок, визначити структуру і зміст, а також проблемну орієнтацію та ролеву семантику системної категорії «інноваційні можливості промисловості в регіонах». Відтак, можна говорити про інноваційні можливості промисловості в регіонах, що відтворюють абстрактний момент дійсності на певному періоді функціонування регіональної економічної системи. У цьому зв'язку структуру інноваційного потенціалу регіональної промисловості можна представити як сукупність кадрових, виробничо-технологічних, фінансово-економічних та науково-технічних ресурсів, котрі використовуються або можуть бути використані для здійснення інноваційної діяльності або загального розвитку промисловості. Зазначене дозволило розглянути сутність та зміст інноваційного потенціалу регіональної промисловості за двома площинами:

1) з точки зору когнітивно-інформаційного підходу – як сукупність пріоритетних для регіонального промислового комплексу елементарних складових матеріальної, факторної та системно-універсальної природи, використання й освоєння яких забезпечить системність його трансформації, до яких інкорпоровано: а) «живі» знання, які є невіддільними від їхніх носіїв – суб'єктів управління та персоналу (досвід, навички, кваліфікація); б) матеріалізовані інноваційні знання (втілення новацій у техніці, матеріалах, технологіях, організаційних формах); в) інформацію (семантичну, відокремлену від

першоджерел, переданої комунікаційними каналами та каналами зв'язку чи збережених в природній та штучній «пам'яті»);

2) з точки зору ресурсно-функціонального підходу до визначення елементарних складових інноваційного потенціалу – в якості масштабів розвиненості сукупних ресурсів, резервів і можливостей реального сектору регіональної економіки щодо формування регіонального промислового виробництва інноваційно-інформаційного типу в контексті забезпечення переходу регіонів до сталого розвитку. Дані елементи представлені у контексті залучення до регенераційних, коеволюційних і мультиплікативних процесів існуючих в межах регіонів потенціалів, у першу чергу, із групи системно-універсального функціонування та потенціалів зі складу стратегічного потенціалу – із груп елементарних потенціалів факторної, матеріальної і глобальної природи.

Література:

1. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии. В 4 т. [Текст] / К. Маркс – М. : Политиздат, 1983. - Том 1 : Процесс пр-ва капитала. – 1983. – VI, 905с.

2. Туган-Барановский М. И. Промышленные кризисы. Очерк из социальной истории Англии [Текст] / М. И. Туган-Барановский; отв. науч. ред. Т. И. Деревянкин. – К. : Наук. думка, 2004. – 368 с.

3. Кондратьев Н.Д. Большие циклы конъюнктуры и теория предвиденья / Н.Д. Кондратьев. – М.: Экономика, 2002. – 766 с.

4. Шумпетер Й. Теория экономического развития [Текст] / Й. Шумпетер ; пер. с нем. Автономова В. С. и др. — М. : Прогресс, 1982. – 455 с.

5. Зомбарт В. Современный капитализм [Текст] / В. Зомбарт: В 3-х т. – М. ; Л.: Госиздат, 1930 – 1931.

6. Mitscherlich W. Der Wirtschaftliche Fortschritt / W. Mitscherlich. – Leipzig, – 223 p.

7. Kaldor N. A model of economic growth / N. Kaldor // *Economic Journal*. – 1957. – V. 67. – P. 561–624.

8. Robinson J. The accumulation of capital / J. Robinson. — London : Macmillan.1956. –458 p.

9. Кузнец С. Современный экономический рост: результаты исследований и размышлений. Нобелевская лекция [Текст] С. Кузнец // *Нобелевские лауреаты по экономике: взгляд из России* / под ред. Ю.В. Яковца. – СПб.: Гуманистика, 2003. – С. 5-105.

10. Solow R. M. A contribution to the theory of economic growth / R. M. Solow // *Quarterly Journal of Economics*. — 1956. — February. — P. 65—94.

11. Mensh G. Stalemate in technology : innovation overcome the depression / G. Mensh. – Cambridge (Mass), 1979. – 352 p.

12. Фостер Р. Обновление производства: атакующие выигрывают / Р. Фостер. – М.: Прогрес, 1987. – С. 27–28

13. Антонюк Л.Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації: Монографія [Текст] / Л.Л. Антонюк, А.М. Поручник, В.С. Савчук. – К.: КНЕУ, 2003. – 394 с.

14. Варшавский, А. Е. Об адекватной оценке результативности научной деятельности [Текст] / А.Е. Варшавский, В.В. Иванов, В. А. Маркусова // *Вестник Российской академии наук*. – 2011. – Т. 81, № 7. – С. 587-593.

15. Микитенко В. В. Феноменологічні альтернативи економічного зростання України: Монографія [Текст] / Данилишин Б. М., Микитенко В. В. – У 2 т. – Т. 1. – К.: РВПС України НАН України, Вид-во ЗАТ «Нічлава», 2008. – 336 с.

16. Микитенко В. В. Макросистемна еволюція української економіки [Текст] / Данилишин Б. М., Микитенко В. В. – У 2 т. – Т. 2. – К.: РВПС України НАН України, Вид-во ЗАТ «Нічлава», 2008. – 210 с.

3.3. Напрямки трансформації публічного управління в умовах проведення реформи фінансової децентралізації

*Парубець О. М., д.е.н., доцент
Сугоняко Д.О., к.е.н., доцент*

Вибір Україною вектора європейського геополітичного розвитку потребує проведення реформи децентралізації, а відповідно і трансформації існуючої системи публічного управління у сфері місцевих фінансів.

Відродження місцевих фінансів і становлення системи державного управління ними розпочалося на початку 1990 років. У грудні 1990 року було прийнято Закон України «Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування» в якому було визначено поняття та територіальну і правову основу, принципи, фінансово-економічну базу, повноваження місцевого та регіонального самоврядування. У статті 42 зазначеного Закону були розписані повноваження делеговані органам місцевого та регіонального самоврядування державою. Правові гарантії (стаття 57) передбачали, що у разі розгляду державним органом питань, які зачіпають інтереси місцевого та регіонального самоврядування вони повідомляють про це органи самоврядування. Відповідний орган місцевого та регіонального самоврядування вносить свої пропозиції державним органам, які їх розглядають та інформують про результати у місячний термін [1].

Прийняття у 1996 році Конституції України [2] дало новий поштовх до розвитку системи місцевих фінансів, закріпивши положення про визнання і гарантування місцевого самоврядування, яке визнано правом територіальної громади - жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста - самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. Також зазначено, що матеріальною і фінансовою

основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад.

Завдяки розробці конституційних засад розвитку місцевого самоврядування як одного з головних суб'єктів місцевих фінансів в листопаді 1996 р. Україна приєдналася до Європейської хартії місцевого самоврядування, у якій зазначено, що принцип місцевого самоврядування визнається в національному законодавстві та, у міру можливості, в конституції. При цьому зазначається, що адміністративний нагляд за діяльністю органів місцевого самоврядування здійснюється для забезпечення домірності заходів контролюючого органу стосовно важливості інтересів, які він має намір охороняти і може здійснюватися тільки згідно з процедурами та у випадках, передбачених конституцією або законом [3].

Прийнятий у 1997 р. Закон України «Про місцеве самоврядування» визначив останнє, як гарантоване державою право та реальну здатність територіальної громади - жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста - самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. Державний контроль за діяльністю органів і посадових осіб місцевого самоврядування може здійснюватися лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, і не повинен призводити до втручання органів державної влади чи їх посадових осіб у здійснення органами місцевого самоврядування наданих їм власних повноважень. Також у Законі зазначається, що місцеві державні адміністрації є підзвітними відповідним районним, обласним радам у виконанні програм соціально-економічного і

культурного розвитку, районних, обласних бюджетів, підзвітними і підконтрольними у частині повноважень, делегованих їм відповідними районними, обласними радами, а також у виконанні рішень рад з цих питань [4].

Не дивлячись на низку законодавчо-нормативних актів розпочата у 2014 р. реформа децентралізації передбачає заміну командно-адміністративних методів управління на демократичні, що базуються на принципах добровільності, гласності, субсидіарності. Враховуючи складність і багатоаспектність проведення реформи децентралізації першочерговим завданням ефективності її проведення постає необхідність кардинальної трансформації існуючої системи управління та внесення змін до діючих законодавчих актів.

На офіційному сайті Міністерства регіонального розвитку зазначено вісім причин, що спонукають до необхідності оновлення Конституції України для прискорення реалізації реформи децентралізації. Серед основних, що стосуються сфери публічного управління можна навести наступні:

- місцева влада стає незалежною у прийнятті рішень в межах повноважень;
- обласні ради планують розвиток регіонів;
- місцеву владу (виконкоми) представляють посадовці обрані народом, а не призначені згори;
- розпуск місцевої ради або голови громади повинен відбуватися за рішенням парламенту, президента і конституційного суду;
- функції центральної влади полягають у прийнятті законів, нагляду за додержанням Конституції і законів, гарантує унітарність держави. забезпечує територіальну цілісність і незалежність України, її суверенітет, права і свободи громадян [5].

Початок проведення реформи децентралізації в Україні було закладено в прийнятій Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» [6], де серед зазначених 62 реформ першочерговими серед

інших зазначені децентралізація та реформа державного управління. Як зазначено в Стратегії метою політики у сфері децентралізації є відхід від централізованої моделі управління в державі, забезпечення спроможності місцевого самоврядування та побудова ефективної системи територіальної організації влади в Україні, реалізація у повній мірі положень Європейської хартії місцевого самоврядування, принципів субсидіарності, повсюдності і фінансової самодостатності місцевого самоврядування. Реформа державного управління передбачає побудову прозорої системи державного управління, створення професійного інституту державної служби, забезпечення її ефективності. Результатом впровадження реформи має стати створення ефективної, прозорої, відкритої та гнучкої структури публічної адміністрації із застосуванням новітніх інформаційно-комунікативних технологій (е-урядування), яка здатна виробляти і реалізовувати цілісну державну політику, спрямовану на суспільний сталий розвиток і адекватне реагування на внутрішні та зовнішні виклики. Проведення реформи децентралізації включає декілька напрямків наведених на рис. 1.

Децентралізація влади передбачає здійснення реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, децентралізацію владних повноважень. Суттєву фінансову, консультаційну, технічну підтримку проведення зазначених реформ Україна отримує в рамках Програми «U-LEAD з Європою», що спрямована на розширення прав і можливостей на місцевому рівні.

Одним із дієвих напрямків реформи децентралізації є створення об'єднаних територіальних громад (ОТГ). На початку 2015 р. було прийнято Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», який спрямований на регулювання відносин, що виникають у процесі добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст, а також добровільного приєднання до складу існуючих об'єднаних територіальних громад на принципах конституційності та

законності; добровільності; економічної ефективності; державної підтримки; повсюдності місцевого самоврядування; прозорості та відкритості; відповідальності [7].

Рис. 1. Основні напрямки проведення реформи децентралізації

За підсумками 2015 р. в Україні було створено 159 ОТГ, у 2016 р. – 366 од., до кінця 2017 року планується збільшити кількість ОТГ до 665 од. Це означає що майже 28 % місцевих рад вже об'єдналися у складі ОТГ, кількість мешканців яких зростає до 5,7 млн осіб. З 2015 р. по теперішній час найбільшу кількість ОТГ мають Дніпропетровська – 52; Житомирська, Тернопільська – 40, Чернігівська – 31, Полтавська та Вінницька області по 30 громад, що об'єдналися. Найменшу серед областей України кількість ОТГ мають Луганська, Донецька області – 8 од., Закарпатська, Харківська – 6 од., Київська – 4 од. Створення ОТГ потребує проведення виборів місцевих голів та депутатів,

які пройдуть у два етапи. Перший етап відбудеться 29 жовтня 2017 р. вибори охоплять 201 ОТГ, другий 24 грудня 2017 р. – вибори відбудуться у 51 ОТГ [5].

Ефективне проведення реформи фінансової децентралізації в Україні потребує вдосконалення фінансової складової перерозподілу повноважень між державними органами влади та органами місцевого самоврядування (див. рис. 2).

Рис. 2. Напрямки взаємодії державних органів влади з органами місцевого самоврядування в процесі здійснення реформи фінансової децентралізації

Завдяки координації зусиль зазначених органів в напрямку реалізації реформи фінансової децентралізації вдалося суттєво поліпшити показники дохідної і видаткової частини місцевих бюджетів, забезпечити підвищення фінансової автономії органів місцевого самоврядування. Зміна показників стану місцевих бюджетів в процесі здійснення фінансової децентралізації наведена в таблиці 1.

Таблиця 1.

Стан місцевих бюджетів України в результаті проведення фінансової децентралізації

Показники	Роки		
	2014	2015	2016
Надходження доходів до місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів), млрд грн	101,1	120,5	170,6
Власні доходи місцевих бюджетів, млрд грн	68,6	98,2	146,6
Надходження місцевих податків і зборів до дохідної частини місцевих бюджетів, млн грн	8,1	27,0	42,3
Надходження до бюджету розвитку місцевих бюджетів, млрд грн	11,1	23,3	46,9
Частка доходів бюджету розвитку в доходах місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів), %	11,0	19,9	27,5
Рівень перерозподілу ВВП через місцеві бюджети, %	14,27	13,99	14,7
Частка місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України, %	45,6	47,5	49,3

Джерело: складено авторами на основі [5; 8].

Починаючи з 2015 року збільшується обсяг державної фінансової підтримки на розвиток громад та розбудову їх інфраструктури, розмір субвенцій на соціально-економічний розвиток територій, коштів виділених Державним фондом регіонального розвитку на реалізацію проектів (див. табл. 2.).

Таблиця 2.

Обсяг державної допомоги на проведення реформи фінансової децентралізації, млрд грн.

Показники	Роки		
	2014	2015	2016
Кошти на розвиток громад та розбудов інфраструктури, з них:	0,5	3,7	7,3
субвенція на соціально-економічний розвиток	0,5	0,8	3,3
кошти Державного фонду регіонального розвитку	–	2,9	3,0
субвенція на інфраструктуру об'єднаних територіальних громад	–	–	7,3
Трансферти, що надійшли з державного бюджету до місцевих бюджетів	130,6	174,0	195,4

Джерело: складено авторами на основі [5]

Однією з головних функцій покладених на органи місцевого самоврядування є надання якісних послуг населенню. В умовах інформатизації економічного і суспільного життя для покращення якості місцевих послуг передбачено здійснення реформи децентралізації у сфері надання адміністративних послуг населенню та суб'єктам господарювання, створено 733 центри надання адміністративних послуг.

Проведення реформи децентралізації передбачає передачу повноважень з державного на місцевий рівень, для виконання яких потрібно розвивати міжрегіональне та міжмуніципальне

співробітництво в економічній та фінансовій сфері. Для цього необхідно узгоджувати стратегії і програми соціально-економічного розвитку на державному, регіональному і місцевому рівнях, стимулюючи створення відповідних міжрегіональних та міжмуниципальних структур головними функціями яких повинні бути прискорення реалізації стратегічних заходів державної регіональної політики, спільне управління сумісними проектами в сферах інноваційно-інвестиційного розвитку територій, покращення якості надання послуг, забезпечення фінансово-економічної безпеки тощо. В сукупності практична реалізація зазначених заходів сприятиме вдосконаленню системи публічного управління та дасть змогу розширення доступу до отримання фінансової допомоги з фондів Європейського Союзу.

Література:

1. Про місцеві ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування [Електронний ресурс] / Верховна Рада УРСР; закон від 07.12.1990 № 533-хії. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/533-12>
2. Конституція України [Електронний ресурс] / Верховна Рада України; Конституція від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
3. Європейська хартія місцевого самоврядування, ратифікована Законом № 452/97-ВР від 15.07.97р. – Видавництво Ради Європи. – 9с.
4. Про місцеве самоврядування в Україні [Електронний ресурс] / Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>
5. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minregion.gov.ua/>.

6. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» [Електронний ресурс] / Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

7. Про добровільне об'єднання територіальних громад [Електронний ресурс] / Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/157-19>

8. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2016 рік [Електронний ресурс] : [Зубенко В. В., Самчинська І. В., Рудик А. Ю. та ін.]; ІБСЕД. Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ–II) впровадження»? USAID. – К. : 2017. – 42 с. – Режим доступу: http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/Monitoring%20Quarter%202015/KV_IV_2015_Monitoring_ukr.pdf.

3.4. Проактивний підхід в управлінні програмами та проектами в публічній сфері

Старченко Г. В., к.т.н., доцент

Розвиток публічної сфери в Україні потребує залучення до цього процесу актуальних демократичних знань і успішного досвіду країн Європейського союзу, а також додаткових фінансових ресурсів. Основним інструментом залучення небюджетних коштів для розвитку є проекти і програми. Передові методи управління необхідно впроваджувати в усі сфери життя держави. Провідна роль в модернізації належить проектній діяльності.

Європейська Комісія (ЄК) надає Україні фінансову підтримку проектам розвитку. Програм ЄК, в яких можуть брати участь українські організації, стає все більше. Однак скористатися з цих можливостей зможуть лише окремі представники публічної влади і недержавних організацій. Це

пояснюється тим, що у переважної більшості органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування немає знань та досвіду з розроблення та управління проектами.

Започаткування реалізації пріоритетних національних проектів в області охорони здоров'я, освіти, ЖКГ і сільського господарства обумовило новий етап розвитку системи державного управління – при реалізації державних програм почали застосовувати проектно-орієнтований метод планування і контролю виконання національних програм. Адже реалізація проектів такого масштабу зумовлює не тільки значні фінансові затрати, але й грамотно організоване управління ходом робіт на всіх етапах [2].

Системні помилки, яких припускаються при розробленні проектів, мультиплікуються і переходять від проекту до проекту. Серед типових помилок відмічено – недостатній аналіз проблеми; відсутність опису зацікавлених осіб; слабка розробка і недосконала структуризація мети проекту; намагання в одному проекті вирішити багато різних цілей; відсутність кореляції між цілями проекту, потенційною користю та проблемою; відсутність індикаторів оцінки прогресу проекту; ігнорування припущеннями і ризиками. Це призводить до того, що проекти розробляються неякісні і у результаті не фінансуються, а розробники і керівники публічних адміністрацій зневірюються у можливості доступу до коштів європейських програм [1].

Оскільки реалізація державних програм здійснюється в умовах обмежених ресурсів, зазначені програми доцільно реалізувати у формі проектів. Публічним проектам властива низка проблем більшості проектів. Вирішення цих проблем найчастіше залежить від кваліфікації, досвіду, особистих здібностей керівників проектів. Успіх реалізації публічних проектів – це в рівній мірі володіння базовими навичками проектного та операційного менеджменту, стратегічного бачення середовища проекту, лідерські якості [2].

Необхідність переходу від управління проектами «по інтуїції» до професіональних методик проектного менеджменту на сьогодні більш повноцінно усвідомлено комерційним сектором. Вирішення проблеми опанування основ управління проектами державними службовцями та керівниками державних установ, організацій і підприємств потребує комплексного підходу.

У сучасних умовах особливого значення набувають процеси проактивного управління проектами, які включають в себе аналіз проблем, визначення пріоритетності та пошук підходів до їх вирішення. Такого типу питання вирішуються за допомогою інтеграції спеціальних методів та моделей управління проектами в діючу систему управлінських процесів реалізації публічних проектів. Такі проектні методи вирішення проблем дозволяють об'єднати розробку, планування, реалізацію та контроль за витратами коштів на проведення заходів щодо локалізації подібних явищ. Впровадження сучасних методів управління дозволяє поступово змінити існуючі системи управління реалізацією публічних проектів та програм, спрямувавши всі зусилля на досягнення мети і підвищення конкурентної стійкості [3].

Значна кількість робіт як вітчизняних, так і зарубіжних науковців присвячена дослідженню різних аспектів проактивності (Н.С. Бушуєва, С.Д. Бушуєв, Ю.М. Тесля, Ю.П. Рак, Р.Ф. Ярошенко, О.Г. Тімінський, М.М. Олексієнко, С.О. Рибак, Ю.Ф. Ярошенко, І.В. Кононенко, В.П. Квашук, Л.Д. Мисник, В.В. Концевич, В.А. Лапідус, І.К. Адизес, А.І. Пригожин та інші). Однак методологія проактивного управління публічними проектами розкрита недостатньо повно.

Методологію проактивного управління публічними проектами слід застосовувати з урахуванням поєднання методологій управління публічними проектами, стратегічного управління, проактивного управління проектами та

організаційного управління інноваційним розвитком проектно-орієнтованих підприємств.

Публічність, як поняття, походить від латинського терміну «publicus» – «суспільний» («не приватний»), належний усім людям взагалі, «гласний», «відкритий», «спільний». У зарубіжній юридичній термінології, що використовувалася протягом останніх ста років в американському та англійському праві, «публічність» як ознака суспільного явища характеризується через похідне поняття «публічний». Останнє трактується як «такий, що належить державі, нації, комуні (територіальному об'єднанні громадян); такий, що належить, використовується або впливає на життя та діяльність усього людства взагалі, певної нації, певної держави, комуни або великого об'єднання людей (але не класу); дозволений до спільного використання; такий, що не належить до жодної певної окремої особи або певного окремого класу (осіб)».

Публічна сфера – простір, у межах якого реалізуються відносини між громадянським суспільством як системою здебільшого горизонтально вибудованих структур, які слугують для формування та захисту групових інтересів, і політичною владою, її юридичними, силовими й адміністративними інститутами. Специфічною особливістю публічної сфери є те, що у відкритому співставленні поглядів відбувається «притирання» різних груп інтересів і в діалозі з державною владою формується громадянська позиція.

Запропонована Ю. Хабермасом (1996) теорія комунікативної дії розкриває шість нормативних умов функціонування публічної сфери.

1. Публічна сфера має існувати як утворення, автономне по відношенню до економічних структур і держави. Тобто, дискурс публічної сфери приводиться до руху не адміністративно-економічними механізмами, а механізмами винятково комунікативної направленості, що представляють інтереси всіх громадян.

2. У процесі утворення публічної сфери суб'єкти артикулюють значимі претензії, котрі за визначенням допускають їх критичний розгляд, тобто відбувається обмін розумними позиціями.

3. Публічна сфера включає в себе елемент саморефлексії, без якої не може існувати обмін претензіями, оскільки для цього необхідно, щоб кожна особа була здатною як би дистанціюватися від себе самої.

4. Учасники публічної сфери повинні вміти обмінюватися один з одним своїми ролями.

5. Відвертість є невід'ємною частиною всього комунікативного процесу, що здійснюється в публічній сфері, яка підкреслює важливість намірів кожного учасника.

6. Рівність є однією з основ публічної сфери.

Під проектом у публічній сфері розуміють комплекс взаємопов'язаних логічно-структурованих завдань і заходів, упорядкованих у масштабі часу, які спрямовані на розв'язання найважливіших проблем розвитку держави, окремих галузей економіки, адміністративно-територіальних одиниць чи територіальних громад, організацій та установ і здійснюються в умовах фінансових та інших ресурсних обмежень у визначені терміни.

Особливістю проектів у публічній сфері є розв'язання проблем, які винесені на урядовий порядок денний та формалізовані (описані) у відповідних урядових документах – урядовій програмі, концепціях чи стратегіях у формі стратегічних пріоритетів чи завдань. Це має першочергове значення для розробки програм і проектів, оскільки головною підставою для розробки програм/проектів у публічній сфері є наявність проблеми, яка мусить бути зафіксована та легко перевіряється через засоби електронного зв'язку. Проекти можуть реалізовуватись одноосібно або ж у кооперації з партнерами. Сукупність проектів складає програму або портфель проектів [2].

Програма – це сукупність взаємопов'язаних за ресурсами, виконавцями і термінами проектів, які потребують координації та управління реалізацією для досягнення спільної мети.

Програма може:

- охоплювати увесь сектор (наприклад, програма для сектору охорони здоров'я);

- фокусуватися на одній частині сектору (наприклад, для сектору охорони здоров'я програма первинної медичної допомоги);

- представляти собою “пакет” проектів з однаковою темою/фокусом (наприклад, програма зв'язків між університетами країн Південно-Східної Азії і ЄС);

- бути, по суті, просто великим проектом з цілою низкою різноманітних компонентів [1].

Управління проектами в публічній сфері – це процес інституалізації у програмно-цільовий формат способів втручання державних органів влади чи органів місцевого самоврядування у соціальну дійсність з метою розв'язання публічної проблеми.

У публічній сфері розрізняють такі типи проектів:

- програмні (наприклад, проекти програми ТЕМПУС, програми «Сусідство і партнерство», Програми транскордонного співробітництва Польща – Білорусь – Україна 2007–2013 і т.п.);

- дослідницькі;

- проекти технічної допомоги.

Окрім цього виділяють проекти під оголошені конкурси та проекти, що розробляються за ініціативою проектодавця.

Серед зазначених типів проектів слід виділити проекти розвитку та організаційні проекти, які спрямовані на чітке визначення (наприклад, за об'єктами: будівництво аеропорту, будівництво мосту чи автостради, проведення реформи охорони здоров'я тощо) й управління інвестиціями та зміну усталених процедур у державному секторі.

Проекти розвитку, які претендують на отримання підтримки (ЄК), повинні узгоджуватися і бути частиною:

- Національної політики розвитку (включаючи стратегії скорочення бідності);
- політики розвитку ЄК і стратегічних документів для країни;
- урядових програм (наприклад, з охорони здоров'я, освіти, кримінального законодавства);
- пріоритетів і програм розвитку неурядових організацій.

Оскільки проектом називається зміна деякої системи, то під організаційним проектом будемо розуміти обмежену в часі ціле-спрямовану зміну організаційної системи із установленими вимогами до якості результатів, можливими рамками витрат коштів і ресурсів і специфічною організацією.

Організаційний проект як зміна організаційної системи може впливати на зміни складу, структури, припустимих множин цільових функцій, інформованості й порядку функціонування [5].

При наданні підтримки державному сектору цілі проекту повинні сприяти виконанню національної й секторальної політики. Коли проекти виконуються неурядовими організаціями, необхідно розрізняти діяльність, яка повністю виходить за межі державного сектору, і види робіт, які виконуються від імені уряду. В останньому випадку неурядові організації зазвичай надають послуги державного характеру і виступають організаціями на зразок “підрядників” уряду з надання подібних послуг. Навіть якщо офіційно повноваження не були передані, важливо, щоб ці функції збігалися з державною політикою з метою забезпечення їх актуальності та життєздатності.

Повністю приватна діяльність оцінюється на основі політики розвитку ЄК, яка передбачає систему оцінки актуальності проекту або програми (згідно зі Стратегічним документом для країни), а також на базі потреб бенефіціарів.

У публічній сфері для управління проектами використовують методологію управління проектним циклом, яка прийнята Європейською комісією у 1992 році. Згідно з цією методологією

процеси управління проектом утворюють проектний цикл, який складається з шести етапів:

- програмування;
- ідентифікація;
- формулювання;
- фінансування;
- впровадження;
- оцінювання та аудит [2].

У сфері управління публічними проектами робота розпочинається з розробки ідеї під замовлення або ж під уже сформульовану потребу, тобто тоді, коли проблема вже визначена.

За вимогами ЄС програми чи проекти можуть отримати фінансову підтримку лише тоді, коли проблеми, які у них вирішуються, зафіксовані у міжнародних, національних, регіональних чи місцевих документах із стратегічного планування. Тобто, проблема, мета і цілі проекту, що плануються реалізовуватися на відповідному рівні управління (національному, галузевому, регіональному, місцевому), повинні бути узгоджені (інтегровані) зі стратегічними пріоритетами відповідного та вищих рівнів управління. Для перевірки виконання цієї умови у проекті необхідно вказувати джерело (нормативний документ – міжнародна угода, концепція, стратегія, указ, закон тощо), в якому визначені відповідні стратегічні пріоритети.

Національний рівень:

- Виборча програма Президента;
- Програма діяльності Кабінету Міністрів;
- Державна довгострокова (стратегічна) програма соціально-економічного розвитку;
- Державна середньострокова програма соціально-економічного розвитку;
- Бюджетний прогноз на середньострокову перспективу;
- Державна короткострокова програма соціально-економічного розвитку (включає показники бюджету розвитку);

- Державний бюджет (бюджетні програми розроблені за програмно-цільовим підходом).

Місцевий рівень:

- Виборча програма міського Голови;
- Стратегія розвитку міста на 10 – 15 років;
- Стратегія розвитку міста на 4 – 5 років;
- Бюджетний прогноз на короткострокову перспективу;
- Програма соціально-економічного розвитку на поточний рік (включає показники бюджету розвитку);
- Бюджет міста (включає бюджетні програми, розроблені за програмно-цільовим принципом).

Таким чином, при запровадженні методології управління проектами (успішно апробованої десятиліттями в комерційному середовищі) в публічну сферу, питання не в тому, чи держава тотожна з комерційною кампанією і організація управління державними програмами може здійснюватися по аналогії з приватним сектором, а в тому, в яких відносинах між учасниками проектної діяльності тотожність можлива, а в яких – необхідно залишати та посилювати відмінності. Відтак, технології та найкращі практики управління проектами мають бути модифікованими при переході від управління одним проектом до управління державною програмою.

Адже, на відміну від управління комерційними проектами, організація управління державними програмами і проектами та їх реалізація має значні особливості:

- державні програми повинні забезпечити скоординовану роботу великої кількості людей (у тому числі й державних службовців), які не пов'язані між собою в єдину організацію звичною командно-адміністративною системою, тобто не пов'язані відносинами «начальник-підлеглий»: учасники програми; поставщики та функціональні замовники (пілотні суб'єкти); суб'єкти програми; адресати (бенефіціари); офіс програми (спеціальна організаційна структура);

- найчастіше державні програми направлені на:
1) безпосередній перерозподіл коштів державного бюджету від одних категорій громадян і організацій к іншим (реалізація принципу соціальної держави); 2) зміну політичного курсу держави, чи зміни в операційній діяльності окремих гілок влади, наприклад, у межах адміністративної реформи.

Органи державної влади та органи місцевого самоврядування здійснюють цілі та функції публічного управління за допомогою управлінської діяльності.

Управлінська діяльність – сукупність вироблених історичним досвідом, науковим пізнанням і талантом людей навиків, умінь, способів, засобів доцільних вчинків і дій людини у сфері управління.

Чимало науковців вважають, що управлінська діяльність у публічній сфері повинна будуватись на тих самих принципах, що й управління у приватній сфері.

По-перше, управлінська діяльність у будь-якому підприємстві, заснованому на приватній чи колективній власності, спрямована передусім на одержання прибутку та задоволення потреб власників. У публічній же сфері управлінська діяльність має на меті забезпечення умов функціонування суспільства в цілому, задоволення найрізноманітніших потреб, які до того ж нерідко конфліктують між собою. Заперечення тут може бути одне: в процесі управлінської діяльності у приватному секторі також забезпечується реалізація багатьох соціально необхідних цілей, зокрема випускається потрібна широкому загалу продукція чи надаються послуги, поліпшується стан зайнятості населення.

По-друге, управлінська діяльність у публічній сфері характеризується значно вищим, ніж у приватній, рівнем відповідальності її суб'єктів перед суспільством та перед громадською думкою за свої дії чи бездіяльність. Крім того, вона й обмежується в набагато більших обсягах. Наприклад, керівникам, заступникам керівників державних підприємств,

установ і організацій, їх структурних підрозділів, а також посадовим особам державних органів, органів місцевого і регіонального самоврядування забороняється безпосередньо займатися підприємницькою діяльністю. У приватно-правовій сфері жодним нормативним актом не забороняється управлінська діяльність одночасно в кількох структурах, чи їх керівником чи засновником.

По-третє, органи державного управління можуть забезпечити необхідну за законом поведінку інших суб'єктів за допомогою примусу, використовуючи притаманні адміністративному праву методи. Вони в певному розумінні не мають конкурентів у своїй діяльності. Керівник приватної структури не володіє подібними засобами, монополізм у підприємницькій діяльності обмежується законодавством. Щоправда, реальна ситуація в Україні свідчить про монополізм приватних і приватизованих підприємств, які фактично примушують споживачів купувати їх товари чи користуватись їхніми послугам. Прикладом може бути надання послуг зв'язку в Україні – громадяни і юридичні особи, встановлюючи телефон мають незначну альтернативу: або державна телефонна мережа, або комерційна структура, причому ціни на послуги в обох випадках значно перевищують аналогічні ціни в США. Подібна ситуація спостерігається і в інших галузях.

По-четверте, управлінська діяльність у приватному секторі повинна забезпечувати повну самоокупність підприємства, для чого, зокрема, потрібно мати раціональну структуру штатів. І в органі державного управління мали б ідеально додержуватись подібних засад, проте в реальній дійсності їх діяльність менш окупна, а структура і функції персоналу нерідко набагато ірраціональніші, ніж у приватній сфері. Однак і ця відмінність також не безумовна. Конкуренція притаманна не лише економіці, але й політиці, жодна держава в такому змагальному середовищі навряд чи може собі дозволяти функціонування органів, які не є економічно виправданими [2].

Результатом управлінської діяльності менеджера публічної сфери є *управлінське рішення*. Управлінське рішення може мати *реактивний* і *проактивний* характер. Реактивний характер управлінського рішення пов'язаний з необхідністю реагувати на критичну ситуацію або проблему, що виникла в процесі управління. Такі рішення, як правило, приймаються в короткий термін і без врахування стратегічних цілей та перспектив розвитку організації. Практика організаційного розвитку показує, що реактивний стиль вироблення управлінських рішень істотно поступається проактивному [4].

Частка «про-» означає спрямованість вперед. Складовими проактивності є безперервне вивчення меж, що постійно змінюються, та досягнення своєї мети, що обумовлена зростанням і розвитком.

Проактивне управління базується на таких системних підходах, як проектний, сценарний, системний, процесний та компетентнісний. При розгляді тієї чи іншої програми або проекту залучаються інструменти та методи, що здатні виконувати аналіз та синтез складних систем.

Забезпечення ефективної реалізації сучасних програм та проектів в публічній сфері вимагає грамотного проактивного управління, яке багато в чому визначається умінням аналізувати. За допомогою аналізу вивчаються тенденції розвитку, глибоко і системно досліджуються чинники зміни результатів реалізації, обґрунтовуються управлінські рішення, здійснюється контроль за їх виконанням, виявляються резерви підвищення ефективності проектів та програм, оцінюються і прогнозуються результати, виробляється подальша стратегія розвитку.

Ефективність проактивного управління, як і усієї системи управління, залежить від того, наскільки структура системи і підсистем управління, організація, методи і механізми управлінської діяльності відповідають законам і закономірностям, що об'єктивно діють у сфері управління [3].

Методологію проактивного управління публічними проектами слід застосовувати з урахуванням поєднання механізмів управління публічними проектами, механізмів стратегічного управління, механізмів проактивного управління проектами та механізмів організаційного управління інноваційним розвитком проектно-орієнтованих підприємств (див. рис. 1).

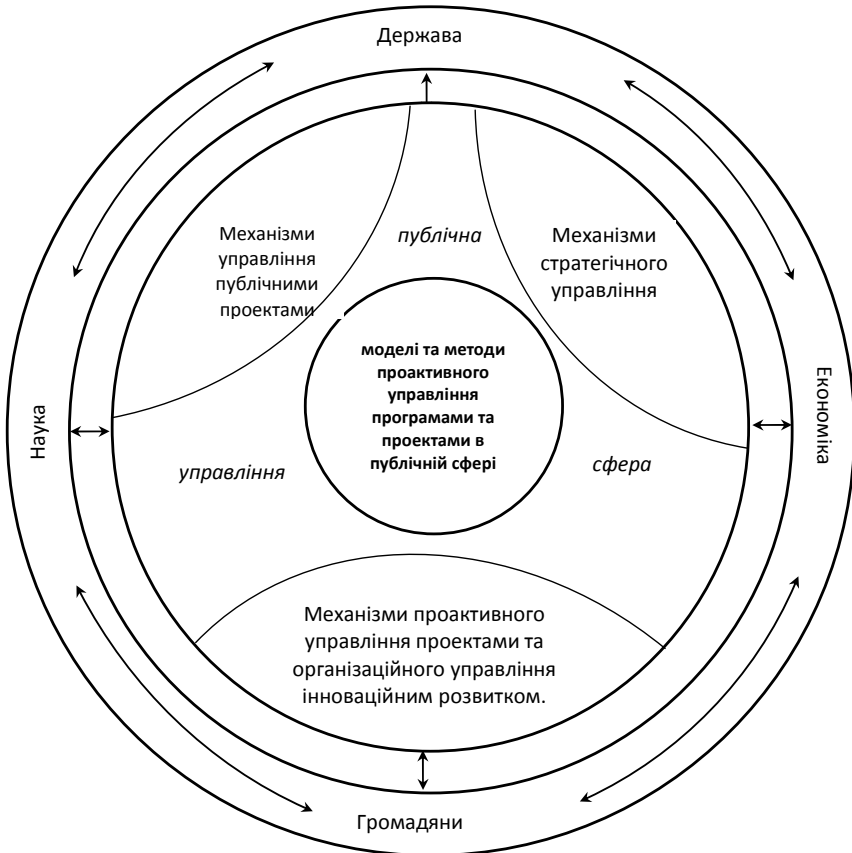

Рис. 1. Концептуальна модель проактивного управління програмами та проектами в публічній сфері

Потенціалом підвищення ефективності реалізації програм та проектів у публічній сфері могла б стати державна система управління проектами, що припускала б різноаспектну та відредаговану (до умов мінливого середовища) методологію проактивного управління проектами; єдине розуміння відповідальності та повноважень учасників проектної діяльності; дозволяла б сформувати єдину картину проектів, наскрізну звітність за ними тощо.

Професійне застосування інструментів, методів та технологій проактивного управління програмами та проектами в публічній сфері дозволить державним установам забезпечити ефективність проектної діяльності в національних масштабах, зменшити витрати та виконати проект у встановлений термін.

Література:

1. Розроблення та управління проектами у публічній сфері: європейський вимір для України. Практичний посібник / [Чемерис А.]; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». – К. : ТОВ «Софія-А». – 2012. – 80 с.
2. Управління проектами в публічній сфері: навч. посібн. / Т.М. Безверхнюк, Н.О. Котова, С.А. Попов / За заг. ред. Безверхнюк Т.М. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2011. – 295 с.
3. Ітченко Д.М. Реалізація стратегії регіонального розвитку на основі проактивного управління проектами : монографія / Д.М. Ітченко, А.В. Кунденко, М.С. Дорош. – Чернігів : ЧНТУ, 2016. – 220 с.
4. Проактивне управління програмами організаційного розвитку. [електронний ресурс] : Режим доступу:<http://manualsem.com/book/584-proaktivne-upravlinnya-programami-organizacijnogo-rozvitku/10-16-koncepciya-proaktivnogo-upravlinnya.html#contents>.
5. Старченко Г.В. Організаційне управління інноваційним розвитком проектно-орієнтованих підприємств: [монографія] / Г.В. Старченко. – Харків. : вид-во «Діса плюс», 2015. – 148 с.

Наукове видання

**ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНИМИ СИСТЕМАМИ В УМОВАХ
ТРАНЗИТИВНИХ ЗМІН**

Колективна монографія

*за загальною редакцією
кандидата економічних наук, доцента
Сугоняко Дмитра Олександровича*

Відповідальний за випуск – *Лук'яненко В.В.*

Підписано до друку 15.12.2017 р.
Формат 60x 84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman. Обл.-вид. арк. 7,20.
Ум. друк. арк. 8,49. Тираж 300 прим.
Зам. № 519

Віддруковано з оригінал-макету замовника

Видавець - ФОП Лук'яненко В.В. ТПК «Орхідея»

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 3020 від 02.11.2007 р.*

16600, Чернігівська обл., м. Ніжин, вул. Небесної сотні, 13 а.
Тел.: (04631) 3-15-05 ,068 815 06 60
E-mail: holdingvv@gmail.com